

XIX. YÜZYILDA ADRANOS NÜFUSU
(H-1246 /M-1831 TARİHLİ 1377 NUMARALI NÜFUS
DEFTERİNİN DEĞERLENDİRMESİ)

Zehra YAZAK
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2018

XIX. YÜZYILDA ADRANOS NÜFUSU
(H- 1246 /M- 1831 TARİHLİ 1377 NUMARALI NÜFUS
DEFTERİNİN DEĞERLENDİRMESİ)

Zehra YAZAK

T.C.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir

2018

...../...../.....

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Zehra YAZAK

ÖZET

XIX. YÜZYILDA ADRANOS NÜFUSU (H- 1246 /M- 1831 TARİHLİ 1377 NUMARALI NÜFUS DEFTERİNİN DEĞERLENDİRMESİ)

**YAZAK, Zehra
Yüksek Lisans-2018
Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Osman KÖKSAL

Adranos, XIX. yy'da Hüdavendigâr Vilayetine bağlı bir kaza statüsündedir. Yeniçeri ocağının kaldırılması üzerine temelde yeni kurulacak orduya asker temin etmek ve vergi sistemini belirlemek için nüfus sayımları yapılmaya başlanmıştır. İlk nüfus sayım çalışmalarını İstanbul'dan sonra Hüdavendigâr vilayetinde uygulamaya geçiren Osmanlı Devleti, 1831 yılında Adranos kazası ve buna bağlı köylerde de gerçekleştirmiştir.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan H-1246 / M-1831 tarihli Adranos nüfus defteri esas alınarak hazırlanan bu çalışmada öncelikle Adranos'un coğrafi yapısı ve geçmişten günümüze kısa tarihi anlatılmış, daha sonra 1377 numaralı defterde bulunan veriler tahlil edilerek XIX. yüzyılın ilk yarısındaki nüfus yapısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmaya bakılarak XIX. yüzyılda bölgenin sosyal durumu ve nüfus özelliklerine yönelik çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

Anahtar kelimeler: Adranos, 1246, 1831, Nüfus, Nüfus Özellikleri

ABSTRACT

POPULATION OF ADRANOS IN THE XIX. TH CENTURY (EVALUATION OF H- 1246 / M- 1831 DATE'S 1377 NUMBERED POPULATION NOTEBOOK)

YAZAK, Zehra

Master-2018

Department Of History

Department Of Contemporary History

Supervisor: Prof. Dr. Osman KÖKSAL

Adranos is a town which is bound up Hudavendigar Province. After removal of janissary system, Population census was started to recruit soldiers for a new army and in order to define a new system. After first population census being completed in İstanbul, in 1831 Ottoman Empire has began to conduct population census in Adranos and its surrounding villages.

Firstly this study contains information about geographical structure and brief history of Adranos from past to present based on population census notebook which dates back H-1246 / M-1831 and is located in Archives of the Prime Ministry of the Republic of Turkey. Afterwards population structure of Adranos in the XIX.th century has been presented by investigating dates in numbered 1377 notebook. According to this study it is possible to make an inference about social structure and population characteristics of this district in XIX. th century.

Key words: Adranos, 1246, 1831, Population, Population Characteristics

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi-viii
TABLolar LİSTESİ	ix
EKLER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ADRANOS'UN (ORHANELİ) COĞRAFİ YAPISI VE TARİHİ

1.1. COĞRAFİ YAPISI.....	4
1.2. ADRANOS'UN KISA TARİHİ.....	6
1.2.1. Osmanlı Öncesi Adranos.....	6
1.2.2. Osmanlı'dan Günümüze Adranos	9

2. BÖLÜM

NÜFUSUN ÖNEMİ, NÜFUS DEFTERLERİ VE NÜFUS SAYIMLARI

2.1. NÜFUSUN ÖNEMİ	13
2.2. NÜFUS DEFTERLERİ VE NÜFUS SAYIMLARI	14

3. BÖLÜM

H- 1246 (M- 1831) TARİHLİ 1377 NUMARALI ADRANOS NÜFUS DEFTERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

3.1.	DEFTERİN GENEL TANITIMI VE TERMİNOLOJİSİ	19
3.2.	ESKİ-YENİ KÖY, MAHALLE, ÇİFTLİK İSİMLERİ VE GÜNÜMÜZDE BAĞLI BULUNDUKLARI YERLER.....	21
3.3.	MENZİL SAYILARI VE NÜFUSU	26
3.4.	1831 YILINDAN GÜNÜMÜZE NÜFUS İSTATİSTİĞİ.....	33
3.5.	AİLE İSİMLERİ, ŞAHISLAR VE LAKAPLAR	35
3.6.	MUHTARLAR.....	56
3.7.	DİN GÖREVLİLERİ	62
3.8.	DİNİ STATÜ BELİRTEN ÜNVANLAR	67
3.9.	SOSYAL STATÜ BELİRTEN ÜNVANLAR.....	69
3.10.	YETİM, KÖLE VE HİZMETKARLAR.....	70
3.11.	HALKIN İCRA ETTİĞİ MESLEKLER.....	74
3.12.	KULLANILAN İSİMLER	75
3.13.	HALKIN YAŞ VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ	76
3.13.1.	Yaş Özellikleri	76
3.13.1.1.	Yaş Dağılımı.....	76
3.13.1.2.	Sağır, Şâbb, Mürâhik, Amelmande Sayıları.....	78
3.13.2.	Fiziki Özellikleri	79
3.13.2.1.	Boy	79
3.13.2.2.	Sakal	80

3.13.2.3. Bıyık	81
3.13.2.4. Engelliler	81
3.14. DOĞUM VE ÖLÜM ORANLARI.....	82
3.14.1. Çocuk Doğum İstatistiği	82
3.14.2. Çocuk Ölüm İstatistiği	88
3.14.3. Yetişkin Ölüm İstatistiği	95
3.15. ASKERLİK HİZMETİNİ YERİNE GETİRENLER	101
3.16. NÜFUS HAREKETLİLİĞİ (GİDENLER, GELENLER VE NAKİLLER)	103
SONUÇ	121
KAYNAKÇA.....	124
EKLER.....	130

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Eski-Yeni Köy, Mahalle, Çiftlik İsimleri ve Günümüzde Bağlı

Bulundukları Yerler	22
Tablo 2: Menzil Sayıları ve Nüfusu.....	29
Tablo 3: 1831 Yılından Günümüze Nüfus İstatistiği.....	34
Tablo 4: Aile İsimleri Şahıslar ve Lakaplar.....	36
Tablo 5: Muhtarlar	57
Tablo 6: Din Görevlileri	65
Tablo 7: Dini Statü Belirten Ünvanlar.....	68
Tablo 8: Sosyal Statü Belirten Ünvanlar.....	69
Tablo 9: Yetim, Köle ve Hizmetkarlar	71
Tablo 10: Hizmetkarlar ve Bulundukları Yerler.....	72
Tablo 11: Halkın İcra Ettiği Meslekler.....	74
Tablo 12: Kullanılan İsimler.....	76
Tablo 13: Yaş Dağılımı.....	77
Tablo 14: Sağır, Şâbb, Mürâhik, Amelmande Sayıları.....	79
Tablo 15: Boy Tablosu.....	79
Tablo 16: Sakal Tablosu.....	80
Tablo 17: Bıyık Tablosu.....	81
Tablo 18: Engel Durumları.....	82
Tablo 19: Çocuk Doğum İstatistiği.....	83
Tablo 20: Çocuk Ölüm İstatistiği.....	89
Tablo 21: Yetişkin Ölüm İstatistiği.....	95
Tablo 22: Askerlik Hizmetini Yerine Getirenler.....	102
Tablo 23: Nüfus Hareketliliği (Gidenler, Gelenler ve Nakiller)	104

EKLER LİSTESİ

Ek-1: 1377 Numaralı Adranos Nüfus Defteri sayfa: 13-14.....	130
Ek-2: 1377 Numaralı Adranos Nüfus Defteri sayfa: 107-108	131
Ek-3: 1377 Numaralı Adranos Nüfus Defteri sayfa: 143-144	132
Ek-4: Orhaneli-Büyükorhan Köyleri Haritası	133

ÖNSÖZ

İnsanın varoluşu sorgulama üzerine kuruludur. Sürekli öğrenme isteğiyle programlanan insanoğlu tarafından insanlık tarihi üzerine yüzyıllardan beri çeşitli çalışmalar yapılır. Psikoloji üzerine yapılan klinik çalışmalar incelendiğinde ailesiz büyüyen bireylerin ailelerini araştırma serüveninde amaçlarının birlikte yaşayacak bir aile bulmaktan ziyade, kendi kökenlerini onurlu bir geçmişe bağlama peşinde oldukları söylenir. Böylece bir milletin mensubu, bir ailenin ferdi olarak kendi şahsiyetlerine kavuştuklarını düşünürler.

Türk toplumunda kendi geçmişini öğrenme isteği baskın olsa da çalışmada kullanılabilecek kaynakların yetersizliği, kaynaklara ulaşmanın zorluğu, geçmiş dönemlerde yazının çok kullanılmaması, soy kütüğü oluşturma gibi bir kültüre sahip olunmaması, yerleşik düzene geç başlanması gibi gerekçeler nedeniyle bu tür çalışmalar yeterli düzeyde yapılamamıştır.

Aile geçmişine ait bilgileri içeren kaynaklar düşünüldüğünde öncelikle tahrir, avarız, cizye ve nüfus defterleri akla gelmektedir. Bunların yanında ahkam defterleri ve şeriiye sicillerinin de bu konularda önemli bilgiler içerdiği bilinmektedir.

Bu çalışmada, 1831 yılına ait Adranos kazası nüfus defterinden yola çıkılarak ilgili kaza ve köylerin nüfus yapısı tahlil edilmeye çalışılacaktır. Burada yöre halkının kendi geçmişine dair ipuçları bulması, Adranos ve çevresi hakkında yapılacak tarih araştırmalarına ışık tutması ve yeni çalışmalara vesile olması amaçlanmıştır.

Bu çalışmayı hazırlama sürecinde bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen sayın danışmanım Prof. Dr. Osman Köksal'a, maddi manevi destekleriyle her zaman yanımda olan değerli aileme, sorularımızı sıkılmadan cevaplayan Arş. Gör. Yunus Arifoğlu'na, kaynaklara ulaşmamda bana yol gösteren Ergün Bektaş ve Saniye Akcan Ekici'ye şükranlarımı sunarım.

Zehra YAZAK

KISALTMALAR

Bkz	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	: Cilt
DH. MKT.	: Dahiliye Nezareti Mektubi
	Kalemi
H	: Hicri
İA	: İslam Ansiklopedisi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İSAM	: İslam Araştırmaları Merkezi
M	: Miladi
NFS. d	: Nüfus Defterleri
Ra	: Rebiül Evvel
s	: Sayfa
ss	: Sayfa Sayısı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Adranos, geçmişten günümüze birçok topluluğa ev sahipliği yapmış önemli bir yerleşim yeridir. Çeşitli işgaller neticesinde büyük kayıplar veren bölgede, kültürel mirasa yönelik bütün izler silinmeye çalışılmıştır. Bursa ve İstanbul'da günümüze kadar korunmuş olan arşiv belgeleri ise bu eksikliği gidermemize yardımcı olacak en önemli kaynakları teşkil etmektedir.

Bir yörenin sosyal ve kültürel özelliklerini bilmek o bölgede yaşayan toplumun yapısını tespit etmekle mümkündür. Bu anlamda bize yol gösterecek olan kaynakların başında nüfus defterleri gelir. Nüfus meselesi ülkelerin kalkınmasında ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir ölçüttür.¹ Osmanlı Devleti yeni fethettiği yerlerde özellikle gelişme döneminde toprak yazımı ve nüfus sayımı yapılmasına dikkat etmiştir. 1831 yılına gelindiğinde temelde yeni kurulacak orduya asker temin etmek ve vergi sistemini belirlemek üzere yapılan ilk genel nüfus sayımları, özelde sosyal ve kültürel yapıya yönelik birçok soruya cevap niteliğindedir. Statü fark etmeksizin 1 yaşından başlayarak bütün erkekler kayıt altına alınmıştır. Bu defterlerde şimdiye kadar hiçbir yerde kaydı bulunmayan köleler dahi bulunduğu menzilde hane sırasıyla yazılmıştır.

1831 yılı nüfus defterlerine yönelik çalışmalar daha önceki yıllarda yapılmıştır. Ancak 1377 numaralı Adranos nüfus defteri üzerine herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada 19. Yüzyılda Adranos Nüfusu, Adranos kazasına ait nüfus kayıtlarının yer aldığı 1377 numaralı nüfus defterinden yola çıkılarak ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Defterin içinde bazılarının birkaç mahalleden oluştuğu köyler, kaza merkezi ve çiftlikler yer almaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden tedarik edilen materyal mikrofilmden dijital ortama aktarılmıştır. Elde bulunan materyal verilerine göre 199 sayfadan oluşan defterin 150-199 sayfaları arası boştur. 150 sayfa bilgiyi içeren defter ilk tutulan defterlerden olması nedeniyle çok açık ve anlaşılır değildir. Özellikle 1831 yılından sonraki yıllarda deftere eklenmiş olan kişilerin yer aldığı reft, amed, nukilet kısımları ve bazı isimlerin yazımı neredeyse sembollere dönüştürülmüştür. (Bkz. Ek-1) Bunun yanında bazı kısımların silik olması nedeniyle güçlkle okunan yahut okunamayan yerleri de mevcuttur. Defter

¹ Tahir Kodall, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti'nin Nüfus Özellikleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2009), C: 19, No: 1, s. 234.

özömlenirken tüm verileri kapsayan genel bir tablo yapılıp her köyde kaydı bulunan kişiler ve özellikleri bu tabloya yazılmıştır. Değerlendirmenin daha tertipli, düzenli ve anlaşılır olması için ayrı ayrı kısımlar halinde yeniden tablo veya grafik düzenlenmiştir. Çalışma ortaya koyulurken bu alanda daha önce yazılmış olan eserler ve makalelerden yararlanılmış, bunun yanında salnameler ve diğer arşiv belgeleri de kaynak olarak kullanılmıştır.

Üç bölümden oluşturulan bu çalışmanın birinci bölümünde Adranos'un coğrafi yapısı ele alınmış ve kısa tarihi anlatılmıştır. Tarihsel süreç içindeki yeri iki kısma ayrılarak birinci kısımda Osmanlı dönemine kadar Adranos, diğer kısımda Osmanlıdan günümüze kadar Adranos tarihine yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise Nüfusun önemi, Nüfus defterleri ve Nüfus sayımları ele alınarak nüfusun bir toplum için neden önemli olduğu, nüfus sayımlarına neden gerek duyulduğu ve bu sayımları hangi zamanlarda nasıl gerçekleştirdikleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise 1831 tarihli Adranos Nüfus defteri tahlil edilmiştir. Defterde köyler "karye" olarak geçmektedir. Fakat değerlendirme yapılırken "köy" kelimesi tercih edilmiştir. Buna göre öncelikle defterde bulunan köylerin isimleri değerlendirilmiş ve günümüzde nereye bağlı oldukları gösterilmiştir. Herhangi bir değişiklik varsa bu durumun nedeni açıklanmaya çalışılmıştır.

Defterde haneler "menzil" olarak yazılmış değerlendirmede de hane yerine menzil kelimesi kullanılmıştır. Hangi köyde kaç menzil bulunduğu ve nüfus zükûru yekünü (erkek nüfusu toplamı)'nın kaç olduğu belirtilmiş, kaydedilen kişi ile toplam sayıda herhangi bir çelişki varsa bu durum açıklanmıştır.

Daha sonra 1831 yılından 2017 yılına kadar olan nüfus miktarları Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salmeleri'nden de yararlanılarak ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bunun akabinde yine tablo üzerinde köyler listelenerek hangi köyde hangi aile isimlerinin kullanıldığı açıklanmıştır. Tablo oluşturulurken gereksiz yere tekrara düşmemek adına aynı olan aile isimleri bir defa yazılarak kaç ailede kullanıldığı parantez içinde belirtilmiştir. Net yazılmaması nedeniyle okunamayan kısımlarda Temettüat defterlerinden yararlanılmıştır. Buna rağmen bir sonuca ulaşamamışsa okunan en uygun kelime yazılmış ve soru işareti ile belirtilmiştir.

Daha sonra köylerin muhtarları ve imamaları tablo üzerinde gösterilmiştir. Dini ve sosyal statü belirten ünvanlar çıkarılarak kaç kişide kullanıldığı ve bu kişilerin kimler olduğu belirtilerek çıkarımlarda bulunmaya çalışılmıştır. Bunun yanında kaza dahilinde bulunan yetim, köle ve hizmetkarlar ele alınıp değerlendirilmiştir. Ayrıca kazada icra edilen mesleklerin neler olduğu tespit edilmiştir.

Daha sonra defterde bulunan isimler grafik oluşturularak en fazla kullanılan isimlerden en az kullanılan isimlere doğru sıralanmış ve miktarları değerlendirilmiştir.

Bunun yanında kazada bulunan halkın yaş ve fiziksel özellikleri dikkate alınarak burada yaşayan kişiler hakkında çıkarımlarda bulunmaya çalışılmıştır.

Daha sonra ise 1831-1838 yılları arasında doğan, ölen çocuklar ve bu yıllar arasında ölen yetişkinlerin sayıları her köy için ayrı ayrı tabloya dökülmüş ve değerlendirilmiştir.

Son olarak Adranos kazası ve köylerinde kaydedilip başka yerleşim birimlerine giden, gelen ve nakledilen kişiler tablo üzerinde gidip geldikleri ve nakledildikleri yerler kişi isimleriyle birlikte açıklanmaya çalışılmıştır.

1. BÖLÜM

ADRANOS'UN (ORHANELİ) COĞRAFI YAPISI VE TARİHİ

1.1. COĞRAFI YAPISI

Coğrafi konumu ve biyolojik çeşitliliği nedeniyle birçok topluluğu eteklerinde barındıran Uludağ, Bursa ve ilçelerinin de yerleşim planını belirleyerek bu değerini korumaya devam etmektedir. Adranos (Orhaneli) , Bursa iline bağlı bir ilçe olup dağlık ve kırsaldır. Denizden yüksekliği 500 metre olan ilçenin kuzeyinde Nilüfer ve Osmangazi, güneyinde Büyükorhan, Harmancık, batısında Mustafakemalpaşa, doğusunda Keles ilçeleri bulunmaktadır.²

Bursa merkez ve bazı ilçelerinde verimli ovalar ve düz araziler mevcutken Orhaneli, Harmancık, Keles ve Büyükorhan'ı içine alan bir bölümde verimli ova ve düz arazilerin fazla olmaması, buranın "Dağ Yöresi" olarak isimlendirilmesine neden olmuştur.³ Günümüzde bölge topraklarının verimsiz olduğuna dair çıkarımlar daha çok kabul görüyor olsa da, Turgut (1935) Adranos topraklarının verimli olduğunu ve istikbalinin çok parlak göründüğünü öne sürmüştür.⁴

Adranos kazası köklü bir geçmişe sahiptir. Köyleriyle beraber 844 kilometrekare yüz ölçüme sahiptir. Bölgeye ulaşım karayolu ile sağlanmaktadır. Burası Bursa'ya 50 km mesafededir. Burada devam etmekte olan yol yapım çalışmalarıyla bölgeye ulaşımın daha kısa sürede sağlanması hedeflenmektedir.

Engebeli bir yapıya sahip olduğu ifade edilen bölgede farklı büyüklüklerde çok sayıda tepe bulunmaktadır. Ekilebilir tarım alanlarını bu tepeler arasında kalan kısmi düzlükler oluşturur. 2000 yılında yapılmış olan hesaplamada 49.959 hektar orman alanına sahip olan bölgede yerleşimin Uludağ'ın eteklerine kurulmuş olması farklı ağaç türleriyle (sarı, ak ve karaçam, meşe, karaağaç, gürgen, kızılıçık, söğüt, kavak, ardıç ve çınar gibi) zenginleştirilerek bölgenin ormanlık alan açısından önemini artırmıştır.⁵

² Raif Kaplanoğlu, *Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları)*, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul, 2001, s. 228.

³ Alaattin Dikmen, *Sosyal ve Kültürel Değerleriyle Orhaneli*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa, 2012, s. 23; ayrıca Bkz. Alaattin Dikmen, *Gelenek ve İnançlarıyla Uludağ'ın Arka Yüzü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa, 2011, s. 9.

⁴ Memduh Turgut, *İznik ve Bursa Tarihi*, Vilayet Matbaası, 1935, Bursa, s. 12.

⁵ Dikmen, *Sosyal ve Kültürel Değerleriyle Orhaneli*, s. 23-24.

Karasal ve ılıman bir yapıya sahip olan yörede yaz ayları sıcak ve kurak geçerken kış ayları bol kar yağışlıdır.

Adranos kazası dahilinde, Bizans ve Roma dönemindeki ismi Ryhndakus olan, Frigya, Mysia ve Bithynia'nın da doğal sınırlarını oluşturan Adranos çayı (Mustafakemalpaşa çayı) bulunmaktadır.⁶ Suyun kaynağı antik Aizonai (Çavdarhisar) kenti yakınlarındaki Murat Dağıdır. Geçtiği bölgelere göre farklı isimlendirilen Adranos çayı bu bölgede Çavdar suyu, Orhaneli civarında Adranos çayı (Kocasu), Simav'ın Dağardı bucağı yakınlarında Aleva, Mustafakemalpaşa'dan geçerken ise Kemalpaşa suyu olarak bilinir.⁷

Yörede bulunan yeraltı kaynaklarına baktığımızda Krom ve Linyit kömürü açısından zengin olduğu görülür. 1848 yılında Amerikalı bir jeolog olan Lawrence Smith tarafından Harmancık yöresinde ilk kromun bulunmasıyla, Bursa dünyada Kromun ilk bulunduğu yer olmuştur. Batının hızla gelişmesi kimya sanayisini de geliştirmiş, böylece kroma duyulan ihtiyaç daha da artarak yeni rezervlerin bulunması ihtiyacını doğurmuştur. Bunun akabinde Yeni Kaledonya ve Rodezya'da da zengin krom yataklarının saptanmasıyla Türkiye'nin krom açısından değeri 3. sıraya düşmüştür. Krom madeni bölgede en fazla Göynükbelen Beldesi ve Topuk köyü dolaylarında çıkarılmıştır. Linyit kömürü ısı değeri düşük bir madendir. Isı değeri düşük olan bu linyit kaynaklarının elektrik enerjisi üretiminde kullanılması için 1976 yılında Keles ve Orhaneli'de iki büyük tesisin kurulmasına karar verilmiştir. 1984 yılında bitmesi hedeflenen⁸ bu santraller, ancak 1992 yılında tamamlanabilmiştir.

Bunların dışında bölgede Gümüşpınar, Dünder ve Altıntaş köylerinde kömür madeni çıkarılırken, Serçeler köyünde ekonomik değeri yüksek mermer ocakları mevcuttur. Göynükbelen ve Topuk köylerinde ise talk ve amyant madenlerinin üretimi yapılmaktadır.⁹

⁶ Ömer Faruk Dinçel, *Yörük ve Türkmen Diyarı Bursa Dağ Yöresi*, Dağ-Der Yayınları, Bursa, 2003, s. 31-33.

⁷ Bursa İl Yıllığı 1967, *Fono Matbaası*, İstanbul, 1968, s. 69.

⁸ Yurt Ansiklopedisi, "Türkiye İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını", *Anadolu Yayıncılık* (1982), C: 3, İstanbul, s. 1696.

⁹ Ed. Tahsin Kamış, *Bozulmamış Kültür Hazinesi Orhaneli Köy ve Kültür Rehberi*, Orhaneli Belediyesi Yayınları, Bursa, 2011, s. 22-23.

1.2. ADRANOS'UN KISA TARİHİ

1.2.1. Osmanlı Öncesi Adranos

Bursa'nın geçmişi M.Ö. 2000'li yıllara kadar dayandırılmaktadır. Buradaki ilk millet, kavimler göçü ile Anadolu'ya gelmiş olan Thyniler'dir. Bunlar Bursa ve çevresini yurt edinmişlerdir. Bu sebeple de bölgeye "Bithynia" denilmiştir. Zaman içinde farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan şehir, antik paralara göre sırasıyla; Hititler'in ve Lidyalılar'ın hakimiyetine girmiş, daha sonra hakimiyeti ele alan Perslerin MÖ. IV. yy. başlarında Makedonyalı İskender'e mağlup olmasıyla Bithynia kralı Zipoetes Grek egemenliğini kabul etmiştir. M.Ö. 279'a gelindiğinde ise kral Zipoetes'in oğlu I. Nikomed ülkeyi bağımsızlığına kavuşturmuştur. Kısa süreli bu bağımsızlığın ardından önce M.Ö. 88'li yıllarda Pontus Kralı Mihridates'in, daha sonra da M.Ö. 33-70'li yıllarda Roma'nın hakimiyet sahasına girmiştir. Roma'nın hakimiyeti bu imparatorluğun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasına kadar (M.S. 395) yaklaşık 4,5 asır boyunca devam etmiştir. Bundan sonra da bölge Doğu Roma (Bizans)'nın hakimiyetinde kalmıştır.¹⁰

Adranos'un tarihi, ilçeye de adını veren Roma İmparatoru Hadrianus'a (M.Ö. 117-138) kadar gitmektedir. Merkezde oturmayıp sürekli geziler yaptığı bilinen imparatorun ilk olarak İznik ve İzmit şehirlerinde etkin olduğu bilinmektedir. Daha sonraki gezisinde ise bu etkinliği Bursa taraflarına yönelterek Olympos Mysios olarak bilinen Uludağ'ın güney taraflarına bir tapınak yapılmasını emrettiği söylenir. Bu tapınağın bulunduğu yerin, ilçenin şuan bulunduğu bölgenin yaklaşık 2 km kuzey kısımlarında yer alan Hadrianoi veya Hadriani ad Olympum (Uludağ Hadrianus'u) olarak isimlendirilen yer olduğu tahmin edilmektedir. Bizans döneminde bu yerin av alanı ve yaylağı olarak kullanılmış olması buranın önemini göstermektedir. Roma ve Bizans'a dair önemli izler taşıyan bu bölge ve tapınak ne yazık ki zamanla varlığını yitirmiş, tapınaktan geriye sadece bir kısım harabe kalmıştır. 1908, 1909 tarihli Hüdavendigar Vilayeti Salnameleri'nde bu harabelerin bahsi geçmektedir.

¹⁰ Dinçel, s. 67.

Bölgedeki kalıntılar; bir okul, iki tapınak ve üç taklı bir kapı, 78.20x55.08 boyunda 60 cm kalınlığında dikdörtgen taşlardan yapılmış olan sütun başlığı, mermer sütunlar ve ayaklıklardan oluşmaktadır.¹¹

1830'lu yıllarda Charles Texier adında bir Türkolog, içinde 19. yy. da Dağ yöresinin de anlatıldığı Küçük Asya isimli bir eser kaleme almıştır. Burada Adranos'tan bahsederken Adranos çayının Uludağ ile bazı ovaların üzerinden geçtiğini ve bu ovalarda geçmişte değerli yerleşim alanları bulunduğunu söylemiştir. Bizans zamanında ise buraların Rum ve Serazenler arasında yapılan savaşların gerçekleştirildiği yerler olduğunu, Bizans imparatoru Hadrianus'un yaptırmış olduğu Hadrian kentinin ise bu çayın kenarında kurulduğunu öne sürmüştür. Zorlu bir yolculuk neticesinde Adranos şehrine ulaştıklarında, şehrin kenarında bir Bizans şatosu ile karşılaştıklarını belirtmiştir. Asıl Hadriani kalıntılarının ise 2 mil daha uzakta kaldığını söyleyerek burada karşılaştığı manzarayı anlatmıştır. Daha sonra doğudan gelerek Adranos Çayı'na karışan Dumancı Deresi adında bir dere den bahsederek buranın Phrygia ve Bithynia arasında sınır kabul edildiğini belirtmiştir. (Kaplanoğlu, 1997: 210-112)

Phrygia ve Bithynia arasında yer alan Adranos kenti, M.S. 450'lerden itibaren ortaçağ boyunca önemini korumuş olan bir piskoposluk merkezi idi. Bu sebeple bölgede Roma ve Bizans dönemlerine ait olan manastır, tapınak, gymnazyum, mezar, yerleşim yeri gibi kalıntılar meydana çıkmaktadır. Ünlü Hatip Aristeides (M.S. 129-189)'de bu kentte doğmuştur.¹²

Uzun yıllar birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Adranos ve çevresinde geçmiş dönemlerden kalan birçok tarihi kalıntıya rastlanmaktadır. Örneğin günümüzde Büyükşehir¹³ ilçesine bağlı olan Bayındır ve Derecik köylerinde tapınaklar ve çeşitli tarihi eserler mevcuttur. Derecik Köyü'ndeki tapınağın M.S. 500 yılına ait olduğu saptanarak bu tapınakta da diğer bazı tapınaklarda olduğu gibi bir tür kuş figürünün bulunduğu görülmektedir. Bazı anlamlar taşıyan bu figürlerden kartal figürünün baş tanrı Jüpiter'i, tavus kuşunun ise karısı Juno'yu temsil ettiği söylenmektedir. Bu sembollerle ölen imparator ve imparatoriçelerin ifade edilmek istendiği düşünülmektedir. Adranos'un Serçeler, Fadıl ve Karaoğlanlar köylerinde de çeşitli

¹¹Komisyon, *Tarihi, Kültürü, Turizmi ve Folklorü ile Orhaneli*, Orhaneli Kaymakamlığı Yayınları, Bursa, 1993, s. 21.

¹² Kamsı, s. 20.

¹³ 1831 Nüfus Defterinde yer alan Orhanlar Karyesi'dir.

yerleşim kalıntıları bulunmaktadır. Sadağı köyündeki hamamlar Roma İmparatoru Hadrianus tarafından yaptırılmıştır.

Dağ yöresinin hemen hemen her köyünde irili ufaklı tarihi kalıntılar, para ve heykeller bulunmaktadır. Bu kalıntıların büyük çoğunluğu hazineler tarafından satılmış yahut tahrip edilmiş, böylece geçmiş dönemlere ait izler büyük oranda yok edilmiştir.¹⁴

Mysia-Bithynia sınırında Ptolemaies'in de bahsettiği Adranos yakınlarında yer aldığı düşünülen "Dagouta" isimli bir yerden bahsedilmektedir. Yunan diline göre manası olmayan bu kelime için, Luvi dilindeki dwa(iki) , kuta(sur, hisar) öğelerinden meydana geldiği tahmin edilerek iki hisardan oluştuğu, yahut yerleşimin iki kat surla çevrili olduğu düşünülmektedir.¹⁵

Bithynia, deprem bölgesidir. Bölgede zaman içinde meydana gelen depremler ve veba salgınları neticesinde çok sayıda köy ve tapınak harap olmuştur. Bölgeye ilk gelen Yörük ve Türkmenlerin karşılaştığı manzaraların bu şekilde olmasından dolayı buralara "viran" veya "ören" adı verilmiştir. 1071 yılında Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla birlikte Selçuklu sultanı Alparslan tarafından askerlerine batıya doğru ilerleme emri verilmiştir. 1080 yılında Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından İznik alınarak burası Anadolu Selçuklu Devleti'nin merkezi haline getirilmiş, buralardaki iç karışıklıklardan da yararlanılarak Marmara'nın güney sahilleri ele geçirilmiştir. Bu hızlı ilerlemenin Bizans'ı endişelendirmesi üzerine İmparator I. Aleksi Komnen'in hazırladığı güçlü ordu tarafından Selçuklular Marmara bölgesinden geri püskürtülmüştür. Bu olaydan sonra Bursa Osmanlılar tarafından fethedilinceye kadar Bizans'ın elinde kalmıştır. 1261 yılından sonra Tekfurluk olarak idare edilmeye başlanan bölgenin yönetim biçimi, Osman Bey ve Orhan Bey döneminde fethedilmesine kadar bu şekilde devam ettirilmiştir. 13. Yüzyılın ilk çeyreğinde Moğolların büyük bir güç olarak meydana çıkmasıyla birlikte Orta Asya'daki birçok Türk boyu tarafından ana yurt terk edilmiştir. Bu boylardan biri de Kayı Boyu veya Karakeçili aşiretidir. Bu aşiretler sırasıyla Ahlat, Azerbaycan ve Halep'e yerleşmişlerdir. Aşiret reisi Süleyman Şah'ın Caber kalesi önlerindeki Fırat Nehri'nden geçişi sırasında boğulup vefat etmesiyle Kayı Boyu da bölünmeye başlamıştır. Kayıların Söğüt'e geçişi ile ilgili rivayete göre; Moğollarla Selçuklular

¹⁴ Dinçel, s. 69-79.

¹⁵ Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 195.

arasında gerçekleşen bir savaşta beraberindekilerle birlikte Selçuklular'a destek olan Kayıların yardımıyla galip gelen Alaaddin Keykubat tarafından bu hizmetleri karşılığında Ertuğrul Bey'e Söğüt yaylak, Domaniç kışlak olarak verilmiştir. Bu dönemde civarda bulunan, önceden Bizans'a tabi olan zaman içinde bu bağlılığını yitiren çok sayıda tekfurun var olduğu görülmüştür. Başta Ertuğrul Gazi dönemi olmak üzere Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemlerinde de bu tekfurlar üzerine gidilerek gaza ve cihat düsturu sürdürülmüştür.¹⁶

1.2.2. Osmanlı'dan Günümüze Adranos

Kaynaklarda Adranos'un Osmanlı Türkleri tarafından fethedilmesine dair iki rivayet vardır. Bunlardan ilkinde göre; Osman Gazi Bursa hisarındaki gayrimüslimlerin maddi sıkıntı sebebiyle iyice bunaldıklarını duymuştur. Bunun yanında tekfurlarla daha önce yapılmış olan Dinboz Savaşı'nda yeğeni Bey Hoca (Baykoca) şehit edilmiştir. Hem tekfurların içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan yararlanmak hem de yeğenin intikamını almak için Osman Gazi fetih hareketine öncelikle Adranos'tan başlanmasını emretmiştir. Orhan Bey'de bu talebe kayıtsız kalmayarak yanına Köse Mihal, Turgut Alp, Şeyh Mahmud adında bir alperen ve Edebalı'nın kardeşi Ahi Şemseddin'in oğlu Ahi Hasan'ı da alarak yola koyulmuştur. Osman Bey ayağında oluşan bir rahatsızlık sebebiyle bu fetih hareketine katılamamıştır. Osmanlı kuvvetlerinin üzerine geldiğini duyan Adranos tekfuru beraberindekilerle birlikte kaleyi terk edip Alita Dağı'na çıkınca Orhan Bey de alplerle birlikte peşinden giderek dağa çıkmıştır. Bunun üzerine tekfurun adamları teslim olmuş, fakat tekfur kaçmıştır. Bu kaçış esnasında sendeleyerek uçurumdan aşağı düşen tekfur parçalanarak vefat etmiştir. Böylelikle Osmanlılar Adranos kalesini yıkarak halkı itaat ve emniyet altına almışlar böylelikle Adranos fethedilmiştir. Fetihten sonra Osmanlı kuvvetleri Pınarbaşı semtinden Bursa'ya inmiş ve Bursa'nın da fethi gerçekleştirilmiştir.¹⁷

Diğer rivayete göre ise, Osmanlılar Bursa'yı kuşattıktan sonra Bursa'nın güneyinde yer alan Adranos Kalesi'nin önemli bir tehdit oluşturduğunu düşünerek fethedilmesi gerektiğine karar vermişlerdir. Bunun üzerine Durdu Bey (Turgut Bey)

¹⁶ Dinçel, s. 67-80.

¹⁷ Mehmet Neşri, *Cihannüma*, Hazırlayan: Necdet Öztürk, İstanbul: Çamlıca Basın Yayın, 2008, s. 56-57; ayrıca Bkz. Mehmet Altay Köymen-Faik Reşit Unat, *Kitab-ı Cihannüma*, TTK Basımevi, Ankara, 1987, s. 129- 131.

komutasında bir ordu hazırlanarak buraya gönderilmiştir. Askerlerin vakit kaybetmeden kuşatmayı gerçekleştirmesi üzerine kaleden oklar yağmaya başlamıştır. Atılan bu oklardan korunmak için kendilerine göre çözüm yolları geliştiren askerler, atlarının yem torbalarıyla toprak taşıyarak bir tepe meydana getirmişlerdir. ‘‘Arpa Tepesi’’ adı verilen bu yer günümüzde de aynı isimle anılmaktadır. Bu kuşatma 1325-1326 yılında fetihle sonuçlanmıştır.

Tehdit oluşturduğu düşünülen Adranos kalesi yıkılmış kasaba buranın 2 kilometre güneyinde tekrar kurulmuştur. Yeni kurulan bu yere Turgut Bey’e ithafen ‘‘Beyce’’ denilmiştir. Hadrianus adı ise Türkçe ses uyumuna göre Adranos ve Adırnaz’a dönüştürülmüştür. Kuşatmayı gerçekleştiren askerlerin komutanlarından Gözle Mahmut adıyla anılan kişinin Seferi Işıklar Köyü’nde, Mürsel Dede olarak anılan kişinin ise Mürseller Köyü’nde medfun oldukları inancı hala devam etmektedir.

Beyce’de Turgut Bey tarafından Osmanlı mimarisinin ilk özgün örneklerini taşıyan bir camii yaptırılmıştır. Zaman içinde yıpranan bu cami 1957 yılında tamamen yıkılmış ve yeniden inşasına başlanmıştır. Yeni yapılan bu camiinin inşasında ise Osmanlı mimarisine dair hiçbir detay dikkate alınmayarak aslıyla alakası olmayan bir yapı ortaya çıkartılmıştır.¹⁸

Dağ yöresinin fethiyle beraber buralara gelen Türkmen ve Yöröklere yurt hazırlanarak yerleşmeleri sağlanmıştır. Bu nedenle çeşitli yerlere çok sayıda köy kurulmuştur. ‘‘Gibbons bu bölgeler fethedilmeden önce de dağ yöresinde Türk unsurlarının bulunduğunu söylemiş, Adranos’un fethinde bu unsurların büyük katkı sağladığını ve fethi kolaylaştırdıklarını öne sürmüştür.’’ (Dinçel, 2003: 81)

Adranos’un idari yapısı hakkında da çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Fethinden 1500’lü yıllara kadar nahiye olarak idare edilen Adranos, 1530’lu yıllarda Kanuni döneminde kaza yapılmıştır. 1629 yılına gelindiğinde ise IV. Murat zamanında tekrar nahiye statüsüne düşürülmüştür. 1646 yılında Sultan İbrahim döneminde yeniden kaza yapılan bölge,¹⁹ 1870 yılında lağvedilip tekrar nahiye statüsüne düşürülmüştür.²⁰ 1882 yılında ise yeniden kaza yapılmıştır. 1886 yılında Bursa’ya bağlı Harmancık ve

¹⁸ Komisyon, s. 22.

¹⁹ Dinçel, s. 46.

²⁰ *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, İBB Atatürk Kitaplığı, , H-1287/M- 1870, s. 60.

Gökçedağ nahiyeleeri Adranos kazasına bağlanmıştır.²¹ İlk belediye örgütü ise 1885 yılında kurulmuştur.²²

20. yüzyılın başlarına kadar Adranos ismi bir kaza adı mahiyetinde kullanılmıştır. 1913 yılına gelindiğinde bu ismin değiştirilmesi teklifi Adranos Kazası İdare Meclisi'nde gündeme getirilmiştir. Bu talep daha sonra Vilayet Meclisi'ne iletilerek burada alınan gerekçeli karar padişah Mehmed Reşad'ın onayına sunulmuş, Adranos kazasının Orhan Gazi döneminde fethedilip Osmanlı topraklarına katıldığı, bölgede yaşayanların çoğunlukla Türk olmasına rağmen eski ismi Hadrianus'tan bozularak Adranos ismini kullanmaya devam etmenin doğru olmadığı, burayı fetheden kişiye hürmeten kaza adının "Orhaneli" olarak, kaza merkezinin de halk arasında kabul görmüş şekliyle "Beyce" olarak değiştirilmesi gerektiği talep edilmiştir. Bunun üzerine 12 Kasım 1913 tarihinde padişahın da onayından geçen bu karar yürürlüğe koyulmuştur. ²³ Orhaneli'ye bağlı bir bucak olarak varlığını sürdüren Keles 1953 yılında, Büyükorhan ve Harmancık ise 1987 yılında Orhaneli'den ayrılarak ilçe statüsüne kavuşturulmuştur.²⁴

Avrupa'nın Osmanlı topraklarını paylaşma planları Milli Mücadele yıllarını başlatmıştır. 1919 yılında başlatılan kurtuluş mücadelesinde, Bursa ilçeleri içinde Ankara hükümetine katılan ilk ilçe Orhaneli olmuştur. ²⁵ Yunanlılar tarafından işgal edilen Anadolu'da, 1919 yılına kadar Orhaneli'de Müdafaa-i Hukuk için örgütlenme kurulmuştur. 1920 tarihinde Orhaneli müftüsü Yusuf Ziya Efendi Ankara fetvasına imza atarak milli mücadele taraftarı olduğunu göstermiştir. İzmir'in Yunan işgaline uğramasından sonra 21 Mayıs 1921 de Orhaneli de Yunanlıların eline geçmiştir. Dağ yöresine yapılan bu işgal neticesinde bölgeyi korumak için halk tarafından Dağ Müfrezesi oluşturulmuştur. Ayrıca Kabakçı ve Sadettin gibi efeler önderliğinde de Kuvâ-yı Milliye birlikleri oluşturulmuştur. Bursa'nın Ankara ile olan bağlantısı, yöre halkının sorumluluğu üstlenmesiyle bu bölgeden sağlanmıştır.²⁶

Birinci TBMM'de Bursa milletvekili olarak görev yapan Emin Bey, Bursa'nın işgalinden sonra Bursa ve Ankara arasındaki irtibatın kopmasının birçok idari işin

²¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi; *DH. MKT.*, 1389 / 37, H- 6 Ra. 1304 / M- 1886.

²² Dinçel, s. 47.

²³ Niyazi Topçu, "Adranos'tan Orhaneli Beyce'ye", *Güneybursa Dağ-Der Yardımlaşma ve Kültür Derneği Aylık Yerel Kültür Dergisi* (2009), No: 5, s. 14-15.

²⁴ Dikmen, *Sosyal ve Kültürel Değerleriyle Orhaneli*, s. 26.

²⁵ Mesut Haluk Kosifoğlu, *Geçmişten Günümüze Bursa Tarihi Turistlere Rehber Bursa'da Yunan Mezalimi ve Bursa'nın Manevi Mimarları*, Zikir Yayınları Edebi Araştırma ve Kültür Serisi: 2, 2000, s. 234.

²⁶ Dinçel, s. 117-120.

aksamasına sebep olacağını düşünerek bunu Milli Mücadele açısından riskli görmüş ve çareyi de vilayet merkezinin geçici olarak Orhaneli'ye naklini talep etmekte bulmuştur. 14 Aralık 1920'de TBMM'ye sunduğu teklif, adı geçen kazanın çevresinde kendisine bağlanacak uygun kaza ve nahiye bulunmaması, sadece 60.000 nüfustan ibaret olması gibi gerekçelerle reddedilmiştir. Meclis komisyonunda ve ilgili bakanlık bünyesinde tartışılıp TBMM gündemine kadar gelmiş olan bu karar reddedilmiş olsa da ilçe tarihi açısından önemli bir yere sahiptir.²⁷

Dağ Yöresini işgal eden en büyük Yunan kuvveti 3. Yunan kolordusu olmuştur. Orhaneli, 10 Temmuz 1921'de bu kolordu tarafından işgal edilmiştir.²⁸ Bölgeye büyük zararlar veren Yunan kuvvetleri tarafından çok sayıda insan öldürülmüş, canlarına ve mallarına tecavüz edilmiş, her yer yağmalanıp yıkılarak bölge harap bir hale getirilmiştir. Yöre tarihi açısından günümüze dair birçok soru işaretini aydınlatacak olan belgelerin ve kitapların bulunduğu kütüphanenin de yakılarak imha edilmesi üzerine telafisi mümkün olmayan yaralar açılmıştır. 1 yıl 2 ay Yunan işgaline maruz kalan ilçe 9 Eylül 1922 tarihinde işgal güçlerinin bölgeden çekilmesiyle tekrar bağımsızlığına kavuşmuştur.

11 Eylül 1922 tarihine gelindiğinde Bursa da Yunanlılardan arındırılarak bağımsızlığına kavuşturulmuştur. Yunan ve İngiliz hükümetinin siyasal çöküşten kurtulmak için ortaklaşa planlamış oldukları "Bursa'da Özerk Anadolu Müslüman Devleti" kurulmasına yönelik hayalleri de böylece suya düşmüş, yeni hükümet tarafından bu girişime destek vermiş olan tüm Bursalılar da yargılanmıştır.²⁹

²⁷ Niyazi Topçu, "Milli Mücadele Dönemi TBMM'de İlginç Bir Teklif Bursa İl Merkezinin Orhaneli'ye Nakli Veya Orhaneli'nin İl Yapılması", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi* (2013), No: 41 Güz, s. 6-7.

²⁸ Dinçel, s. 135.

²⁹ Raif Kaplanoğlu, "Özerk Bursa Devletinin Kuruluşu", *Bursa Araştırmaları Dergisi* (2013), No: 41 Güz, s. 20-23.

2. BÖLÜM

NÜFUSUN ÖNEMİ, NÜFUS DEFTERLERİ VE NÜFUS SAYIMLARI

2.1. NÜFUSUN ÖNEMİ

İnsanlar, tarih boyunca her zaman bir topluluk içinde varlıklarını sürdürmüşlerdir.³⁰ “Ünsiyet” yani “birlikte yaşamak” anlamını da taşıyan insan, bir araya geldiğinde nüfusu oluşturur.

Nüfus, ilk çağdan beri araştırma konusu olmuştur. Çünkü insanoğlu, nüfus artışının bulundukları şartları ve sahip oldukları imkanları nasıl etkileyeceğini öğrenmek istemiştir. Geçmişten günümüze bitmeyen savaşlar ve bu savaşların yol açtığı insan kayıpları, daha fazla sağlıklı nüfus ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Fransa kralı IV. Henry bir devletin kudret ve zenginliğinin, halkın çokluğuna bağlı olduğunu iddia etmiştir. Bunun yanında Konfüçyüs gibi nüfus artışının işgücü verimliliğini kısıtlayıp insan ve toprak dengesini bozacağı için ölümlere sebep olacağını düşünen bir kesim de mevcuttur.

Osmanlı nezdinde nüfus, sadece gaza faaliyetlerini yürüten güç değil, aynı zamanda yeni yerleşim yerlerinin de oluşmasını sağlayan önemli bir hazine olarak kabul edilmiştir.³¹

Osmanlı Devleti’nin nüfus ile ilgili çalışmaları 15. ve 16. yüzyıllarda belirli aralıklarla sürdürülmüştür. Arazi ve nüfus tahrirleri olarak isimlendirilen bu sayımların içeriği ise 16. yüzyılın sonlarından itibaren değiştirilmeye başlanmıştır. Temelde fethedilen bölgelerin gelir kaynaklarının bir dökümünü çıkarmak ve bu kaynakların dirlik olarak dağıtılmasını sağlamak için uygulanan tahrirler, 1590’lı yıllara kadar düzenli aralıklarla yazılmıştır.³² Ömer Lütfi Barkan, Fatih döneminden önce veya Fatih döneminde en az üç defa tahrir yapıldığını söylemiştir.³³

³⁰ Yakup Coştu, “Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (2009), C: IX, No: 3, s. 117.

³¹ İbrahim Serbestoğlu, “19. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Nüfus Algısının Değişimi ve Nüfusu Arttırma Çabasında Müfettişlerin Rolü”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (2014), C: 17, No: 31, s. 255-258.

³² Numan Elibol, “Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi* (2007), C: 12, No: 2, s. 137.

³³ Ömer Lütfi Barkan, “Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* (1940-1941), C: 2, No: 1, s. 34.

Günden güne gelişen ve değişen dünya düzeniyle birlikte sanayileşme faaliyetleri başlamış, bu süreç insanları kentlere taşımıştır. 18. yüzyıla gelindiğinde devletler nüfus tespitinin gerekliliğinin farkına varmış, 19. yüzyılda ise bu devire “demografi çağı” adı verilecek kadar yoğun çalışmalar yapılmıştır.

Nüfusun arttırılması için öncelikle evliliklerin kolaylaştırılması yoluna gidilmiştir. Çünkü Osmanlı yöneticileri evliliğe büyük önem vermiş ve bunu medeniyetin bir gereği olarak görmüşlerdir. Onlara göre bu sayede soy devam ettirilerek namus korunacak, doğacak çocuklar tarım ve sanayi faaliyetlerinde yer alarak devletin asker ihtiyacını karşılayacaktır.³⁴

2.2. NÜFUS DEFTERLERİ VE NÜFUS SAYIMLARI

Tarih araştırmalarının gerçeği yansıtmaları ancak kaynaklara dayanmakla mümkündür. Bu kaynakları ise en başta belgeler oluşturur. “Vüsuk”(güvenme) kökünden gelen “vesika” Osmanlı türkçesinde belge manasına gelir. Bu manada kullanılan diğer bir terim ise “varak” kelimesinin çoğulu olan “evrak”tır. Bir milletin hafızasını oluşturan belgelerin gelecek nesiller için anlamını bilen Osmanlı Devleti bu belgelerin korunması için bir arşivin oluşturulması gerektiğini düşünür. Bunun için 1846 yılında Mustafa Reşit Paşa tarafından atılan ilk adım Abdülmecid’in 7 Kasım 1846 tarihli iradesiyle kesinleşir. Böylelikle Hazine-i Evrak kurulur.

İlk olarak Sadaret mektupçusu Muhsin Efendi’nin nazır ünvanıyla başa getirilmesiyle icraatlar gerçekleştirilmeye başlandı. Bir komisyon meydana getirildi ve bu komisyon tarafından kurum, çalışanlar ve tasnif hakkında bir nizamname hazırlandı. 1850 yılına gelindiğinde yeni bir nizamname daha hazırlandı. Netice olarak bundan sonraki tüm evrakların tasnif edilip fihristlerinin yapılarak Hazine-i Evrak’a teslim edilmesine, daha önceki evraklardan önemli olanların konulara ayrılmasına, sarayda koruma altında olanlara ise hiç dokunulmamasına karar verildi.³⁵

Osmanlı Devleti’nin temel amacı ülkenin idari, askeri ve iktisadi yapısını daha sağlıklı bir yönetim politikasıyla geliştirmektir. Bunun için çeşitli yöntemler geliştirildi.

³⁴ Serbestoğlu, s. 259-268.

³⁵ Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 1-2.

Halkın mali ve sosyal durumunu görmek, askerliğe elverişli kişi miktarını belirleyerek devletin asker ihtiyacını karşılamak gibi gerekçelerle mal ve nüfus sayımları yapıldı.

Yeni fethedilen yerlerin arazisini tescil ettirmek, vergi miktarını belirleyerek bu vergiyi ödemekle yükümlü kişileri tespit etmek amacıyla tutulan kayıtlara Tahrir adı verildi.³⁶

Değişen dünya düzeniyle birlikte yapılan çalışmalar da değişmeye ve gelişmeye başladı. Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte yeni bir ordunun kurulması zorunlu hale geldi. Yeni kurulan bu orduya asker tahsis etmek ve vergi verecek nüfusu belirlemek için 1828-29 yılında ilk defa nüfus sayımı için çalışmalar başlatıldı. Fakat bu sayım Osmanlı-Rus savaşına denk gelince tamamlanamadı.³⁷ Bu ilk sayımla ilgili İstanbul'da tophane kasabasına bağlı 8 mahalleye ait sayım tespit edildi ve bu defter kütük defteri olarak kullanıldı.³⁸

Nüfusun, devletin devamlılığı için ciddi önem arz ettiğini bilen devlet yöneticileri tarafından 1830-31 yılında yeni bir nüfus sayımı başlatıldı. Burada temel amaç askerlik ve vergi mükelleflerini belirlemektir. Bir yaşından yüz yaşına kadar müslüman ve gayrimüslim tüm erkekler ayrı ayrı defterlerde sayıma tabi tutuldu. Bu sayımların hemen ardından, defterlerin bir an önce incelenip korunması için taşralarda Defter Nazırlıkları, merkezde ise Ceride Nezareti kuruldu. Nazırlıklara defter nazırı, mukayyid ve katipler atandı. Bu kişilerin görevleri köy ve kasabalarda doğanları, nereden gelip nereye yerleştiklerini kaydetmek, ölenleri ise defterden silmektir. Bu memurlardan tutmuş oldukları defterleri başta üç ayda bir Ceride Nezaretine ulaştırmaları istense de, daha sonra bu kısa sürenin sıkıntı oluşturacağı düşünüldükten altı aya çıkartıldı.³⁹

Anadolu ve Rumeli'de toprak yazımı amaçlanmadan yapılan ilk sayım 1831 tarihli sayımdır.⁴⁰ Bu sayım, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının akabinde yeni kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu için uygun asker potansiyelini belirlemek,

³⁶ Midhat Sertoğlu, *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986, s. 326.

³⁷ Mehmet Güneş, "Osmanlı Döneminde Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili", *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* (2014), C: 8, No: 15, s. 222.

³⁸ Sedat Bingöl, *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası*, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir, 2004, s. II-III.

³⁹ Güneş, s. 222-227.

⁴⁰ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1997, s. 10.

vergilerin toplanmasında ve taksimatında meydana gelen problemleri ortadan kaldırmak ve cizyeyi yeniden tayin etmek üzere yapılmıştır.⁴¹

Bu sayımda müslümanlar on altı yaş, kırk yaş ve kırk yaşın üstü olarak sınıflandırılırken gayrimüslimler ‘‘cizyeye müstehak olan’’ ve ‘‘cizyeye müstehak olmayan’’ olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Bunlar da kendi içinde cizye miktarına göre ‘‘âlâ’’ (iyi), ‘‘evsat’’(orta), ‘‘edna’’(kötü) olarak cizyeye müstehak olmayanlar ise ‘‘ihtiyar’’ ve ‘‘amelmande’’ olarak nitelendirilmişlerdir. On dört ile kırk yaş arasında istenilen kriterlere uygun olan müslümanlar için ‘‘matlubualiyeye muvafık’’ anlamında ‘‘mim’’ şerhi düşülmüştür. İlk sayım olması nedeniyle ortak bir prosedür izlenememiş, tutulan defterlerde bazı noktalarda farklılıklar görülmüştür.

1831 yılı nüfus sayımlarından sonra kayda alınan sayımlar nüfus yoklamaları şeklinde devam ettirilmiştir. 1839 yılında yeniden bir sayım yapılp yeni bir deftere geçilmiştir.⁴² 1844 yılında orduya düzen vermek amacıyla askere alım usulünde değişiklik yapılması için yeni bir sayım yapılmaya çalışılmıştır. Fakat halk bu sayıma tereddütle yaklaşmış, bu da sayımın güvenilirliğini düşürmüştür.⁴³ Bu sayımdan sonra Rumeli’de 1852’de, Anadolu ve Suriye’de 1856’da yapılan sayımlar Tuna Vilayeti’nde uygulanan 1866 sayımına kadar çok yüzeysel kalmıştır. 1870 yılında yapılması düşünülen bir sayım da uygulamaya konulamamıştır.⁴⁴ Osmanlı Nüfusu için en güvenilir bilgiler ancak Tanzimat devrinde elde edilmeye başlanmıştır.⁴⁵ Çünkü Osmanlı devleti ilk olarak bu dönemde bilimsel ve demografik teknikler kullanmaya başlamıştır.⁴⁶ 1864-76 döneminde bölgesel düzeyde kalan birtakım sayımlar mevcuttur. Kırım Savaşı’ndan sonra geriye kalanlar üzerinden mali durum tespiti gerekçesiyle arazi miktarı ile halkın bütçesini görebilmek adına 1858’de bir sayım yapılmıştır.

Osmanlı devletinin uygulamış olduğu sayımlar içinde en kapsamlı olanlardan biri 1866-1873 yılları arasında yapılan Tuna Vilayeti sayımıdır. Bu sayımda kişi sayısı, yaş, medeni durum, meslek, mal varlığı gibi birçok bilginin kaydedilmiş olduğu

⁴¹ Adnan Çimen, ‘‘Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri’’, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2012), C: 14, No: 3, s. 194.

⁴² Raif Kaplanoglu, *1830-1843 Yılları Nüfus Defterlerine Göre Bursa’nın Ekonomik ve Sosyal Yapısı*, Nilüfer Belediyesi Yayınları, Bursa, 2013, s. 14.

⁴³ Güneş, s. 226-227.

⁴⁴ Çimen, s. 196.

⁴⁵ Elibol, s. 136.

⁴⁶ Abdülkadir Gül, ‘‘1893 Sayımına Göre Mamuratül- Aziz Vilayetinin Nüfus ve Etnik Yapısı’’, *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi* (2017), C: 5, No: 12, s. 79.

defterler özetlenerek tek defter haline getirilmiştir. Bu sayımda gözetilen temel amaç, tüm vatandaşlara “Tezkere-i Osmaniye” yani Osmanlı vatandaşı olduğunu gösteren Nüfus Cüzdanı verebilmektir. Fakat kayıt düzeninde oluşan aksaklıklar nedeniyle ülke genelinde on beş milyon basılması planlanan nüfus cüzdanı hazırlıkları yarım kalmıştır.

Bu problemlerin ortadan kaldırılması için hükümet şurası 4 Eylül 1881 de Sicil-i Nüfus Nizamnamesi’ni yürürlüğe koyarak 1881-1882’de yeni kayıt ve sayımların çalışmalarını başlatmıştır. Âsitâne’de bile 1885’te tamamlanabilen bu çalışmalar epey uzun sürmüştür. 1891 yılında “Merkezi İstatistik Encümeni” kurulmuş, istatistik hizmetleri yasal bir esasa bağlanmıştır.⁴⁷ Sicil-i Nüfus Nizamnamesi esas alınarak yapılan çalışmaların sonuçları ancak 1893 yılında yayınlanarak padişaha bir rapor halinde sunulabilmiştir. Asker ihtiyacı ve vergi miktarı kaygısı taşımadan kadınların da kaydedildiği bu sayımlar Osmanlı’nın modern anlamdaki ilk nüfus sayımları olma özelliğini taşımaktadır. Bu sayım için Dahiliye Nezareti’nde yetkili bir birim oluşturularak tüm yurttaki aynı form ve yöntemlerin kullanılması, sayımın güncel tutulması hedeflenmiştir. İlk yapılan her uygulamada olduğu gibi burada da bazı aksaklıkların olduğu görülmüştür. Trablus, Yemen, Hicaz gibi eyaletlerde kadınlar hiç sayılmamıştır.

Son düzenlemeler kullanılarak yapılan 1903 sayımı üç yıl sürmüş ve sonuçlar Asır Gazetesinde⁴⁸ yayınlanmıştır. Bu sayımda kişiler sürekli ikamet ettikleri yere göre kaydedilmiş, mahalle mahalle oluşturulan nüfus kütükleri Esas Defter adı altında Atık Defterlerinin yerini alarak günümüze kadar değerini korumuştur. Son nüfus sayımı Birinci Dünya Savaşı öncesi 1905 verileri esasına dayanarak yapılan 14 Mart 1914 tarihli sayımdır.⁴⁹

Osmanlı Devleti’ne başkentlik yapmış olan Hüdavendigar vilayeti siyasal, sosyal ve jeopolitik olarak en önemli şehirlerin başında gelmektedir. Bu sebeple İstanbul’dan sonra ilk nüfus sayımı burada yapılmıştır.⁵⁰

Nüfus Defterlerinin araştırmacıların hizmetine sunulmasıyla birlikte çok sayıda şehir, ilçe ve köyü kapsayan nüfus defterleri üzerinde analizler yapılmaktadır.

⁴⁷ Kaplanoğlu, s. 13.

⁴⁸ Selanik’te Pazartesi ve Perşembe günleri yayınlanır. Sahibi Abdurrahman Nafiz, Mesul müdürü Fazlı Necib’dir.

⁴⁹ Çimen, s. 196-198.

⁵⁰ Muammer Demirel, *1830 Bursa Nüfus Kütüğü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, C: 1, Bursa, 2014, s. 11.

Nüfus defterlerinde yer alan bilgilerden yola çıkarak bölgenin sadece demografik yapısı hakkında değil, sosyal ve ekonomik durumu hakkında da önemli bilgiler elde edilebilir. Örneğin unvanlara bakılarak sınıfsal özelliklerinin anlaşılacağı gibi, köle ve hizmetçilerine bakılarak da maddi imkanları tespit edilebilir.

1830 sayımından önceki hiçbir sayım, askerliğe elverişli olmadıkları gibi vergi de veremeyecek durumda olan deli, hasta, sakat vb. kişiler hakkında bilgi vermemektedir. Fakat 1831 sayımlarında kadınlar hariç tüm erkekler, yeni doğmuş olanlar da dahil kayda alınmıştır. Bu defterler 1831 yılı nüfus defterleri olarak isimlendirilse de sadece bir yıllık defterler olarak düşünülmemelidir. Çünkü ölen kişiler defterden silinmiş, yeni doğanlar kaydedilmiş, başka yere gidip başka yerden gelen kişilerin gidip geldikleri yer ve tarih yazılmaya devam etmiştir. Bu da bize yaşam süreleri, ölüm oranları gibi çeşitli bilgiler verebilir. Yaklaşık 10 yıllık bilgilerin kaydını içeren bu defterler nüfus dinamizmini yansıtır.⁵¹

Bursa merkeze ait nüfus defterlerinin transkripsiyonları dört cilt halinde Muammer Demirel tarafından hazırlanıp yayınlanmıştır. Fakat Bursa'ya bağlı önemli kazalardan biri olan Adranos kazasının nüfus verilerini içeren H-1246 (M-1831) tarihli ilk nüfus defteri olan 1377 numaralı defter ile ilgili herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmada da adı geçen defterin sosyal ve demografik açıdan değerlendirmesi yapılmaya çalışılacaktır.

⁵¹ Kaplıanoğlu, s. 9-10.

3. BÖLÜM

H- 1246 (M- 1831) TARİHLİ 1377 NUMARALI ADRANOS NÜFUS DEFTERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

3.1. DEFTERİN GENEL TANITIMI VE TERMİNOLOJİSİ

T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi NFS.d. 1377 numaralı defter Adranos kazasına ait nüfus verilerini içermektedir. H-1246 başlangıç tarihli olan defter ciltli, ebrulu ve 22x60,5 ebadındadır. 199 sayfa olarak numaralandırılmış olan defterde 151-199. sayfalar arası boştur. 150 sayfa verinin kaydı tutulan defterde, 2 mahalleden oluşan 3 köy, 3 mahalleden oluşan 1 köy ile birlikte 78 köy, 1 kaza merkezi ve 2 çiftliğin kaydı bulunmaktadır. Mahalleler ve çiftlikler de ayrı bir köy formatında kayıt altına alındıkları için 86 ayrı yerleşim yeri şeklinde değerlendirilmeye çalışılacaktır. Veriler H-1246-1253 (1831-1838) yılları arasında tutulmuş olan kayıtları içermektedir.

Sadece erkek nüfusun kaydedildiği defterde sayım işlemine öncelikle köyün ileri gelenleri olarak köy muhtarı ve ailesinden başlanmış, daha sonra köy imamı ve onun ailesi yazılarak o köyde yaşayan diğer kişilerle devam edilmiştir. Ev sahibine menzil 1 yazılarak 1 numaralı sıra verilmiş, daha sonra kaydedilen erkek çocuklar 2,3,4.. şeklinde sıralanmıştır.

Kayıtlarda kişilerin aile ismi, adı, baba adı, fiziksel özellikleri ve yaşı, varsa meslekleri, doğum tarihleri, ölüm tarihleri, fiziken askerliğe uygun oldukları yıl ve askerlik hizmetini yerine getiremeyecek oldukları yıl, başka yere gidip gelenlerin gidip geldikleri yer ve tarihleri kaydedilmiş, taşrada olanların yaşı kaydedilmemiş ve taşrada diye belirtilmiştir.

Yaşları “Sinn” işaretiyle yazılmış ve yaş özelliğine göre “sağır”, “şâbb”, “mürâhik”, “amelmande” olarak detayları belirtilmiştir. 11 yaşına kadar olanlar “sağır” (küçük), 12-14 yaşındakiler “Mürâhik” (buluş çağına yaklaşmış), 15-18 yaş aralığındakiler “Matlûbuâliye muvâfık” (istenilene uygun) anlamına gelen “Mim” harfi ile gösterilmiş, bunun karşılığı günümüzde “Şâbb” (genç) olarak ifade edilmiştir. Bu nüfus sayımının temel amacı asker potansiyelini belirlemektir. Bu nedenle sağlıklı görünen çocuklar için 12 yaşına girdikleri yıl “Tüvânâ” (diri,güçlü)

olarak kaydedilmiş ve ilerleyen yıllar için asker olmaya elverişli oldukları ifade edilmiştir.

Defterin 5. sayfasının başında 40 yaşında olanların Tüvânâya alındığı yazılmış, bu nedenle asker olmanın mümkün olmadığı yaş 41 olarak kabul edilmiştir. Bu durum ‘‘Müsinn’’(yaşlı, ihtiyar) kelimesiyle ifade edilerek genelde 35 yaşının, nadir olarakta 33 yaşının üzerindeki kişilerin müsinn olduğu yıllar yazılmıştır.

Kişilerin fiziksel özellikleri boy, sakal ve bıyık yapıları dikkate alınarak, uzun boylu, orta boylu, kısa boylu, ak sakallı, kara sakallı, sarı sakallı, kara bıyıklı, sarı bıyıklı yahut şâb-ı emred(sakalı, bıyığı çıkmamış genç) olarak kaydedilmiştir. Özür durumlarının birkaç istisna dışında kaydedilmediği görülmüştür.

Defterin tutulması tamamlandıktan sonra dünyaya gelmiş erkek çocuklar ‘‘Tevellüd’’ adı altında çoğunlukla baba adının altına, yer kalmadığı durumlarda da boş bulunan herhangi bir yere isim, baba adı ve doğum tarihiyle beraber yazılmıştır. Ölen kişiler ‘‘Fevt’’(öldü) yazılarak üzeri çizilmiş ve öldüğü tarih yazılmıştır.

Yetişkinlerden askere gidenler ‘‘Kayıt be Asâkir-i Mansûre’’, ‘‘Reft be Asâkir-i Mansûre’’ , ‘‘Kayıt be Redif’’, ‘‘Reft be Redif’’ adı altında kaydedildikleri ve gittikleri tarih yazılmıştır. Askerden emekli olanlara ‘‘tekâüd’’(emekli) notu düşülmüştür.

Adranos kazası ve köylerinden, başka bir köy veya kazaya gitmiş olan kişiler için farsça gitmek anlamına gelen ‘‘Reft’’ kelimesi kullanılmış, ‘‘Reft be Karye-i ... , Reft be Kaza-i ...’’ şeklinde yazılıp gitmiş oldukları köy veya kazanın adı ve gitmiş oldukları tarih yazılmıştır.

Başka bir yerden gelen kişiler için ise yine Farsça, gelmek anlamına gelen ‘‘Amed’’ kelimesi kullanılarak ‘‘Amed be Karye-i ..., Amed be Kaza-i ...’’ diye belirtilip gelmiş oldukları yerin ismi ve tarihi yazılmıştır.

Başka yere Nakledilenler ise ‘‘Nukilet be Karye-i ...’’, ‘‘Nukilet be Kaza-i ...’’ adıyla naklinin yapıldığı yer ve tarih gösterilmiştir.

Belirtmemiz gereken bir başka husus ise ‘‘veled’’ ve ‘‘bin’’ kelimelerinin kullanımıdır. Defterde menzil reisi ve sırası belirtilen erkek çocuklar kaydedilirken ‘‘Hüseyn bin Ali’’ Ali’nin oğlu Hüseyn olarak yazılırken, defterin ilk kaydı tamamlandıktan sonra doğmuş olup sonradan kaydı yapılan erkek çocuklar için

“*Hasan veledi Mehmed*” Mehmed’in oğlu Hasan olarak yazılmıştır. Bir önceki kaydı yapılan kişinin oğlunu ifade etmek için ise aynı ismi tekrar yazmamak adına “*veled-i merkum*” şeklinde yazılmıştır. Bir önceki tarihi tekrarlamamak için ise “*sene-i minhü*” (aynı tarih), aynı yere gitmiş kişiler için ise “*bu dahi*” ibaresi kullanılmıştır.

Hicri tarihler bazen gün ay yıl olarak tamamen yazılırken bazen yılın sadece son iki rakamı belirtilmiştir. Örneğin H- 1252 (M- 1836) tarihi için sadece 52 yazılmıştır.

3.2. ESKİ-YENİ KÖY, MAHALLE, ÇİFTLİK İSİMLERİ VE GÜNÜMÜZDE BAĞLI BULUNDUKLARI YERLER

Bölgede bazı köylerin isminin, bazılarının ise statüsünün yahut bağlı olduğu yerin değiştiği görülmektedir. Örneğin Bayıryüzü Güney Köyü, Balıkesir/Dursunbey ilçesine bağlanarak bu deftere kayıtlı köyler içinde farklı bir ile bağlanan tek köy olmuştur. Akdere çiftliği olarak kaydı bulunan yerleşim yeri, günümüzde Mazlumlar Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Çökene köyü, zamanında çok sayıda kişiyi barındırmasına rağmen maddi imkansızlıklar nedeniyle geçim sıkıntısına düşen köylülerin tamamının köyü terk etmesi üzerine 2008 yılında tamamen boşaltılmış ve neredeyse haritadan silinmiştir. Demirler köyü, Yukarı Demirler ve Aşağı Demirler olarak bilinmektedir. Orhanlar, yani Büyükorhan 1987 yılında Orhaneli’den ayrılarak ilçe statüsüne kavuşmuş, bundan sonra Orhaneli’ye bağlı birçok köy de Büyükorhan ilçesine bağlanmıştır.⁵² Halılar mahallesinin şimdiki ismi Hocahasan mahallesidir. Yukarı Mahalle ise Orhan Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi olarak ikiye ayrılmıştır. Çavuş Köyü Kınık yakınlarında bir köy olarak bilinir. Zamanla iyice küçülen köy Kınık Belediyesi’ne bağlanarak mahalle olmuş, günümüzde ise varlığını sürdüremeyerek ortadan kaybolmuştur. Alutça köyü, Büyükorhan’la birlikte 1987 yılında ilçe olan Harmancık’a bağlanmıştır. Kınık 1987 yılında belediye yapılarak çevresindeki Çavuş, Çalı gibi köylerin de kendisine bağlanmasıyla 5 mahalleden oluşan büyük bir yerleşim yerine dönüşmüştür. Fakat belediyelerin kapanması kanunu üzerine yeniden köy yapılmıştır. Cevdet Evkaf Tasnifi’nde yer alan bir belgede Murad Hüdavendigâr’ın kız kardeşi Hatice Hatun vakfı olan, Kirmastı

⁵² Dikmen, *Gelenek ve İnançlarıyla Uludağ’ın Arka Yüzü*, s. 15.

kazası(Mustafakemalpaşa) Çörekli köyü ibaresinin, Çördük Köyü olabileceği düşünülmüştür.⁵³ Orhan Sağır olarak bilinen köyün ismi Sağırlar Köyü ile karıştırıldığı gerekçesiyle Küçük Orhan olarak, Sağırlar köyünün ismi ise 1993 yılında köy halkının talebi üzerine Altıntaş olarak değiştirilmiştir. Danişmend köyünün eski ismi Danişmend-i Atik'tir. Kırım Savaşı sonrası Osmanlı memleketlerine doğru yoğun bir göç başlayınca, bu kargaşayı önlemek adına İdâre-i Umûm-i Muhâcirîn Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonca Meyri köyünün adı Şükriye olarak değiştirilmiştir. Yazıcıoğlu isimli bir eşkıyaya ait olduğu düşünülen Yazıcıoğlu Karabağ çiftliği, Tapu kayıtlarında Konak Alanı olarak geçmektedir. Kusumlar köyü sınırlarına giren bu köy şuanda herhangi bir işleve sahip olmayıp harabe durumundadır. Yolunun çok dik olması nedeniyle Şeytanbudaklar ismini aldığı söylenilen Şeytanbudaklar köyü, günümüzde Bursa merkez ilçelerinden Osmangazi'nin sınırlarına dahil edilerek Uluçam olarak isimlendirilmiştir. Karıncalı, 1994 yılında belediye yapılmış, belediyelerin kapatılması kararı üzerine tekrar köy yapılarak Orhaneli'ye bağlanmıştır. İlk yerleşimde Baleköyü olarak karşımıza çıkan Balıoğlu köyü, köyde bulunan demirci ustalarına ithafen Demirci Balıoğlu olarak bilinmektedir. Büyükorhan tarafında kalan köy, Semerci, Danacılar ve Hacıahmetler köyleri arasında yer almaktadır.⁵⁴

	Eski İsmi	Yeni İsmi	Bağlı Bulunduğu Yer
1.	Osmanlar Karyesi	Osmanlar Köyü	Büyükorhan
2.	Güney Karyesi	Bayıryüzü Güney Köyü	Dursunbey/Balıkesir
3.	Bayındır Karyesi	Bayındır Köyü	Büyükorhan
4.	Düğünciler Karyesi	Düğüncüler Köyü	Büyükorhan
5.	Karaçukur Karyesi	Karaçukur Köyü	Büyükorhan
6.	Genik Karyesi	Geynik Köyü	Büyükorhan
7.	Mazlumlar Karyesi	Mazlumlar Köyü	Büyükorhan
8.	Akdere Çiftliği	Mazlumlar Köyü	Büyükorhan

⁵³ Doğan Yavaş-Ernur İnaltekin-Nurçin Baba, "Bursa Mustafakemalpaşa Yüzey Araştırmaları", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* (2008), Yıl: 9, No: 14, s. 240.

⁵⁴ Kamış, s. 134, 74, 66, 78.

9.	Ericek Karyesi	Erecek Köyü	Büyükorhan
10.	Tekerler Karyesi	Tekerler Köyü	Büyükorhan
11.	Çökene Karyesi	Çökene Köyü	Büyükorhan
12.	Veledler Karyesi	Veletler Köyü	Büyükorhan
13.	Mahalle-i Teymürler Karyesi	Demirler Köyü (Yukarı Demirler)	Büyükorhan
14.	Diğer Mahallesi	Demirler Köyü (Aşağı Demirler)	Büyükorhan
15.	Pîrbeyler Karyesi	Piribeyler Köyü	Büyükorhan
16.	Karalar Karyesi	Karalar Köyü	Büyükorhan
17.	Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar) Karyesi	Büyükorhan İlçesi (Hocahasan Mahallesi)	Büyükorhan
18.	Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	Büyükorhan İlçesi (Orhan Mahallesi ve Cumhuriyet Mahallesi)	Büyükorhan
19.	Sahrınç Karyesi	Sarnıç Köyü	Büyükorhan
20.	Çavuş Karyesi	Çavuş Köyü	Büyükorhan
21.	Halıçca Karyesi	Alutça Köyü	Harmancık
22.	Kınık Karyesi	Kınık Köyü/ (Belediye)	Büyükorhan
23.	Derecik Karyesi	Derecik Köyü	Büyükorhan
24.	Akcasaz Karyesi	Akçasaz Köyü	Büyükorhan
25.	Tanaçalı Karyesi	Danaçalı Köyü	Büyükorhan
26.	Örencik Mahallesi	Örencik Köyü	Büyükorhan
27.	Tanacılar Karyesi	Danacılar Köyü	Büyükorhan
28.	Kuşlar Karyesi	Kuşlar Köyü	Büyükorhan
29.	Karağız Karyesi	Karağız Köyü	Büyükorhan

30.	Gedikler Karyesi	Gedikler Köyü	Büyükorhan
31.	Perçin Karyesi	Perçin Köyü	Büyükorhan
32.	Pınar Karyesi	Pınar Köyü	Büyükorhan
33.	Yakublar Karyesi	Yakuplar Köyü	Büyükorhan
34.	Balaban Karyesi	Balaban Köyü	Büyükorhan
35.	Çakır Karyesi	Çakıryenice Köyü	Büyükorhan
36.	Yenice-i Kebîr Karyesi	Yenice Köyü	Büyükorhan
37.	Çörekli Karyesi	Çördük Köyü	Mustafakemalpaşa
38.	Dere Karyesi	Dere Köyü	Orhaneli
39.	Çelepler Karyesi	Çalaplar Köyü	Orhaneli
40.	Çeribaşı Karyesi	Çeribaşı Köyü	Büyükorhan
41.	Hacılar Karyesi	Hacılar Köyü	Büyükorhan
42.	Hemşehriler Karyesi	Hemşeriler Köyü	Büyükorhan
43.	Armudcuk Karyesi	Armutçuk Köyü	Büyükorhan
44.	Durhasan Karyesi	Durhasan Köyü	Büyükorhan
45.	Karaoğlanlar Karyesi	Karaoğlanlar Köyü	Orhaneli
46.	Kadı Karyesi	Kadıköy	Orhaneli
47.	Kayapa Karyesi	Kayapa Köyü	Büyükorhan
48.	Teymürci Karyesi	Demirci Köyü	Orhaneli
49.	Emir Karyesi	Emir Köyü	Orhaneli
50.	Mahaller Karyesi	Mahaller Köyü	Orhaneli
51.	Söğüt Karyesi	Söğüt Köyü	Orhaneli
52.	Orhan-ı Sağır/Sağır Karyesi	Küçük Orhan Köyü	Orhaneli
53.	Danişmend Karyesi	Eskidanişment Köyü	Orhaneli

54.	Tepecik Karyesi	Tepecik Köyü	Orhaneli
55.	Argın Karyesi	Argın Köyü	Orhaneli
56.	Akalan Karyesi	Akalan Köyü	Orhaneli
57.	Deliballar Karyesi	Deliballılar Köyü	Orhaneli
58.	Akçabük Karyesi	Akçabük Köyü	Orhaneli
59.	Belenoluk Karyesi	Belenoluk Köyü	Orhaneli
60.	Çörelers Karyesi	Çörelers Köyü	Orhaneli
61.	Meyri Karyesi	Şükriye Köyü	Orhaneli
62.	Ağaçhisar Karyesi	Ağaçhisar Köyü	Orhaneli
63.	Kabaklar Karyesi	Kabaklar Köyü	Orhaneli
64.	Beyce Karyesi	Orhaneli İlçesi (Beyce Kaza Merkezi)	Orhaneli
65.	Yeşiller Karyesi	Yeşiller Köyü	Orhaneli
66.	İkizoluk Karyesi	İkizoluk Köyü	Orhaneli
67.	Sadağı Karyesi	Sadağı Köyü	Orhaneli
68.	Serçeler Karyesi	Serçeler Köyü	Orhaneli
69.	Çiftlik Yazıcızade Karabağ	Yazıcıoğlu Konağı Harabesi	Orhaneli
70.	Kusumlar Karyesi	Kusumlar Köyü	Orhaneli
71.	Girencik Karyesi	Girencik Köyü	Orhaneli
72.	Çivili Karyesi	Çivili Köyü	Orhaneli
73.	Sağırlar Karyesi	Altıntaş Köyü	Orhaneli
74.	Dündar Karyesi	Dündar Köyü	Orhaneli
75.	Burunca Karyesi	Burunca Köyü	Büyükorhan
76.	Şeytanbudaklar Karyesi	Uluçam Mahallesi	Osmangazi

77.	Çınarcık Karyesi	Çınarcık Köyü	Orhaneli
78.	Bey Karyesi	Süleymanbey Köyü	Orhaneli
79.	Yörükler/Yürekler Karyesi	Yürücekler Köyü	Orhaneli
80.	Karıncalı Karyesi	Karıncalı Köyü (Belediyesi)	Orhaneli
81.	Balıoğlu Karyesi Semerci Mahallesi	Semerci Köyü	Orhaneli
82.	Balıoğlu Karyesi Hacıahmedler Mahallesi	Hacıahmetler Köyü	Büyükorhan
83.	Balıoğlunda Mahalle Diğer Karyesi	Balıoğlu/Baloğlu Köyü	Orhaneli
84.	Koçu Karyesi	Koçu Köyü	Orhaneli
85.	Baş Karyesi	Baş Köyü	Orhaneli
86.	Orta Karyesi	Orta Köyü	Orhaneli

Tablo 1: Eski-Yeni Köy, Mahalle, Çiftlik İsimleri ve Günümüzde Bağlı Bulundukları Yerler

3.3. MENZİL SAYILARI VE NÜFUSU

Köyler, tüzel kişiliğe sahip en küçük birim olarak tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı dünya üzerinde en köklü geçmişe sahip yerleşim yerleridir.⁵⁵

Adranos kazası ve köylerinin 1831 yılına göre nüfus miktarı 5.109 erkek olarak hesaplanmıştır. Fakat 4 kişi kayda alınmış olmasına rağmen sayarken gözden kaçırılmıştır. Bu nedenle toplamda 5.113 kişi bulunmaktadır. Aşağıda bulunan tablo, defterde yer alan nüfus zükûru yekûnünde görüldüğü gibi oluşturulmuştur. 86 tane köy, mahalle ve çiftlikten oluşan kazada bulunan toplam Menzil (Hane) sayısı 1.989'dur. Kazanın en kalabalık yeri, kaza merkezi olan 108 menzil 272 kişi ile

⁵⁵ Hulusi Eldem, "Yerel Yönetimler Reformunun Bir Parçası Olarak Köy Kanunu Tasarı Taslağı", *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* (2005), C: 2, No: 1, s. 41.

Beyce'dir. Daha sonra sırasıyla 61 menzil 174 kişi ile Kınık köyü, 44 menzil 151 kişi ile Durhasan köyü, 52 menzil 147 kişi ile Burunca köyü, 62 menzil 142 kişi ile Orhanlar Yukarı Mahallesi, 62 menzil 140 kişi ile Ağaçhisar köyü 45 menzil 122 kişi ile Karıncalı köyü, 49 menzil 116 kişi ile Akalan köyü, 47 menzil 110 kişi ile Sadağı köyü, 44 menzil 109 kişi ile Deliballar köyü, 41 menzil 105 kişi ile Argın köyü, 37 menzil 101 kişi ile Söğüt köyü şeklinde sıralanabilir.

Nüfusun az olduğu yerlere bakıldığında kazada bulunan iki çiftlik göze çarpmaktadır. Bunlardan, 1 menzil 7 kişi ile Yazıcızade Karabağ çiftliği en az nüfusa sahip yerdir. Daha sonra sırasıyla 4 menzil 8 kişi ile Akdere çiftliği ve 3 menzil 8 kişi ile Veledler köyü, 4 menzil 11 kişi ile Hemşehriler köyü, 8 menzil 13 kişi ile Küçük Orhan köyü, 4 menzil 16 kişi ile Alutça köyü, 6 menzil 19 kişi ile Belenoluk köyü ve Çavuş köyü, 8 menzil 21 kişi ile Demirler ve 9 menzil 21 kişi ile Mahaller köyü, 6 menzil 22 kişi ile Bayındır ve 9 menzil 22 kişi ile Karaçukur köyü, 8 menzil 23 kişi ile Derecik köyü ve 10 menzil 23 kişi ile Dere köyü, 8 menzil 25 kişi ile Karağız köyü, 12 menzil 26 kişi ile Mazlumlar köyü, 9 menzil 28 kişi ile Çökene köyü, 11 menzil 31 kişi ile Balaban köyü, 10 menzil 33 kişi ile Tekerler köyü, 13 menzil, 33 kişi ile Örencik mahallesi, 15 menzil 33 kişi ile Pınar köyü, 13 menzil 33 kişi ile Çelepler köyü, 10 menzil 33 kişi ile İkizoluk köyü, 13 menzil 33 kişi ile Şeytanbudaklar köyü yer almaktadır.

İlgili defterin bazı kısımlarında hatalar olduğu görülür. Örneğin Derecik köyünde, kaydı alınmış olmasına rağmen yekün (toplam) de bir kişinin eksik sayıldığı dikkat çeker. Yani bu köyün nüfusu 23 değil 24 kişiden oluşmaktadır. Söz konusu hatanın Örencik mahallesinde de tekrar ettiği görülür. 34 kişinin kaydedilmiş olduğu bu defterde de yekün (toplam) kısmında 33 kişi olarak yazılmıştır. Meyri köyünde yekünü 50 olarak hesaplanan erkek nüfusun aslında 54 kişi olduğu görülmüştür.

Eksik sayılma probleminin yanında bazen de aynı kişinin iki defa sayıldığı görülmüştür. Örneğin Akçasaz köyünde 15. menzilde bulunan İbişoğlu Mustafa iki defa yazılmıştır. Bu nedenle köyde bulunan erkek sayısı 38 değil 37'dir. Argın köyünde 20. menzilde bulunan Öksüzöğlu Mustafa'nın oğullarından İbrahim'in tahrirden sonra vefat ettiği anlaşılmıştır. Kayıt esnasında da sıra numarası verilmeyen bu kişi sayıma da dahil edilmemiştir. Ağaçhisar köyünde ise yeküne 140 olarak yazılan erkek nüfusun aslında 139 kişi olduğu ve bir kişinin fazladan sayıldığı tespit edilmiştir.

Bazı köylerde ‘‘*Karye-i mezbûrda perâkende yabancı*’’ adı altında kayda alınmış kişilerin bulunduğu görülmüştür. Fakat bu kişilerin köylerdeki nüfus zükûru yekûnüne (toplam nüfus) dahil edilmediği tespit edilmiştir. Çörekli köyüne Harmancık’ın Elmaağaç köyünden gelmiş Abdullah oğlu Hasan adındaki bir kişi nüfus yekûnüne dahil edilmediği gibi yaşı, menzil numarası, fiziksel özellikleri gibi temel bilgileri de yazılmamıştır. Durhasan köyüne, Sincan kazasının Akdaş köyünden Kadioğlu Mehmed adında bir kişi gelmiştir. Kendisiyle birlikte iki tane de oğlunun yazıldığı bu kişinin, sayım esnasında taşrada olduğu belirtilerek yaşı ve fiziksel özellikleri yazılmamıştır. Akalan köyünde Sipahi Hüseyin Bey hizmetinde, Kürt Hüseyin Ahmed adında bir perâkende yabancının bulunduğu görülmüştür. Bu bilgiden yola çıkarak kaza dahilinde bir Sipahinin⁵⁶ de bulunduğu anlaşılmıştır. Deliballar köyünde, aslen Gökçedağ’ın Ortaca köyünden olan Mollayahyaoğlu lakaplı İsmail oğlu Mustafa adında, 55 yaşında uzun boylu kır sakallı bir kişi kaydedilmiştir. Belenoluk köyüne ise Harmancık kazasının Boladlar köyünden gelmiş olan uzun boylu kara sakallı, 45 yaşında Bardakçioğlu lakaplı Ahmed oğlu Hasan adında bir kişinin geldiği görülmüştür. Çöreler köyünde Gökçedağ kazasının Akçaalan köyünden gelmiş olan Mazlumoğlu lakaplı Salih oğlu Ali adında uzun boylu kara sakallı 55 yaşında bir kişinin geldiği görülmüştür. Kendisiyle birlikte 3 tane de oğlunun ismi zikredilen bu kişinin aynı zamanda kardeşinin de bu köye geldiği anlaşılmıştır. İbrahim isminde uzun boylu kara sakallı 50 yaşında olduğu tespit edilen bu kişinin 1 tane de oğlunun olduğu görülmüştür. Toplamda 6 kişi oldukları tespit edilen bu kişilerle Çöreler köyü en fazla yabancı perakende bulunduran köy olarak kayda geçirilmiştir. Bundan sonra en fazla perakende yabancı bulunduran köyün, Gökçedağ’ın Ortaca köyünden 4 oğluyla birlikte gelen Çakırahmedoğlu Mehmed isimli 60 yaşındaki bu kişi ile Meyri köyü olduğu görülmüştür. En fazla perakende yabancının ise Gökçedağ kazasından geldiği anlaşılmıştır. Yaşça büyük olup çoluk çocuk geldiği görülen bu kişilerin hangi sebeple hangi tarihte geldikleri tam olarak bilinmemekle birlikte mevsimlik işçi olarak çağırıldıkları düşünülmüştür. Sadece başka bir kaza veya köyden değil aynı zamanda başka bir vilayetten gelmiş olduğu görülen kişiler de görülmüştür. Kaza-i mezbur voyvodası Ali Efendi çiftliği (Yazıcızade çiftliği)’nde bulunan Bilecik kazasından gelmiş olan 36 yaşındaki Kocamehmedoğlu aile adıyla anılan Ahmet oğlu

⁵⁶ Osmanlı askeri teşkilatında altı bölük halkı da denilen kapıkulu süvarilerinin en seçkin grubudur. Erhan Afyoncu, ‘‘Sipahi’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi*, C: 37, 2009, s. 256.

Eyüp ile, yeğeni 22 yaşındaki Halil buna örnek teşkil etmiştir. Çiftliğe gelen bu kişilerin hayvanlara bakmakla yükümlü oldukları düşünülmüştür.

Köy Adı	1831 Yılı Menzil(Hane) Sayısı	1831 Yılı Erkek Nüfusu
1.Osmanlar Köyü	20	49
2.Güney Köyü	31	87
3.Bayındır Köyü	6	22
4.Düğüncüler Köyü	35	95
5.Karaçukur Köyü	9	22
6.Geynik Köyü	13	35
7.Mazlumlar Köyü	12	26
8.Akdere çiftliği	4	8
9.Erecek Köyü	19	51
10.Tekerler Köyü	10	33
11.Çökene Köyü	9	28
12.Veletler Köyü	3	8
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	8	21
14.Diğer Mahallesi	13	36
15.Piribeyler Köyü	16	37
16.Karalar Köyü	21	69

17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	24	55
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	62	142
19.Sarnıç Köyü	25	75
20.Çavuş Köyü	6	19
21.Halıçca/Alutça Köyü	4	16
22.Kınık Köyü	61	174
23.Derecik Köyü	8	23+1=24
24.Akçasaz Köyü	17	38-1=37
25.Danaçalı Köyü	15	36
26.Örencik Köyü	13	33+1=34
27.Danacılar Köyü	27	57
28.Kuşlar Köyü	11	29
29.Karağız Köyü	8	25
30.Gedikler Köyü	19	43
31.Perçin Köyü	16	36
32.Pınar Köyü	15	33
33.Yakuplar Köyü	18	45
34.Balaban Köyü	11	31
35.Çakır Köyü	26	59
36.Yenice-i Kebîr Köyü	24	66
37.Çörekli/Çördük Köyü	30	88
38.Dere Köyü	10	23
39.Celepler Köyü	13	33

40.Çeribaşı Köyü	18	40
41.Hacılar Köyü	14	36
42.Hemşeriler Köyü	4	11
43.Armutçuk Köyü	14	43
44.Durhasan Köyü	44	151
45.Karaoğlanlar Köyü	32	86
46.Kadıköy	11	36
47.Kayapa Köyü	14	39
48.Demirci Köyü	14	37
49.Emir Köyü	17	58
50.Mahaller Köyü	9	21
51.Söğüt Köyü	37	101
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağır)	8	13
53.Eskidanişment/Danişmend Köyü	25	56
54.Tepecik Köyü	23	53
55.Argın Köyü	41	105
56.Akalan Köyü	49	116
57.Deliballar Köyü	44	109
58.Akçabük Köyü	19	42
59.Belenoluk Köyü	6	19
60.Çörelere Köyü	42	96
61.Meyri/Şükriye Köyü	22	50+4=54
62.Ağaçhisar Köyü	62	140-1 =139

63.Kabaklar Köyü	25	59
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	108	272
65.Yeşiller Köyü	24	67
66.İkizoluk Köyü	10	33
67.Sadağı Köyü	47	110
68.Serçeler Köyü	26	66
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	1	7
70.Kusumlar Köyü	25	57
71.Girencik Köyü	24	65
72.Çivili Köyü	26	55
73. Sağırlar/Altıntaş Köyü	36	90
74.Dündar Köyü	34	95
75.Burunca Köyü	52	147
76.Şeytanbudaklar/Uluçam Köyü	13	33
77.Çınarcık Köyü	34	89
78.Süleymanbey Köyü	33	67
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	21	56
80.Karıncalı Köyü	45	122
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	10	28
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	17	55
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	19	45
84.Koçu Köyü	27	61
85.Baş Köyü	31	83

86.Orta Köyü	40	83
	Toplam 1.989	Toplam 5.109+4= 5.113

Tablo 2: Menzil Sayıları ve Nüfusu

3.4. 1831 YILINDAN GÜNÜMÜZE NÜFUS İSTATİSTİĞİ

Bir yıl içinde meydana gelen olayların bir düzen dahilinde topluca gösterilmesi olayına “Salname” denir. Farsçada “sene” anlamına gelen sal kelimesi ile “mektup, kitap” anlamına gelen name kelimesinin birleşmesi ile oluşan bu tabir Türkçeye Tanzimat’tan sonra girmiştir. Osmanlı Tarih Araştırmaları içinde başvurulabilecek ilk kaynakların başında gelen salnamelerin günümüzdeki karşılığı “yıllık”tır. Eyaletlerin vilayet şeklini almasının akabinde her vilayette resmî salnâmeler tutulmaya başlanmıştır. Resmi kayıtlara göre ilk vilayet salnamesi 1266-1267 tarihinde tutulmuş, daha sonra bazı vilayetlerde düzenli olarak bazılarında ise ara sıra neşredilmeye başlanmıştır.⁵⁷

1875 yılı Bursa Vilayet Salnamesine göre kazada 105 köy 3.638 hane, 9.431 kişi, 1880 yılı Vilayet Salnamesine göre 105 köy 2.926 hane, 9.759 kişi, 1884 yılı Vilayet Salnamesine göre ise 105 köy 5.034 hane, 38.928 kişi bulunmaktadır. 1884 yılı itibariyle artık kadınların da nüfus sayımına dahil edildiğini görüyoruz. 1892 yılında 105 köy 7.644 hane, 38.433 kişi bulunan kazada, hane sayısındaki hızlı artış göze çarpmaktadır. Bu durumun, başka yerden gelen kişilerle ilgili olabileceği gibi nüfus arttırma politikalarından biri olan evliliklerin teşvik edilmesinden kaynaklandığı da düşünülmüştür. Yine aynı tarihli salnameden Adranos’un merkezi olan Beyce’de 6 dükkan, 1 han, 1 Mekteb-i Rüşdiye, 1 Mekteb-i İbtidai, 1 cami, 4 çeşme, 4 kahvehane, 4 fırın, 1 hükümet konağının olduğu tespit edilmiştir. 1899 yılı Vilayet Salnamesinde 42. 727 olan toplam nüfustan 6 kişinin Rum olduğu görülmüştür. Dinçel (2003) Maliye Nezareti Temettüat Defteri’ne göre, yörede bulunan Rumların, inşaat işleriyle

⁵⁷ İlhan Palalı, “Osmanlı Salnameleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Ocak-Haziran 2010), Yıl: 15, No: 23, s. 1-6.

uğraştıkları için burada bulunduklarını söylemiştir.⁵⁸ 1906 yılı Vilayet Salnamesinde ise 45.704 kişiden oluşan nüfusun içinde, hiç yabancı olmadığı görülmüştür. 1975 yılına kadar artarak devam eden nüfusun 1990 yılına gelindiğinde hızla azaldığı tespit edilmiştir. Bu durumun 1987 yılında Büyükşehir ve Harmanlık'ın Orhaneli'den ayrılarak ilçe statüsüne kavuşması ve çok sayıda köyün de bu ilçelere bağlanmasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Yıllar	Nüfus
1831	5.113 ⁵⁹
1838	5.008 ⁶⁰
1870	9.759 ⁶¹
1875	9.431 ⁶²
1880	9.759 ⁶³
1884	38.928 ⁶⁴
1892	38.433 ⁶⁵
1896	39.897 ⁶⁶
1899	42.727 ⁶⁷
1906	45.704 ⁶⁸
1935	45.289
1945	47.707

⁵⁸ Dinçel, s. 44.

⁵⁹ BOA, NFS.d., 1377.

⁶⁰ BOA, NFS.d., 1378.

⁶¹ İBB Atatürk Kitaplığı, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1287/M-1870, s. 150.

⁶² Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1292/M-1875, s. 148.

⁶³ TDV İSAM, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1287/M-1880, s. 143.

⁶⁴ Dinçel, s. 44.

⁶⁵ TDV İSAM, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1310/M-1892, s. 337-338.

⁶⁶ TDV İSAM, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1314/M-1896, s. 420.

⁶⁷ TDV İSAM, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1317/M-1899, s.346.

⁶⁸ TDV İSAM, *Hüdavendigar Vilayeti Salnamesi*, H-1324/M-1906, s. 606.

1955	40.354
1965	47.681
1975	53.122
1990	30.015
2002	30.486 ⁶⁹
2012	22.175 ⁷⁰
2017	19.503 ⁷¹

Tablo 3: 1831 Yılından Günümüze Nüfus İstatistiği

3.5. AİLE İSİMLERİ, ŞAHISLAR VE LAKAPLAR

Yapılan değerlendirme sonucunda ortaya çıkan aile isimleri ve lakapları düşünüldüğünde birçok özelliğin dikkate alındığı görülür. Özellikle meslekler aile isimlerinin belirlenmesinde büyük rol oynamıştır. Bir ailenin veya bir kişinin icra ettiği belirli bir meslek varsa o kişi veya o aile mesleğiyle anılmıştır. Arabacı İbrahim, Arabacıoğlu, Demirci Mehmed, Demircioğlu, Çoban Halil, Berberoğlu, Semerci Ömer, Seyisoğlu, Sünnetcioğlu, Kalaycıoğlu, Katırcıibrahimoğlu, Dönbekcioğlu, Kahvecioğlu, Kalaycı Halil, Yüncüoğlu, Tarakcıoğlu, Tahtacı Mehmet, Altıncioğlu, Kasaboğlu, Tüccaroğlu, Danacı Mehmet, Değirmencioğlu, Kuyumcuoğlu gibi sıfatlar mesleklerin dikkate alındığını göstermiştir.

Bunun yanında dikkate alınan bir diğer faktör ise kişilerin dini statüleridir. Molla Musa, Hacıoğlu, Hafızoğlu, Müftüoğlu, Hatipoğlu, Sofioğlu, Mollamustafaoğlu, İmamoğlu, Dinibütünoğlu, Mehmet Hevace, Seyidalioğlu, Kadioğlu, gibi aile isimleri dini özelliklerin etken olduğunun kanıtı mahiyetindedir.

Aile isimlerinin belirlenmesindeki bir diğer etken ise fiziksel özelliklerdir. Sırıkoğlu, Köseoğlu, Kabasakaloğlu, Kocabıykoğlu, Karaalioğlu, Sarıoğlu,

⁶⁹ Dinçel, s. 44.

⁷⁰ Türkiye İstatistik Kurumu, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2013, s. 37.

⁷¹ TÜİK, www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2305, 1 Haziran 2018.

Kocabaşoğlu, Bıyıklıoğlu, Kızılömeroğlu, Boduroğlu, Kırılıoğlu, Sağıroğlu, Çakıroğlu, Topaloğlu, Tonbak İbrahim, Çolakoğlu gibi sıfatlar bunun göstergesidir.

Aile isimleri belirlenirken bazen de kişilerin hangi bölge, şehir ve milletten oldukları dikkate alınmıştır. Harmancıklıoğlu, Kuşlarlı Süleyman Beycelioğlu, Karaköylü İsmail, Eşkellioğlu, İzmirlioğlu, Ispartalıoğlu, Hamidlioğlu, Çitköylüoğlu, Erzurumioğlu, Macır Osman, Kürtoğlu, Kozbudaklı Hüseyin, Hacılarlı İsmail, Sincanlı Mustafa, Almanoglu, Araboglu gibi sıfatlar bu duruma örnek gösterilebilir. Bu veri aynı zamanda bölgenin iskanı hakkında⁷² da ipucu vermektedir.

Askeri görevlendirmelerin de lakap yahut aile ismi olarak kullanıldığı görülür. Züemâdan Hüseyin Bey, Humbaracı Zorağazade Mustafa, Ahmedsipahioğlu, Budakzade Hüseyinağa, Bölükbaşılhalilbaşaoğlu, Çelebioğlu, Sancaktaroğlu, Alemdaroğlu, Paşalıoğlu, Kethüdaoğlu, Kapuoğlanı, Sekban Ali bunlara örnek verilebilir.

Aile ismi olarak baba adları kullanılmaktadır. Fakat sadece iki ailede Zeyneboğlu ve Havvaoğlu şeklinde karşımıza çıkan anne isminin de lakap olarak kullanıldığı görülmektedir. Evin reisinin vefat etmesi üzerine küçük yaşta yetim kalan çocukların anne adıyla anılması olağan olsa da nüfus kütüğüne baba adıyla kayıtları yapılmaktadır. Fakat bu durum bize istisnaların da olabileceğini göstermektedir.

KÖY ADI	AİLE İSİMLERİ-ŞAHISLAR-LAKAPLAR
1.Osmanlar Köyü	Ustavelioğlu, Molla Mehmet, Macar Ahmet, Ispartalıoğlu(3), Çobanabdullahoğlu, Körhasanoğlu, Derelioğlu, Karamusaoğlu, Kocaibrahimoğlu, Karaköseoğlu, Hacıhüseyinoğlu(3), Kocahüseyinoğlu, Ahmetkahyaoğlu, Sarıcaoğlu, Ayvazoğlu

⁷² Sezgin Demircioğlu-Süleyman Bilgin, *Of Nüfus Defteri*, Şenyıldız Matbaası, İstanbul, 2011, s. 31.

2.Güney Köyü	Çobanoğlu, Demirci Osman, Molla Yusuf, Emiroğlu, Berberoğlu, Sarıvelioğlu, Kırkkavaklıoğlu, Eskicioğlu, Arab Ali, Demircioğlu(2), Alioğlu, Recepoğlu(3), Molla Osman, Demirciahmedoğlu, Külahlıoğlu, Humbaracioğlu, Alioğlu, Karagülleoğlu, Dedeoğlu, Receboğlu, Danacı Mustafa, Mühtedioğlu, Kadioğlu, Kerimoğlu, Tataroğlu, Koca Ali, İmamoğlu, Mollavelioğlu, Palazoğlu, Mollahüseyinoğlu,
3.Bayındır Köyü	Caferoğlu, Mustafabeşeoğlu, Cinhüseyinoğlu, Oruçoğlu, Boyluoğlu, Alikahyaoğlu
4.Düğüncüler Köyü	Kahyaoğlu, Molla Tahir, Uzunoğlu Hasanbeşeoğlu, Mollahüseyinoğlu, Demircioğlu, Bayramoğlu(2), Kahyaoğlu, Ahmedoğlu, Hacioğlu, Eskicioğlu(2), Kocahimmedoğlu/Kocahümmedoğlu(3), Kocaabdullahoğlu(3), Hacısüleymanoğlu, Sincanlı Mehmet, Karamusaoğlu, Musaoğlu, Alemdaroğlu, Eskicioğlu, Hatiboğlu(2), Karabekiroğlu Suhteoğlu, Eskicioğlu, Kahyaoğlu, Mollaömeroğlu, Kocaosmanoğlu(2), Çobanbekiroğlu
5.Karaçukur Köyü	Hacioğlu, Köreminoğlu(2), Karaömeroğlu, Mollaahmetoğlu(5), Velioğlu, Velibeyoğlu, İsabeyoğlu, Sufioğlu
6.Geynik Köyü	Karamehmedoğlu(2), Karakoçoğlu(2), Hacısuhteoğlu, Çavuşoğlu(2), Kahyaoğlu, Velioğlu, Kocabaşoğlu, Sufioğlu, İlyasoğlu, Haliloğlu
7.Mazlumlar Köyü	Yamcakoğlu/Yamucakoğlu, Demircioğlu, Molla Ali, Koparanoğlu, Mazlum Molla İsmail, Mazlumoğlu(2), İsmailoğlu, Eminioğlu(3), Karadağlıoğlu

8.Akdere çiftliği	Ömerağazade Mehmet, Mollahüseyinoğlu
9.Erecek Köyü	Caferoğlu, Bezirganoğlu(3), Kocabaşoğlu, Aydınlı İbrahim, Seyidalioğlu, Karamehmetoğlu(2), Ahmetoğlu, Çobanoğlu, Ahmetağaoğlu, İmamoğlu, Kordumanoğlu, Yellioğlu, Ayvazoğlu
10.Tekerler Köyü	Hasanbeşe/Hasanbaşa, Rahmanoğlu(2), Hasanbeşeoğlu, Çulhaoğlu(2), Kocahasanoğlu, Uzunlioğlu, Çulcaoğlu
11.Çökene Köyü	Hacı Eminoğlu(2), Molla Mehmet, Şeyhoğlu(2), Hocaoglu(2), Çordioğlu/Çoduroğlu, Hacıoğlu, Kelhaliloğlu
12.Veletler Köyü	Mollaahmedoğlu, Kocamehmedoğlu
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	Demircioğlu(2), Bayramoğlu(2), Dedeoğlu(2), Ömeroğlu, Seferoğlu
14.Diğer Mahallesi	Molla Ali, Eseoğlu?, Delihassanoğlu, Velioğlu, Mollahüseyinoğlu(3), Hacılioğlu, Kuduzoğlu, Devecioğlu(2), İbişoğlu
15.Piribeyler Köyü	Alemdaroğlu(4), Molla Ömer, Sipahioğlu, Uzunismailoğlu, Hıyreoğlu, Karahasanoğlu, Delimehmedoğlu, Hıyre, Alibeşeoğlu(2), Çilesizoğlu, Gökdağlı Mehmet

16.Karalar Köyü	Atıcıoğlu(3), Dönbekoğlu(2), Karaköseoğlu, Yatırahmetoğlu, Kuloğlu/Gökoğlu/Gökoğlu(5), Karabucakoğlu, Osmanoğlu, Hatipoğlu, Mollaalioğlu, Kocamusaoğlu, Mollaalioğlu(2), Kandakoğlu/Kındıkoğlu, Karabacakoğlu, Kocaibrahimoğlu, Mollaalioğlu, Katırcıoğlu(2)
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	Abdülgaaffaroğlu(2), Türkmenoğlu(5), Sırıkoğlu(2), Kocamehmedoğlu(2), Tıngıroğlu(3), Karamustafaoğlu, Çerkezoğlu(2), Çömezoğlu, Tilkioğlu(2), Receboğlu(2), Pireoğlu, Semercioğlu
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	Kıtıroğlu/Katıroğlu, Türkmenoğlu, Solakoğlu, İnsanoğlu, Şabanoğlu, Karaalioğlu, Karapürçekoğlu, Çolakoğlu, Araboğlu, Saçakoğlu, Turakoğlu/Durakoğlu, Nasuhoğlu(2), Hatipoğlu, Eğriliceoğlu, Mollaahmedoğlu(3), Hamzaoglu, Kargaoğlu(6), Armudcuklu Halil, Haytaoğlu, Zeybekoğlu, Kütlüoğlu(2), Karagülmezoğlu, Kelömeroğlu, Eminoğlu, Hamidlioğlu, Hacıhüseyinoğlu, Alioğlu, Delialioğlu, Pehlivanoğlu, Hasanoğlu(3), Bezirganoğlu, Çavuşoğlu(5), Dedeoğlu, Karamehmetoğlu, Haydaroğlu(2), Musabeşeoğlu, Hatipoğlu, Macaroğlu, Koçumoğlu, Timürcioğlu/Demircioğlu, Halilbeyoğlu, Dişsizoglu, Abdurrahmanoğlu(2), Kasabalıoğlu, Kara Süleyman
19.Sarnıç Köyü	İlyasoğlu(7), Sağıroğlu, Mollaömeroğlu Molla Süleyman, Çobanoğlu(3), Bıyıklıoğlu(4), Kahyaoğlu, Küpcüoğlu(2), Pireoğlu(2), Hatipoğlu(2), Kulhasanoğlu, Sahrınçlıoğlu(2), İsabeyoğlu

20.Çavuş Köyü	Kadioğlu, Yazıcızade yeğeni(2), Koşduroğlu(2), Sağıroğlu
21.Halıçca/Alutça Köyü	Sarımehmedoğlu, Ahmetoğlu, Bekirinoğlu, Ahmetsipahioğlu, Sakallıoğlu
22.Kımık Köyü	Hacioğlu, Molla Halil, Çolakoğlu(2), Kakıçoğlu/Kekiçoğlu, Koca Kara Mehmed, Bayramoğlu(3), Karabacakoğlu, Seyidalioğlu(2), Kadioğlu(3), Mollahüseyinoğlu(2),Çakıroğlu, Kavlakoğlu, İsaoglu(2), Kuloğlu/Gökoğlu(2), Hebcikoğlu, Sağıroğlu(5) Kocaimamoğlu, Demircioğlu, Kargaoğlu(2), Emirsipahioğlu, Kerimoğlu(2), Deliahmetoğlu, Mazlumoğlu(2), Kuruoğlu(4), Haciosmanoğlu, Hızıroğlu(2), Kocaibrahimoğlu, Karaahmetoğlu, Kölecikoğlu(4), Delialioğlu, Bekiroğlu(2), Keleşoğlu, Dumanoglu, Mısırlıoğlu, Hacıayvazoglu, Köleoğlu, İbrahimsipahimîrmîrânoglu, Hacımustafaoğlu, Katıroğlu, Mollahasanoğlu
23.Derecik Köyü	Koca Haliloğlu, Züemâdan Hüseyin Bey, Köle Mehmed, Humbaracı Tekâüdünden Ahmed, Yusufoglu, Kocaibrahimoğlu, Yumurtacıoğlu, Çırakoğlu
24.Akçasaz Köyü	Demircihasanoğlu, Süvari askeri Tekaüdünden İbrahim, Molla Mehmed, Yunusoğlu, Köçekoğlu(3), Kelsalihoğlu, Demircihasanoğlu, Kalıçoğlu/Kılıçoğlu, Barakoğlu, İmamoğlu(2) Delieminoglu, İbişoğlu, Kınıklı Emin

25.Danaçalı Köyü	Alioğlu, Sarımeahmedoğlu, Bekdaşoğlu, Karamustafaoğlu, Doğacaoğlu/Düğecioğlu(2), Karahüseyinoğlu(3) Dedeoğlu, Hüseyinoğlu, Amedlioğlu, Kelbekiroğlu
26.Örencik Köyü	Tüfenkcioğlu(3), Molla Ali, Sağıroğlu Sipahi Mustafa, Selatinoğlu, İlyasoğlu, Kazcioğlu, Balcioğlu, Amedlioğlu, Dedeoğlu, Hasanhevaceoğlu, Kocabaşoğlu, Emiroğlu
27.Danacılar Köyü	Mollaosmanoğlu, Araboğlu(2), Delihaliloğlu(2), Sağıroğlu, Musaoğlu, İsmailoğlu, Köçekoğlu(3), Eminoğlu, İmamoğlu(2), Habiboğlu, Alibeşeoğlu, Koçioğlu(2), Çarkacioğlu, Timürcioğlu/Demircioğlu, Mollaibrahimoğlu, Tavulcuoğlu/Davulcuoğlu(2), Hacioğlu, Çarıkçioğlu, Geyikoğlu, Abdioğlu, Candaroğlu, Uzunoğlu
28.Kuşlar Köyü	Velioğlu, Alivelioğlu(2), Kiroğlu, Çöremükoğlu(3), Semercioğlu, Topaloğlu, Bekaroğlu, Memişoğlu, Ahmedağaoğlu
29.Karağız Köyü	Hatipoğlu(3), Molla İbrahim, Ahmedefendioğlu, Bekiroğlu, Musaoğlu, İmamoğlu
30.Gedikler Köyü	Karamustafaoğlu(2), Molla Ali, Harmancıklioğlu, Ustaosmanoğlu, Sâfioğlu(2), Topaloğlu, Halilbeşeoğlu(2), Ayvazoğlu, Velioğlu, Köleoğlu, Cancioğlu Molla Mehmed, Sufioğlu(2), Demirci Mehmed, Zeyneboğlu, Davulcuoğlu

31.Perçin Köyü	Hacihüseyinoğlu(3), Çiloğlu, Mancınıkcıoğlu(3), Doyuzoğlu, Kocabaşoğlu, Gedikoğlu(2), Kocahabiboğlu(2), Mehmet Hevâce, Çömezoğlu, Mollamustafaoğlu, Hasanoğlu, Kocamehmedoğlu
32.Pınar Köyü	Tellioğlu(2), Molla Mehmed, Kocahabiboğlu, Sipahioğlu, Sekaoğlu/Sakaoğlu(3), Münziloğlu(2), Akçaimamoğlu, Habiboğlu, Alioğlu, Gedikoğlu, Mollaalioğlu
33.Yakuplar Köyü	Himmedoğlu, Karaahmedoğlu, Demircioğlu(2), Piziroğlu(2), Hacimustafaoğlu, Hacı Mehmed Efendi, Alagözoğlu, Delimehmedoğlu(4), Velioğlu, Karacaoğlu, Ömeroğlu, Çavuşoğlu, Aykırıoğlu
34.Balaban Köyü	Sırıkoğlu(3), Humbaracı Halil Sipahi, Eminahmedoğlu, Hacıoğlu, Alıkoğlu, Cuburoğlu, İlyasoğlu(3)
35.Çakır Köyü	Kürtoğlu, Kalıcıoğlu(2), Alacaoğlu, Habiboğlu(4), Dedeoğlu, Kulhüseyinoğlu(3), Mehmetoğlu(3), Eyüpoğlu, Mollahüseyinoğlu, Alacaoğlu, Çakıroğlu, Seferoğlu, Araboğlu, Kuldedeoğlu, Dedeoğlu, Mehrimoğlu, Kahyaoğlu, Uzalıoğlu(2)

36.Yenice-i Kebîr Köyü	Halil Sipahi, Mollahüseyinoğlu, Molla İsmail, Gökceoğlu(2), Alioğlu, Kösehaliloğlu(3), Çoban İsa, Mollaoğlu(2), Şabanoğlu, Dedeoğlu, Seferoğlu(4), Ahmedsipahioğlu(4), Dostumoğlu(2), Ustahasanoğlu, Rasimoğlu
37.Çörekli/Çördük Köyü	Kocabaşoğlu(3), Molla İbrahim, Karahüseyinoğlu, Ferhadoğlu(3), İmamoğlu, Çekicioğlu, Karavelioğlu, Köçekalioğlu, Sakındıoğlu(3), Kabasakaloğlu(3), Eyüboğlu(2), Gevrekioğlu, Ustaahmetoğlu, Abdurrahmanoğlu, Dedeoğlu(2), Karahüseyinoğlu, Mollahüseyinoğlu, Çatakoğlu, Kocaalioğlu, Kocabıyıkioğlu
38.Dere Köyü	Mollasüleymanoğlu, Molla İbrahim, Karaalioğlu(2), Kahyaoğlu, Kalpaklıoğlu, Abdullahsipahioğlu, Davudoğlu, Abdullahoğlu, Demircioğlu, Kocamehmedoğlu
39.Celepler Köyü	Kahyaoğlu, Molla Ali, İmamoğlu, Köleoğlu(3), Ekşioğlu, Otabaşıoğlu/Odabaşıoğlu(2), Karagözoğlu, Kocamustafaoğlu, Hacııbrahimoğlu, Karasüleymanoğlu, Kuloğlu/Gökoğlu/Gökoğlu, Kuşlarlı Süleyman
40.Çeribaşı Köyü	Aksakallı Mehmed, Kandakoğlu, Bayramoğlu, Ahmedoğlu, İlyasoğlu, Musacıoğlu, Göktağlıoğlu/Gökdağlıoğlu, Aydınoğlu(3), Çalıkoğlu, Yusufioğlu, Ahmedkahyaoğlu, Kavlakkahyaoğlu, Himmedoğlu, Humbaracı Zorağazade Mustafa, Yazıcızade Mehmet Sadık

41.Hacılar Köyü	Susamcioğlu, Urufoglu(2), Sarimehmedoğlu, Sarioğlu, Şabanoğlu(5), Gökalioglu, Yorazanoğlu, Eminoglu, Kabasakaloglu
42.Hemşeriler Köyü	Emin Ahmedoğlu, Sekbanoğlu, Yumukoğlu(2), Mehmedoğlu, Ahmedoğlu, Kocamollaoğlu
43.Armutçuk Köyü	Rahimoğlu(4), Molla İbrahim, Mollaibrahimoğlu(2), Hasanoğlu(2), Değirmencioğlu, Sariömeroğlu, Karaibrahimoğlu, Çoban Halil, Kapusuzoğlu, Taraklioğlu
44.Durhasan Köyü	Durmuşoğlu(5), Molla Musa, Semercioğlu(2), Osmanoğlu(3), Boduroğlu, Kayalioğlu, Delimehmedoğlu, Çobanoğlu(6), Kocaömeroğlu(3), Seyisoğlu(3), Kavuncioğlu/Kavuncuoğlu, Bekiroğlu, İmamoğlu(2), Havvaoğlu, Mollaismailoğlu(2), Karamehmedoğlu, Çakıralioğlu, Ayvazoğlu(3), Semerci Ömer, Çakıroğlu(2), Delimehmedoğlu, Çitcioğlu, Mincişoğlu?, İslamoğlu, Kadioğlu
45.Karaoğlanlar Köyü	Çağoglu, Sipahioğlu, Sariömeroğlu, Sünnetcioğlu, Solakoğlu, Karagözoğlu, Şabanoğlu, İmamoğlu(2), Hacıhasanoğlu(2), Hüsamoğlu(6), Deliosmanoğlu, Demircioğlu(3), Karaeminoğlu(2), Mehmedoğlu,

	Karagözmustafa, Hacıhasanoğlu, Durmuşoğlu, Madenoğlu, Çilebaşoğlu, Bayramoğlu, Hacıhaliloğlu, Alioğlu, Karavelioğlu, Şabanoğlu
46.Kadıköy	Oduncuoğlu(2), Mollahüseyinoğlu(2), Ekşioğlu, Karahaliloğlu(5), Haydaroğlu, Sağiroğlu, Mahmudoğlu, Gençalioğlu
47.Kayapa Köyü	Hacioğlu İsmail, Mollamustafaoğlu(2), Kozalakoglu(2), İnaloglu, İlyasoglu, Beycelioğlu, Kocabaşoğlu,(4), Terhâ necioğlu(2), Güvendikoğlu
48.Demirci Köyü	Hacıhüseyinoğlu(2), Arabbeşeoğlu(2), Çalcıoğlu, Hacıhüseyinkarındaşı, Bacaksızoğlu, Çobanoğlu, Bekiroğlu, Karaosmanoğlu, Hacıibrahimoğlu, Maymunluoğlu?, Çelebioğlu, Bayramoğlu, Bekar Mehmed, Mollayusufoğlu
49.Emir Köyü	Hüsamoğlu, Mollahaliloğlu(3), Dervişoğlu(3), Emirmehmetoğlu(2), Çakırhimmetoğlu(2), Berberoğlu(2), Delihüseyinoğlu(2), Karacaoğlu, Karaköylü İsmail
50.Mahaller Köyü	Kellecioğlu(2) Molla Kadri, Keleşoğlu, Delihaliloğlu, Dervişalioğlu(4), Kalaycioğlu

51.Söğüt Köyü	Çakır Osman, Musaoğlu, Karasüleymanoğlu, Köleahmedoğlu, Himmedoğlu, Halildedeoğlu, Çakırosmanoğlu(2), Bekiroğlu, Hatipoğlu(5), Alioğlu, Kocaoğlanoğlu, Sığırtmaçoğlu, Mollayusufoğlu, Deliömeroğlu(2), Çıta Mustafa, Karavelioğlu, Delimustafaoğlu, Hanifoğlu(3), Kara Ömer, Mollaalioğlu, Mollaibrahimoğlu, Demirci Musa, Mollaosmanoğlu, Bostanoğlu, Demircioğlu Molla Mehmed, Kayacioğlu(2), Celaloğlu(2), Molla Mustafa, İmamoğlu, Hüsamoğlu(2)
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağır)	Mollahüseyinoğlu, Hacımehmedoğlu(2), Çobanoğlu, Delibekiroğlu, Abdullahoğlu
53.Eskidanişment/Danişmend Köyü	Kavaloğlu(2), Kocakülahoğlu, Mollahasanoğlu, Hafız Mustafa, Köleoğlu, Hızıroğlu, Süleymanoğlu(2), Hafizoğlu, Delihaliloğlu(3), Mollaalioğlu, Hacımustafaoğlu, Mahmudoğlu, Kartmehmedoğlu, Alibeşeoğlu(2), Bıyıklıoğlu(2), Kancoğlu, Karaibrahimoğlu, Karaosmanoğlu, Delimustafaoğlu
54.Tepecik Köyü	Lafcıoğlu(3), Abbasoğlu(2), Himmedoğlu Molla Mehmed, Karacaoğlu(3), Hacıoğlu, Sırıkoğlu, Kıbaroğlu, Kobakoğlu(3),Kökcioğlu/Kökcüoğlu(2), Karahüseyinoğlu, Cebecioğlu, Hüseyinbeyoğlu, Hatipoğlu(2), Karaibrahimoğlu, İlyasoğlu, Katırcıibrahimoğlu, Osmanoğlu

55.Argın Köyü	Öksüzoğlu(5), Karamehmedoğlu(2), Kara Musa, Uzunlioğlu(2), Yıllanoğlu, Bilaloğlu, Semerci Osman, Çakırosmanoğlu, Hancıoğlu, Sarıoğlu(3), Haliloğlu, Bekiroğlu(2), Pîrîoğlu, Hizmetkarı Osman, Toksözoğlu, Bâlîoğlu(3), Velioğlu, Kızılömeroğlu, Tumanioğlu/Dumanioğlu, Mollaibrahimoğlu, Kocaömeroğlu, Karabacakoğlu, Boduroğlu, Timürçi/Demircioğlu(3), Kırlioğlu, Karamustafaoğlu, Hasancikoğlu
56.Akalan Köyü	Mollahüseyinoğlu(2), Budakzade Hüseyin Ağa, Küllioğlu, Budakoğlu(2), Mestanoğlu(2), Çaparahmetoğlu(6), Şavklıoğlu(4), Kalpaklıoğlu(3), Salihoğlu(2), Alikahyaoğlu(3), Hatipoğlu, Hasansipahioğlu, Tosunoğlu(2), Demirci Halil, Tekeoğlu, Karaibrahimoğlu, İmamoğlu(2), Kuşlarlı Süleyman, Kibaroğlu(2), Mahzaroğlu, Kocamehmedoğlu, Cebecioğlu(3), Yörükoğlu, Semercioğlu, Karaalioğlu, Kargaoğlu, Hıyrelîoğlu, Turabioğlu, Abidin, Bayramoğlu, Mollahüseyinoğlu, Kürt Hüseyin Ahmed
57.Deliballar Köyü	Çobanoğlu, Molla Salih, Deliibrahimoğlu(6), Tumanioğlu/Dumanioğlu, Abdibeşeoğlu, Değirmencioğlu, Hatipoğlu, Koçoğlu(4), Bölükbaşioğlu, Halilbeşeoğlu, Molla Mehmed, Kocamehmedoğlu(2), Alibeşeoğlu(2), Ömerceoğlu(2), Habibioğlu, Nebioğlu(2), Karavelioğlu, Kocaalioğlu, Mollahüseyinoğlu, Hüseyinoğlu, Velioğlu, Kadioğlu, Hasanoğlu, Abdurrahmanoğlu(2), Araboğlu, Haliloğlu, Koca İbrahim, Mollahasanoğlu, Karacaoğlu, Osmanoğlu, Dedeoğlu, Yahyaoğlu, Mollayahyaoğlu

58.Akçabük Köyü	Kocahüseyinoğlu, Himmedoğlu, Döndioğlu/Döndüoğlu?,Eşkellioğlu,Sarımehmedoğlu (2), Kocahaliloğlu(4), Kallem/Küllüm Ömer?, Tağlı(Dağlı) Hüseyin, Yeşillioğlu, Köseoğlu, Köseismailoğlu, Kocaibrahimoğlu, Kopukoğlu, Çelebioğlu
59.Belenoluk Köyü	Ömeroğlu(3),Hacivelioglu,Bardakcioğlu/Yardakcioğlu u?(2), Ahmedbeyoğlu, Timürcioğlu/Demircioğlu, Demirci Osman, ?
60.Çörel Köyü	Mecikoğlu(3), Molla Salih, Demircioğlu(4), Kocaömeroğlu, Sancakdaroğlu(3), Yörükoğlu(2), Habiboğlu, Alemdaroğlu(2), Köseoğlu, Alibeyoğlu, Ahmetkahyaoğlu, Tönbekcioğlu/Dönbekcioğlu(3), Kahvecioğlu, Kayalioğlu, Mısdıkoğlu, Saltavutoğlu?(3), Hasanoğlu(2), Ayvazoğlu, Kocasalihoğlu, Deliismailoğlu(4), Çırakoğlu, Tırkazoğlu, Haşhaşioğlu, Delivelioglu, Uzunalioglu, Çoban Hasan, Mazlumoğlu(2)
61.Meyri/Şükriye Köyü	Köseoğlu(2), İbrahimkahyaoğlu, Kocamehmedoğlu(2), Sofioğlu, Ömeroğlu(2), Mazlumoğlu, Himmedbeşeoğlu(4), Sağıroğlu(2), Yusufoğlu, Hüseyinbeyoğlu, Ayvazoğlu, Köçgüncüoğlu, Çakırahmedoğlu(2), Bekiroğlu, Hacioğlu

62.Ağaçhisar Köyü	Hatipoğlu, Molla Halil, Budakoğlu, Bekiroğlu, Mehmedoğlu(2), Sipahioğlu, Fakihoğlu(2), Kocaibrahimoğlu(2), Mankıroğlu/ Mangıroğlu(2), Ağaoğlu(4), Ağaoğlu Molla Hüseyin, Kalaycı Halil, Suhteoğlu, Kelhüseyinoğlu, Köseoğlu, Sipahioğlu(3), Mollahüseyinoğlu, Hanifoğlu, Yüncüoğlu, İmamoğlu, Hacımehmedoğlu(2), Bekiroğlu, Tarakçıoğlu(2), Karabaşoğlu, Hızıroğlu, Kocaosmanoğlu, Uzunayvazoğlu, Karamustafaoğlu, Çoban İbrahim, Kahyaoğlu, Süleymanoğlu, Bölükbaşıoğlu, Kavlakoğlu, Turalioğlu/Duralioğlu, Hacıoğlu, Çobanoğlu, Dedeoğlu, Yusuf oğlu, Mollahaliloğlu, Kocamehmedoğlu, Ayvazoğlu(2), Köseoğlu, Kayışoğlu, Sarımustafaoğlu(2), Sarıömeroğlu, Ömeroğlu, Tinkışoğlu/Dingışoğlu, Kürüşoğlu/Gödüşoğlu(2), Molla Osman, Alibeşeoğlu
63.Kabaklar Köyü	Hatib Molla Mustafa, Ömeroğlu Molla Mehmed, Çakıroğlu, Alioğlu(4), İbrahimoğlu, Sebioloğlu(2), Çalıkoğlu(2), Sarı Mehmed, Bekiroğlu(2), Köseoğlu(2), Civiloğlu, Mollaahmedoğlu, Osmanoğlu, Ahmedoğlu, Tahtacı Mehmed, Çoban Ali, Kocaosmanoğlu
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	Hacı Osman, Bekiroğlu, Molla Ömer, Torunoğlu(2), Muslihoğlu, Külahlıoğlu(2), Müftioğlu(2), Köseoğlu(2),Hasanoğlu, Altuncuoğlu, Sinanoğlu, Haliloğlu, Kalyoncuoğlu(4) Alimollaoğlu, Çelebioğlu(8), Kasaboğlu, Akmehmedoğlu(3), Zendosoğlu, Sarıoğlu(2), Hafız Arif, Hacıvelioğlu, Musaoğlu(2), Anbarcıoğlu, Uzunlioğlu, Kılıcı Mehmed Ömerbeşeoğlu(2), Hatiboğlu(6)

	Dinibütünoğlu(3), Osmanbeşe oğlu, Ardıçcioğlu, Çalıkoğlu, İmamoğlu(3), Semercioğlu(4), Alihocaoğlu Karamusaoğlu, Hasancıkoğlu(4), Şakirdoğlu(3) Mustafabeşeoğlu, Himmedoğlu, Hacıismailoğlu(3), Eyüboğlu, KaramustafaoğluEmirlioğlu, Küçükbeşeoğlu, HüseyinoğluKökçüoğlu, Babaalioğlu, Karamustafaoğlu Çakırismailoğlu, Civelekoğlu, Dönbekcioğlu, Kara Timur, Sarıvelioğlu, Torunoğlu(2), Curacioğlu, Kalpaklıoğlu, Ahmedoğlu(2), Karayiğid Mehmed, Hacıoğlu, Berberoğlu, Kocahasanoğlu, Mollaabdullahoğlu, Paşalioğlu, Abdioğlu, Davulcuoğlu(2), Çakır, Turalioğlu, Kalpaklıoğlu
65.Yeşiller Köyü	Karabacakoğlu, Molla Mustafa(2), Cabbaroğlu/Çaparoğlu(2), Hasanoğlu, Candaroğlu, Sufi(Sofu)oğlu, Ömeroğlu, Kocaibrahimoğlu(4), Delimehmedoğlu, Küçük Mehmet, Velioğlu, Hacıoğlu, Kemerlioğlu, Karacaoğlu(2), Memikoğlu/Memişoğlu(3), Süleymanoğlu(2) Kocamehmedoğlu, Çakıroğlu, Kocabıyıkoglu
66.İkizoluk Köyü	Keneoğlu, Sufioğlu(3), Mandaoğlu, Durmuşoğlu, Tüccaroğlu, Lazoğlu(2), Sakaoğlu
67.Sadağı Köyü	Denizlili Mustafa, Molla Yakup, Denizlilioğlu(2), Kethüdaoğlu, Muslihoğlu, Muhtar-ı Sani Çakıroğlu, Karakoçak/Karakurçak, İzmirlioğlu(3), Kocahimmedoğlu(2), Sarı Mehmed, Hamidlioğlu, Karaca Mustafa, Çakıroğlu, Süleymanoğlu,

	Cebelioğlu, Musaoğlu, Çitköylüoğlu(2), Koca İsmail, Süleymanoğlu, Kocaismailoğlu, Çakıroğlu, Karaveli Ali, Kocaosmanoğlu, Hacıahmedoğlu, Mollamustafaoğlu(2), Şehirlioğlu, Ahmedmollaoğlu Kocaahmedoğlu, Keskin Halil, Himmedoğlu, Mollamehmedoğlu, Çakıroğlu, Sabrioğlu, Şehirlioğlu, Taşıgirenoğlu, Hacıoğlu, Danacı Mehmet, Selmanoğlu/Süleymanoğlu, Çöreoğlu, Sığırtmaç
68.Serçeler Köyü	Hatiboğlu, Molla Ahmet, Ali Molla, Molla Hasan, Kocaimanoğlu(2), Erzurumioğlu, Hamidlioğlu(3), Memikoğlu/Memişoğlu, Turalioğlu(2), Tufanoğlu, Osmanoğlu, Velioğlu, Osmanoğlu, Kürtoğlu, Hacılioğlu, Kerimoğlu, Hüseyinkahyaoğlu, Çuloğlu, Kahyamustafaoğlu(4), Şakirdoğlu
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	Voyvoda Kaza-i mezbur Yazıcızade, Kocamehmedoğlu
70.Kusumlar Köyü	Kocaömeroğlu(5), Karaalioğlu(2), Karahüseyinoğlu(2), Karaalioğlu, Karabeşeoğlu/Karabaşoğlu, Karaosmanoğlu(2), Kocamehmedoğlu, Sığırtmaç(2), Emiroğlu, Dervişibrahimoğlu, Musakahyaoğlu, Çakır Ali, Macır Osman, Suhtecikoğlu, Değirmencioğlu, Dervişoğlu

71.Girencik Köyü	Kürtoğlu(2), Kölemenoglu, Sarihüseyinoğlu(2), Mollaosmanoğlu, Davudoğlu, Hacıoğlu(4), Bekmezoğlu, Kürtoğlu, Emiralibeşe, Köseoğlu(3), Katircioğlu(2), Kocamehmedoğlu, Paşalıoğlu, Kızılalioğlu, Berberoğlu, Bacaksızoğlu(2), Köle Yusuf, Katircioğlu
72.Çivili Köyü	Koca Hüseyin, Alibeyoğlu, Emiroğlu, Molla Hüseyin, Kesimoğlu, Kıcıroğlu, Tiryakioğlu, Ahmetağaoğlu, Kadrioğlu, Kadioğlu, Ömeroğlu, Çirakoğlu, Kapuoğlu, Velioğlu(2), Kerimoğlu, Dedeoğlu, Çürümüşoğlu, Gömleksizoğlu, Dervişoğlu, Cenbeloğlu, Karavelioğlu, İsmailağaoğlu
73. Sağırlar/Altıntaş Köyü	Muhtaroğlu, Molla İsmail, Haliloğlu, Yörükoğlu, Karaademoğlu, Delihüseyinoğlu, İmamoğlu, Çakaloğlu(2), Amedli Ali, Amedlihüseyinoğlu, Uzun Kahya Abdullah, Büyükoğlu, Karakadrioğlu, Mehmetoğlu, Yakuboğlu, Hacıemiroğlu, Velioğlu(2), Yamukoğlu, Hacıoğlu Hacıhaliloğlu, Ahmet oğlu, Koca Mustafa, Bekaroğlu, Çoban Hasan, Çobanoğlu, Mahmutoğlu, Aktaşlı İbrahim, Keleşoğlu, Semercioğlu, İlyasoğlu, Sipahidumanlıoğlu, Ömeroğlu, Kandakoğlu/Kındıkoğlu
74.Dündar Köyü	Nasuhoglu, Delioğlu, Mehmedoğlu, Akçamehmedoğlu, Akcamehmedoğlu,

	Armudluluoğlu(4), Kirluoğlu, Buçukoğlu/Biçikoğlu, Karabeşeoğlu(2), Muradoğlu(3), Keneoğlu(2), Hacıömeroğlu(2), Köseoğlu, Çıvgınoğlu, Karacaalioğlu, İmamoğlu(2), Koçioğlu(2), Kerimoğlu(2), Abdioğlu(3), Molla Mehmed, Himmedoğlu(2)
75.Burunca Köyü	Uzunoğlu(3) Molla İbrahim, Kayalioğlu(2), Bodurhasanoğlu(2), Alibeyoğlu(2), Kadıköylüoğlu, Himmedoğlu, Çakırhüseyinoğlu(2), Hatiboğlu(2), Malakoğlu(5) Pınarcioğlu(2), Bekmezoğlu, Kürtoğlu(2), Kadioğlu, Köseoğlu(2), Yaverioğlu(2), Kocaibrahimoğlu, Kahyaoğlu, Karaoğlanoğlu, Yusufioğlu(2) Arıkoğlu, Yaverioğlu, Ömeroğlu, Küllioğlu?,Demircioğlu, Karacaoğlu, Hasanoğlu(2), Bayramoğlu, Kocavelioğlu(2), Sarıbeyoğlu, İmamoğlu(3), Çobanömeroğlu, Karaköylü Mustafa, Kel Hüseyin
76.Şeytanbudaklar/Uluçam Köyü	Abdioğlu, Molla Salih, Çapkınoğlu, Yörükoğlu, Çakıroğlu, Mollavelioğlu(2), Kozbudaklı Hüseyin, Karaahmedoğlu, Kuyumcuoğlu, Mustafaoğlu, Orak Hüseyin
77.Çınarcık Köyü	Ayvazoğlu(4), Hacıoğlu(2), Hasanbeşeoğlu(3), Tonbakoğlu(4), Akmanoğlu, Eskioğlu, Tığlıoğlu, Dervişoğlu, Taranoğlu, Çakır İbrahim, İbrahimbeşeoğlu(5), Biçikoğlu/Bacakoğlu?,

	Aynalıoğlu(2), Köse Mustafa, Süleymanoğlu(2), Tonbak İbrahim
78.Süleymanbey Köyü	Ekşioğlu, Kamışoğlu(6), Salıhoğlu, Tosunoğlu, Parmaksızoğlu, Aydınlioğlu(2), Nalbandoğlu, Tönbekci/Dönbekcioğlu(3), Civelekoğlu, Akdedeoğlu, Taranoğlu(2), Bayramoğlu(4), Türkmenoğlu, Kocahüseyinoğlu, Molla İbrahim, Alman oğlu, Kocasüleymanoğlu, Tonbakoğlu, Araboğlu, Yaralı/Yâdeli? Hüseyin, Hızıroğlu
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	İbrahimbeşeoğlu, Hacıoğlu, Poyrazoğlu, Köseoğlu, Paşabalıoğlu, Mollaömeroğlu, Halilbeşeoğlu(2), Kavuncuoğlu, Ömeroğlu(2), Halilbeşeoğlu, Mehmedoğlu, Söylemezoğlu(2), Karaabdullahoğlu(4), Çolakoğlu, Osmanoğlu
80.Karıncaalı Köyü	Karahüseyinoğlu(2), Civelekoğlu, Molla Ali, Sekban Ali, Mollaosmanoğlu(4), Tığlıoğlu, Maciroğlu, Bektaşoğlu, Civanoğlu, Ahadoğlu, Karaalioğlu(2), Kocaosmanoğlu, Ömeroğlu, Küçükcalioğlu, Ahadoğlu(2), Çataloğlu, Kocaahmetoğlu, Kocaimamoğlu(3), Kızıl Osman, Delimehmetoğlu, Koca Bıyık, Hacılarlı Halil, Abdioğlu, Kara Ali, Hıyre oğlu, Koca Süleyman, Sincanlı Mustafa, Molla Mustafa, Kocabaşoğlu(2), Sağır Yakup, Kölemustafaoğlu, Küçükcalioğlu, Dağlıoğlu, Tortamışoğlu

81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	Semercioğlu(2), Kürtoğlu, Ömeroğlu, Topaloğlu(2), Bekmezoğlu, Değirmencioğlu, Mollahüseyinoğlu, Karavelioğlu, Yarmacaoğlu
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	Sariosmanoğlu, Delihaliloğlu(2), Kocaömeroğlu(2), Şehirlioğlu(3), Çakır Mustafa, Hatipoğlu(2), Çomukoğlu/Çubukoğlu?, Çobdaroğlu?, Halilcikoğlu(2), Molla Ömer, Aykıroğlu
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	Veyseloğlu, Külahlıoğlu, Koncaalioğlu(3), Keleşoğlu, Ferhadoğlu, Mollasüleymanoğlu, Kethüdaoğlu(2), Delihaliloğlu, Kavuncuoğlu, Töngökoğlu/Töngekoğlu, Kapuoğlu, Ferhadoğlu(3), Kafaoğlu, Hızıroğlu, Hasanbeşeoğlu
84.Koçu Köyü	Hacioğlu(2), Molla Mehmed, Zarıtoğlu, Meradoğlu/Muradoğlu?(3), Deliahmedoğlu, Karamehmedoğlu, Kelleoğlu(2), Velioğlu, Tanacioğlu/Danacioğlu, Kalyoncuoğlu, Karaalioğlu, Musaoğlu, Kelmehmedoğlu, Çömezoğlu(2), Çakır Ali, Kanioğlu/Ganioğlu, Araboğlu(3), Muçuoğlu, Yusufoglu
85.Baş Köyü	Küçükmeahmedoğlu, Bekaroğlu(5), Musaoğlu(3), Aşıkmeahmedoğlu(2), Alaahmedoğlu(3), Suhteoğlu(4), Rahmanoğlu, Elvanoğlu(2), Salihoğlu, İmamoğlu, Karaköseoğlu, Alibeşeoğlu, Delimeahmedoğlu, Arabahmedoğlu, Viranoğlu, Kurualioğlu?, Abdurrahmanoğlu

86.Orta Köyü	Araboğlu, Velioğlu, Ahmedoğlu, Kamışoğlu(2), Toramanoğlu(5), Akmehmedoğlu(3), Bekiroğlu(3), Sariahmedoğlu(2), Cüceoğlu, Çekirgeoğlu, İmamoğlu, Avcıoğlu, Emirhüseyinoğlu, Demircioğlu(3), Kocaosmanoğlu, Habiboğlu, Hızıroğlu, Kocaibrahimoğlu, Başalioğluğlu, Öksüzoğlu(2), Arabacı İbrahim, Arabacioğlu, İncekaraoğlu, Eyüboğlu, Hacıoğlu, Sarıoğlu, Kethüdaoğlu
--------------	--

Tablo 4: Aile İsimleri, Şahıslar ve Lakaplar

3.6. MUHTARLAR

Halk ve hükümet arasında iletişimi sağlayacak bir merciye her dönemde ihtiyaç duyulmuştur. Muhtarlık teşkilatı kurulmadan önce, bu görev “ihtiyar ve “kethüda” adı verilen kişiler tarafından yerine getirilmiştir.⁷³

II. Mahmut döneminde 1826 yılında muhtarlık teşkilatı İstanbul’da kurulmuştur. Bu teşkilat 1831 yılında bütün ülkede devam ettirilen bir kurum haline gelmiştir. Seçimler köylerde halkın katılımıyla gerçekleştirilmiş, burada güvenilip sevilen iki kişi birinci ve ikinci muhtar olarak seçilmiştir.⁷⁴ Kadı tarafından onaylanan bu kişiler sicile geçirilip defter nazırına bildirilmiş, oradan da Ceride Nezareti’ne onaylatılarak kendileri için hazırlanmış özel mühürleri teslim edilmiştir. İstanbul’dan sonra ilk muhtarlık teşkilatı ise Kastamonu’da kurulmuştur.

Taşradaki yönetim içinde önemli yer edinen muhtarın görevleri şöyle sıralanabilir;

- 1- Mahallenin asayişini sağlayarak vergileri toplayıp taksimatını yapmak,

⁷³ Musa Çadırcı, “Türkiye’de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* (Mayıs 1993), C: 2, No: 3, s. 3–11.

⁷⁴ Tülay Ercoşkun, “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler”, *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* (Kış 2012), No: 60, s. 132.

- 2- Başka yere gidenlere gidiş amacının belirtilip kişisel bilgilerinin yazıldığı mühürlü bir pusula vermek,
- 3- Doğanları, ölenleri, başka yere taşınıp başka yerden gelenleri kaydederek Defter Nazırı'na bildirmek,
- 4- Gelir-gider defteri hazırlanırken köyünü temsilen orada bulunmak,
- 5- Köyün gelir giderlerinin kaydedildiği bir hesap defteri tutmak.

Bütün bunlar, o dönemde muhtarların daha kapsamlı görev ve sorumluluklarının olduğunu göstermiştir.⁷⁵

Adranos kazası dahilinde toplam 75 köy ve mahallede muhtar olduğu görülmüştür. Kazada bulunan 11 köyde ise muhtar kaydına rastlanmamıştır. Kazaya bağlı köyler içinde sadece Sadağı köyünde ikinci muhtarın da kaydedildiği tespit edilmiştir. İki mahalleden oluşan köylerin bazılarının her iki mahallesinde de muhtar olduğu görülmüştür. Bu mahalleler Demirler Mahallesi, Demirlere Diğer Mahallesi, Orhanlar Halılar Mahallesi, Orhanlar Diğer Mahallesi olarak tespit edilmiştir. Bazı yerlerde ise hiç muhtar kaydına tesadüf edilememiştir. Bunlar ise; Akdere çiftliği, Pınar köyü, Mahaller köyü, Söğüt köyü, Arğın köyü, Yazıcızade Karabağ çiftliği Balıoğlu köyü Hacıahmetler mahallesi, Balıoğlu köyü diğer mahallesi, Koçu, Baş, Orta köyleridir. Balıoğlu köyü üç mahalleden oluşturulmuştur. Bu mahallelerden Semerci mahallesinde bulunan muhtarın diğer mahalleleri de yönettiği düşünülmüştür.

Köy İsimleri	Muhtarlar
1.Osmanlar Köyü	Ustavelioğlu Veli b. İsmail
2.Güney Köyü	Demirci Osman b. Osman
3.Bayındır Köyü	Caferoğlu Halil b. İsmail
4.Düğüncüler Köyü	Kahyaoğlu Mehmed b. Hasan

⁷⁵ Hüseyin Bal- Hüseyin Aygöl, “Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri ve Mahalle-Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2012), C: 17, No: 2, s. 21.

5.Karaçukur Köyü	Hacıoğlu Ali b. Mehmed
6.Geynik Köyü	Mehmed oğlu Memiş b. Merhum
7.Mazlumlar Köyü	Yamucakoğlu Mehmed b. Mustafa
8.Akdere çiftliği	-
9.Erecek Köyü	Caferoğlu Abdullah b. Ahmed
10.Tekerler Köyü	Hasanbeşe Osman b. Hüseyin
11.Çökene Köyü	Hacıeminoğlu Mustafa b. Hüseyin
12.Veletler Köyü	Mollaahmedoğlu Ali
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	Demircioğlu Süleyman b. Mehmed
14.Diğer Mahallesi	Molla Ali b. İbrahim
15.Piribeyler Köyü	Alemdaroğlu İsmail b. Osman
16.Karalar Köyü	İtci oğlu Memiş b. Mustafa
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	Abdülgaffaroğlu Hasan b. Mehmed
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	Katıroğlu Mehmed b. Ali
19.Sarnıç Köyü	İlyasoğlu Abdullah b. Salih
20.Çavuş Köyü	Gazioğlu Halil b. Halil
21.Halıçca/Alutça Köyü	Sarımehmedoğlu Ali b. Veli
22.Kınık Köyü	Hacıoğlu İbrahim b. Mehmed
23.Derecik Köyü	Kocahaliloğlu Musa
24.Akçasaz Köyü	Demircihasanoğlu Feyzi b. Ali
25.Danaçalı Köyü	Karaalioğlu İbrahim b. Ali

26.Örencik Köyü	Tüfekçioğlu Mehmed b. Osman
27.Danacılar Köyü	Mollaosmanoğlu Ali
28.Kuşlar Köyü	Velioğlu Ömer
29.Karağız Köyü	Hatipoğlu Ömer b. Hüseyin
30.Gedikler Köyü	Karamustafaoğlu Mehmed
31.Perçin Köyü	Hacıhüseyinoğlu Ahmed
32.Pınar Köyü	-
33.Yakuplar Köyü	Himmedoğlu İbrahim b. Mehmed
34.Balaban Köyü	Sırıkoğlu Osman b. Mustafa
35.Çakır Köyü	Kürtoğlu Ali b. Osman
36.Yenice-i Kebîr Köyü	Halil Sipahi b. Hüseyin
37.Çörekli/Çördük Köyü	Kocabaşoğlu Mehmet b. Mustafa
38.Dere Köyü	Molla Süleymanoğlu Hüseyin
39.Celepler Köyü	Kahyaoğlu Ömer b. İbrahim
40.Çeribaşı Köyü	Aksakal Mehmet b. Abdülkadir
41.Hacılar Köyü	Hocamehmedoğlu Molla Ahmed b. Mustafa
42.Hemşeriler Köyü	Emirahmedoğlu Halil b. Ahmed
43.Armutçuk Köyü	Rahimoğlu Osman b. Mehmed
44.Durhasan Köyü	Durmuşoğlu Mehmed b. Halil
45.Karaoğlanlar Köyü	Çağoğlu Halil Ağa b. Ahmed
46.Kadıköy	Oduncuoğlu İbrahim b. Mehmed
47.Kayapa Köyü	Hacıoğlu İsmail b. Mustafa
48.Demirci Köyü	Hacı Hüseyin oğlu Salih
49.Emir Köyü	Hüsamoğlu İbrahim b. Ali

50.Mahaller Köyü	-
51.Söğüt Köyü	-
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağır)	İsmail b. Ahmed
53.Eskidanişment/Danişmend Köyü	Kavaloğlu Mehmet b. Halil
54.Tepecik Köyü	Lafcioğlu Osman b. Ali
55.Argın Köyü	-
56.Akalan Köyü	Mollahüseyinoğlu İsmail
57.Deliballar Köyü	Çobanoğlu Ali b. Mustafa
58.Akçabük Köyü	Kocahüseyinoğlu İsmail
59.Belenoluk Köyü	Ömeroğlu Abidin
60.Çörel Köyü	Mecikoğlu Memiş b. Salih
61.Meyri/Şükriye Köyü	Köseoğlu Hasan b. Halil
62.Ağaçhisar Köyü	Hatipoğlu Ali b. Mehmed
63.Kabaklar Köyü	Molla Mustafa b. Mehmed
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	Hacı Osman b. Ahmed
65.Yeşiller Köyü	Karabacakoğlu Süleyman b. Halil
66.İkizoluk Köyü	Köseoğlu Mustafa b. Halil
67.Sadağı Köyü	Denizlili Mustafa b. Hüseyin Muhtar-i Sâni Çakıroğlu Mehmed b. Halil
68.Serçeler Köyü	

	Hatipoğlu Ahmed b. Mehmed
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	-
70.Kusumlar Köyü	Kocaömeroğlu Hüseyin b. Ahmed
71.Girencik Köyü	Kürtoğlu İsmail b. Ali
72.Çivili Köyü	Koca Hüseyin b. Yusuf
73. Sağırlar/Altıntaş Köyü	Muhtaroğlu Ali b. İbrahim
74.Dündar Köyü	Nasuhoglu Hüseyin b. Yusuf
75.Burunca Köyü	Uzunoğlu Molla İbrahim b. Mustafa
76.Şeytanbudaklar/Uluçam Köyü	Abdioğlu Mustafa b. Mehmed
77.Çınarcık Köyü	Ayvazoglu Ali b. Mehmed
78.Süleymanbey Köyü	Ekşioğlu Mehmed b. Ahmed
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	Mehmed oğlu Ahmed
80.Karınca Köyü	Kara Hüseyin oğlu Mehmed
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	Semercioğlu Süleyman b. İbrahim
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	-
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	-
84.Koçu Köyü	-
85.Baş Köyü	-
86.Orta Köyü	-

Tablo 5: Muhtarlar

3.7. DİN GÖREVLİLERİ

II. Mahmut döneminde muhtarlık teşkilatı kurulmadan önce Osmanlı şehirlerinin en küçük yerleşim birimi olan mahallelerin yönetiminden imamlar sorumlu tutulmuştur. Padişah beratıyla görev başına getirilen imamlara mülki amir olan kadıyı temsilen görev ve sorumluluk verilmiştir.⁷⁶ Tuna Vilayeti Nizamnamesinden sonra muhtarların yanında imamlar da bazı görevlerini sürdürmeye devam etmiştir. Muhtarlar halka kefil olurken imamların da muhtarlara kefil olması, imamların hukuksal açıdan da büyük hak ve yükümlülükleri olduğunu kanıtlamıştır.⁷⁷

Adranos kazası köy ve mahallelerinde 29 köy ve mahallede din görevlisi mevcutken 57 köy ve mahallede bulunmamaktadır. Din görevlisi bulunan köyler şöyle sıralanabilir; Osmanlar köyü, Güney köyü, Dügüncüler köyü, Erecek köyü, Çökene köyü, Mazlumlar köyü, Piribeyler köyü, Kınık köyü, Akçasaz köyü, Gedikler köyü, Pınar köyü, Çörekli köyü, Dere köyü, Çelepler köyü, Armudçuk köyü, Durhasan köyü, Kayapa köyü, Deliballar köyü, Çörel köyü, Ağaçhisar köyü, Beyce (kaza merkezi), Yeşiller köyü, Sadağı köyü, Serçeler köyü, Çivili köyü, Sağırlar köyü, Şeytanbudaklar köyü, Karıncalı köyü, Koçu köyü şeklinde sıralanabilir. Kaza merkezinden sonra en kalabalık köy olan Kınık köyünde hem İmam'ın hem Hatip'in bulunduğu görülmektedir. Kınık köyü her ikisini de bulunduran tek yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İmam bulunmayan köylerde ise dikkat çekilmesi gerekenler şöyle sıralanabilir. Bu köylerden Danişmend köyünde Hafız ve taşrada görev yapan bir imamın var olduğu görülür. Dünder köyünde de taşrada görev yapan bir imam bulunmaktadır. Köy nüfusu sıralamasında en büyük üçüncü yerleşim yeri olan Burunca köyünde imama tesadüf edilememektedir. Orhanlar köyünün nüfus miktarı sıralamasında dördüncü yerleşim yeri olduğu görülür. İki mahalleden oluşan ve ileride de ilçe statüsüne kavuşturulacak olan bu köyde de imam ve hatip'e rastlanamamaktadır. Bu tür yerleşim birimlerinde ise Molla ve Hafızların yahut Mollaoğlu, Hatipoğlu, İmamoğlu gibi aile isimleriyle anılan kişilerin var olduğu görülür. Örneğin Orhanlar köyünde beş tane

⁷⁶Bal - Aygöl, s. 19.

⁷⁷ Ercoşkun, s. 132.

Molla sıfatıyla anılan kişiye rastlanmaktadır. Köylerdeki görev ve sorumlulukların bu kişiler tarafından icra edildiği düşünülmektedir.

Deftere kaydı yapılmış olup kaza dışında İmamlık yapan kişilerinde bulunduğu görülür. Armudçuk köyünden Molla İbrahimoğlu Ali b. Merhum adında bir kişi Kazayı Ahar'da Ramazaniye İmâmetine talip İmam olarak kaydedilmiştir. Bu kişinin Ramazan ayında imamlık yapmak için başka bir diyara gittiği ifade edilmek istenmiştir. Güney köyünden Receboğlu Ömer karındaşı Molla Osman'ın Sincan'da İmam olduğu görülür. Bunların dışında ise Orhanlar Yukarı mahallesinden Musa oğlu Molla Mustafa, Yeşiller köyünden Candaroğlu Mehmed karındaşı Molla Mustafa, Dünder köyünden Buçuk/Biçik oğlu Ali b. İbrahim, Danişmen köyünden Mollahasanoğlu Hüseyin karındaşı Osman, Ağaçhisar köyünden Tercioğlu İsmail oğlu Ahmed, Serçeler köyünden Molla Ahmed karındaşı Ali Molla, Durhasan köyünden Kocaömeroğlu Ömer karındaşı Molla Ahmed isimli kişilerin taşrada imamlık yaptıkları görülmüştür.

Köy İsimleri	İmamlar ve Hatipler
1.Osmanlar Köyü	Molla Mehmed b. Osman
2.Güney Köyü	Molla Yusuf b. İbrahim
3.Bayındır Köyü	-
4.Düğüncüler Köyü	Molla Tahir b. Mehmed
5.Karaçukur Köyü	-
6.Geynik Köyü	-
7.Mazlumlara Köyü	Molla Ali b. Mustafa

8.Akdere çiftliği	-
9.Erecek Köyü	Yakub b. Mehmed (Hatip)
10.Tekerler Köyü	-
11.Çökene Köyü	Molla Mehmed b. Yusuf
12.Veletler Köyü	-
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	-
14.Diğer Mahallesi	-
15.Piribeyler Köyü	Molla Ömer b. Mustafa
16.Karalar Köyü	-
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	-
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	-
19.Sarnıç Köyü	-
20.Çavuş Köyü	-
21.Halıçca/Alutça Köyü	-
22.Kınık Köyü	Molla Halil b. Mehmed (Hatip), Molla Mustafa b. Mehmed (İmam)
23.Derecik Köyü	-
24.Akçasaz Köyü	

	Molla Mehmed b. Abdullah
25.Danaçalı Köyü	-
26.Örencik Köyü	-
27.Danacılar Köyü	-
28.Kuşlar Köyü	-
29.Karağız Köyü	-
30.Gedikler Köyü	Molla Ali b. Mustafa
31.Perçin Köyü	-
32.Pınar Köyü	Molla Mehmed b. Süleyman
33.Yakuplar Köyü	-
34.Balaban Köyü	-
35.Çakır Köyü	-
36.Yenice-i Kebîr Köyü	-
37.Çörekli/Çördük Köyü	Molla İbrahim b. Ali
38.Dere Köyü	Molla İbrahim b. Musa
39.Celepler Köyü	Molla Ali b. Osman
40.Çeribaşı Köyü	-
41.Hacılar Köyü	-
42.Hemşeriler Köyü	-
43.Armutçuk Köyü	Molla İbrahim b. Ali
44.Durhasan Köyü	Molla Musa b. Halil
45.Karaoğlanlar Köyü	-

46.Kadıköy	-
47.Kayapa Köyü	-
48.Demirci Köyü	Çelebioğlu Molla Osman b. Veli
49.Emir Köyü	-
50.Mahaller Köyü	-
51.Söğüt Köyü	-
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağır)	-
53.Eskidanişment/Danişmend Köyü	-
54.Tepecik Köyü	-
55.Argın Köyü	-
56.Akalan Köyü	-
57.Deliballar Köyü	Molla Mehmed b. Salih (Hatip)
58.Akçabük Köyü	-
59.Belenoluk Köyü	-
60.Çörelere Köyü	Molla Salih b. Mehmed
61.Meyri/Şükriye Köyü	-
62.Ağaçhisar Köyü	Molla Halil b. Mustafa
63.Kabaklar Köyü	-
64.Beyce Kaza Merkezi	Molla Ömer b. Ali
65.Yeşiller Köyü	Molla Mustafa b. İbrahim
66.İkizoluk Köyü	-
67.Sadağı Köyü	Molla Yakup b. Mehmed
68.Serçeler Köyü	Molla Ahmed b. Mehmed
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	-

70.Kusumlar Köyü	-
71.Girencik Köyü	-
72.Çivili Köyü	Molla Hüseyin b. Osman
73. Sağırlar/Altıntaş Köyü	Molla İsmail b. Musa
74.Dündar Köyü	-
75.Burunca Köyü	-
76.Şeytanbudaklar/Uluçam Köyü	Molla Salih b. Mehmed
77.Çınarcık Köyü	-
78.Süleymanbey Köyü	-
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	-
80.Karıncalı Köyü	Molla Mustafa b. Durali
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	-
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	-
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	-
84.Koçu Köyü	Molla Mehmed b. Salih
85.Baş Köyü	-
86.Orta Köyü	-

Tablo 6: Din Görevlileri

3.8. DİNİ STATÜ BELİRTEN ÜNVANLAR

Bir bölgenin iktisadi yapısı o bölgenin sahip olduğu maddi imkanlarla ölçülür. Hacca gitmek özellikle o dönemin şartları dikkate alındığında maddi anlamda külfetli bir iş olarak görülür. Sadece zenginler tarafından gerçekleştirilebilen bu icraat bölgenin iktisadi yapısı hakkında ipuçları vermektedir.

Tabloya bakıldığında yörede 14 kişinin Hacı olduğu görülür. Bunlardan ikisi kaza merkezi Beyce’de yaşayan Hacı Osman ile Hacı Mehmet isimli kişiler, diğerleri Yenice köyünden Hacı Mehmed, Yakuplar köyünden Hacı Mehmed Efendi, Orhanlar köyünün Halılar mahallesinden Hacı Mehmed isimli kişilerdir. Bunların dışında hacca yeni gidip gelmiş olan kişilerde bulunmaktadır. Bu kişilerin isimleri şöyle sıralanabilir. Karağız köyünden Halil b. Molla İbrahim, Durhasan köyünden Molla Hüseyin, Baş köyünden Bekiroğlu Mustafa, Deliballar köyünden Araboğlu Ali, Orhanlar köyü Yukarı Mahalleden Zeybekoğlu Hüseyin karındaşı Hüseyin, Burunca köyünden Kadioğlu Mustafa, Dünder köyünden Nasuhoğlu Halil ve Delioğlu Ali, Kayapa köyünden ise köy muhtarı Hacıoğlu İsmail’dir. Hacıoğlu aile adını taşıyan çok sayıda kişiye rastlansa da o tarihlerde hacca gidebilme imkanı bulan kişi sayısının çok az olması Adranos kazası ve köylerinin iktisadi olanaklarının kısıtlı olduğunu kanıtlamaktadır.

Değerlendirmeye alınan bir diğer husus ise molla ve hafızlardır. Kaza dahilinde 107 adet Molla bulunurken sadece 2 adet Hafız bulunmaktadır. Yörede bulunan hafızların Beyce’de bulunan Hafız Arif isminde bir kişi ile Danişmend köyünde bulunan Hafız Mustafa isimli kişiler olduğu görülür. Molla sayısının yüksek olmasına rağmen Hafız sayısının sadece 2 kişi olması bölgede dini eğitime önem verilmesine rağmen yörede hafızlık yapılabilecek yer ve imkanın bulunmadığını düşündürmektedir.

Kaza dahilinde 2 köyde de derviş lakabıyla anılan kişiye rastlanmaktadır. Bu kişiler Tekerler köyünden Derviş Ömer b. Merhum ve Durhasan köyünden Derviş Süleyman b. Merhum’dur.

Hacı	14
Hafız	2
Molla	107
Derviş	2

Tablo 7: Dini Statü Belirten Ünvanlar

3.9. SOSYAL STATÜ BELİRTEN ÜNVANLAR

Bey, ağa gibi ünvanlar gücü temsil etmektedir. Nitekim eyaletin ve sancağın en yüksek yöneticileri tarafından da bey ünvanı kullanılmaktadır. Zeamet sahibi olan kişilerin de bey ünvanını kullandıkları görülmektedir.⁷⁸ İlgili kaza dahilinde sadece Derecik köyünde ‘‘Züemâdan Hüseyin Bey’’ adında zeâmet sahibi bir beye rastlanmaktadır.

Ağalar ise köyde sözü geçen en yetkili kişilerdir. Bu bağlamda kaza dahilinde sadece 7 adet ağaya rastlanmaktadır. Bu kişiler şöyle sıralanabilir. Sağırlar köyünden Ahmed Ağa b. Mehmed, Akalan köyünden, Budakzade Hüseyin Ağa b. Süleyman, Karaoğlanlar köyünden Halil Ağa b. Ahmed, yine aynı köyden Tekâüd Osman Ağa b. Sipahi Ahmet, Çeribaşı köyünden Zorağazade Humbaracı Mustafa Ağa b. Ahmed, Çavuş köyünden Yazıcızade yeğeni İbrahim Ağa b. Abdurrahman, Akdere çiftliğinden Ömerağazade Mehmed Ağa b. Merhum’dur.

Yüksek makamlarda bulunanların unvanı olarak paşalık, Osmanlının ilk devrinde vezirler için kullanılmıştır. 18. Yüzyılda ön plana çıkmaya başlayan paşaların bu yükselişi 19. yüzyılda batılılaşma devrine girilmesine kadar sürmüştür.⁷⁹ Çalışmanın sürdürüldüğü kaza dahilinde sadece 2 adet paşanın bulunduğu tespit edilmiştir. Bunlardan biri Girencik köyünden Emirali Paşa b. Halil ile Tekerler köyünden Hasan Paşa Osman b. Hüseyin isimli kişilerdir.

Efendi kelimesi tahsilli kimselere bir tür rütbe anlamında kullanılmıştır. Kaza dahilinde Efendi olarak anılan 4 kişiye rastlanmıştır. Bu kişiler; Karabağ çiftliğinden Ali Efendi b. Ömer Ağa, Yakuplar köyünden Hacı Mehmed Efendi b. Mustafa, Derecik köyünden Ali Efendi b. Memiş, Çavuş köyünden Yazıcızade yeğeni Ahmed Efendi’dur.

Grup	Adet
Bey	1

⁷⁸ Turan Açık, ‘‘Beylikten Ağalığa: 17. Yüzyılın İlk Yarısında Tranzon’da Unvan Enflasyonu’’, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* (2014), Yıl: 8, No: 16, s. 17.

⁷⁹ Tadashi Suzuki, ‘‘ Osmanlı Paşalarının Mahiyetindeki Değişim: Mukayeseli Tarih Bakımından Bir Değerlendirme’’ *Osmanlı Araştırmaları Dergisi/ The Journal of Ottoman Studies*, (2013), C: XLI, s. 221.

Ağa	7
Efendi	4
Paşa (Beşe/Başa)	2

Tablo 8: Sosyal Statü Belirten Ünvanlar

3.10. YETİM, KÖLE VE HİZMETKARLAR

Defterde bulunan bir diğer husus ise yetim, köle ve hizmetkarlardır. Kaza dahilinde Bîkes adı altında kaydı geçen yetim sayısı 14 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu kişiler Güney köyünden Mehmed b. Abdullah, Çavuş köyünden Yusuf b. Hasan, Gedikler köyünden Salih b. Abdullah, Yenice-i Kebir köyünden Abdurrahman, Durhasan köyünden Hasan, Emir köyünden Süleyman b. Mustafa, Söğüt köyünden İbrahim ve Süleyman, Serçeler köyünden Bayram, Kusumlar köyünden İsmet b. Mustafa, Sağırlar köyünden Mustafa b. Ali, Şeytanbudaklar köyünden Halil b. Abdullah, Girencik köyünden Mehmed, Karaçukur köyünden sağır Halil olarak sıralanabilir.

Temettüat defterlerinde köle satıcılarının ismi yer alırken kölelerden bahsedilmemiştir. 1831 yılı nüfus defterlerinde ise kölelerin isimlerine ve hangi ırka mensup olduklarına da yer verilmiştir. 18. 19. yüzyılda Bursa'ya en çok Kafkasya ve Afrika'dan köle gelmiştir. Kaza dahilinde köleler 2 yerde köle, 4 yerde gulâm olarak kaydedilmiştir. Toplamda 6 kişiden oluşan kölelerin 2 tanesinin Zenci olduğu görülmüştür. Bu kişilerden birincisi Akalan köyünden Budakoğlu Ahmed b. Süleyman'ın gulâmı Zenci Hüseyin, diğeri ise Karabağ çiftliğinde bulunan gulâmı Zenci Abdullah'tır. Buradan kazada 2 tane Afrikalının yaşadığı anlaşılmıştır. Bursalıların, birçok müslüman topluluğunda olduğu gibi kölelerini ailenin bir ferdi gibi görüp ilerleyen yaşlarda azat ederek bu kişilere iş imkanı sağladığı bilinir.⁸⁰ Girencik köyünden 49 yaşındaki köle Yusuf b. Abdullah'ın herhangi bir kişinin kölesi olduğu belirtilmediği gibi ayrı bir menzilde sayılması ve çocuklarının da olması bunun kanıtlamıştır. Yörede bulunan diğer kölelere bakıldığında yine Akalan köyünden Buzakzade Hüseyin Ağa b. Süleyman'ın gulâmı Said b. Abdullah isimli kişi ile Akdere

⁸⁰ Raif Kaplanoğlu, "1830 Yılı Nüfus Sayımına Göre Bursa'da Sosyal Yapı ve Kölelik Kurumu" *Journal of Turkish Studies* (Aralık 2013), C., 40, s., 198-199.

çiftliğinde bulunan bir kölenin oğlu olan gulâmı oğlu Ali isimli 9 yaşında bir çocuk olduğu görülmüştür. Bu çocuğunda ayrı bir menzilde sayıldığı dikkat çeker. Buradan çocuğun babası vefat ettikten sonra hane reisi olarak evin başına geçtiği anlaşılmıştır. Kazada bulunan diğer köle ise Derecik köyünden köle Mehmed b. Abdullah'tır. Köle Mehmed'in süvari askerlerinden olduğu ve bir asker taburunda bulunduğu belirtilmiştir. Kölelerin baba isimlerinin Abdullah olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin o dönemde sonradan müslüman olan kişilerin kendi isimleri değiştirildiği gibi baba isimleri de "Allahın kulu" manasına gelen Abdullah olarak yazılmasından kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Grup	Adet
Yetim (Bîkes)	14
Köle (Gulâm)	6
Hizmetkar	23

Tablo 9: Yetim, Köle ve Hizmetkarlar

Diğer bir husus ise kazada bulunan hizmetkarlardır. Geçimini sağlamak niyetiyle çalışan bu kişiler hizmetkar olarak kaydedilmiştir. Kaza dahilinde tespit edilen hizmetkar sayısı 23'tür. Menzilinde hizmetkar ve köle bulundurabilen kişilerin diğerlerine oranla maddi açıdan daha zengin oldukları anlaşılmıştır. Tertip ve düzen açısından hizmetkarlar ve bulundukları yerler ayrı bir tabloda gösterilmiştir.

Hizmetkarlardan bazılarının nerede hizmetçi oldukları belirtilirken bazılarının sadece hizmetçi olduklarına dair not düşülmüştür. Sincan 1881 yılına kadar Mihaliç (Karacabey)'e bağlı bir nahiye olarak yönetilmekteydi. Daha sonra Kirmastı adını alan bu yerleşim yerinin günümüzdeki ismi Mustafakemalpaşa ilçesidir. Hizmetkarlık sebebiyle kazadan ayrılan kişilerin en fazla gitmiş oldukları yerin 7 kişi ile Sincan kazası olduğu görülür. Bursa'nın muhtelif yerlerine 5 kişi, Harmancık kazasına 3 kişi, Kite (Ürünlü) kazasına 2 kişi, diğer yerlere 1'er kişinin gittiği görülür.

Köy Adı	Kişi Adı	Hizmet Ettiği Yer
Orta Köyü	Demircioğlu Halil b. Hüseyin	Kite kazasında
Şeytanbudaklar Köyü	Kozbudaklı Hüseyin oğlu Ali	Atlas karyesinde
Burunca Köyü	İmamoğlu İsmail karındaşı İsmail	Bursa'da çiftlikte
Dündar Köyü	Abdioğlu İbrahim karındaşı Mehmed	Bursa'da
Çivilı Köyü	Gömlaksızoğlu Hasan karındaşı İsmail	Sincan'da
Girencik Köyü	Sarihüseyinoğlu İsmail oğlu Mehmed	Bursa ovasında
Kusumlar Köyü	Musakahyaoğlu Osman emmisi Mehmed	Rumelide hizmetkar
Yeşiller Köyü	Kocaibrahimoğlu Bekir oğlu Mustafa	Sincan'da
Ağaçhisar Köyü	Hakiroğlu Mustafa karındaşı Ali Dedeoğlu İsmail oğlu Mehmed	Harmancık kazasında Kütahya'da
Argın Köyü	Öksüzöğlu Mustafa hizmetkarı Osman Balıoğlu Halil karındaşı Hüseyin	Argın köyünde Kırkağaç'ta(Manisa)

Söğüt Köyü	Mollaosmanoğlu Veli üvey karındaşı Mehmed	Bursa ovasında Molla zaviyesinde
Kadı Köyü	Oduncuoğlu Mustafa karındaşı Süleyman Gençalioğlu Osman karındaşı Halil	Bursa’da Karaman karyesinde Harmancık’ta Hacıhaliloğlu’nda hizmetkar
Çörekli Köyü	Karahüseyinoğlu Mehmed oğlu Mustafa	-
Gedikler Köyü	Halilbeyoğlu Mustafa b. Mehmed	Harmancık kazasında
Örencik Köyü	Balcıoğlu Osman oğlu Mustafa	Taşrada hizmetkar
Sarnıç Köyü	Bıyıklıoğlu İsmail oğlu Ali Pireoğlu Osman karındaşı Ahmed	Sincan’da Bük karyesinde Sincan’da
Düğüncüler Köyü	Kahyaoğlu Ali karındaşı Halil Mollaömeroğlu Musa oğlu Mehmed Ali	Sincan’ın Delice(Dallıca) karyesinde Sincan’ın Delice karyesinde Bu dahi babasıyla Delice karyesinde hizmetkar
Akalan Köyü	Kürt Hüseyin Ahmed (Perakende yabancı)	Sipahi Hüseyin’in hizmetinde

Tablo 10: Hizmetkarlar ve Bulundukları Yerler

3.11. HALKIN İCRA ETTİĞİ MESLEKLER

Kaza genelinde çok fazla meslek grubunun ve meslek sahibinin olmadığı yahut kayda alınmadığı görülmektedir. Burada 19. yüzyılın hayat koşulları düşünüldüğünde halkın ihtiyaç duyduğu temel mesleklerin bulunduğu dikkat çekmektedir. Kazada en fazla demircilere rastlanmaktadır. Bunun haricinde 5 çoban, 3 sığırtmacı, 2 semercinin bulunduğu görülmektedir. Seyis, kasap, kalaycı, tahtacı, berber, değirmenci, arabacı gibi meslek gruplarından ise sadece birer kişi bulunmaktadır.

Bunların yanında tahsil alımında notuyla kaydı geçen 12 kişinin olduğu görülmektedir. Öğrenci oldukları düşünülen bu kişilerin 1 tanesinin nerede öğrenci olduğu belirtilmemiş, 1 tanesi Der-Aliyye (İstanbul)’de 10 tanesi ise Bursa’da bulunmaktadır. 1830 yılı Bursa merkez sayımına göre Bursa’da bulunan medrese öğrencilerinin büyük çoğunluğu Dağ yöresinden gelmektedir.⁸¹

Kaza dahilinde ‘‘tekâüd’’(emekli) olarak kaydedilen kişiler de bulunmaktadır. ‘‘Süvari tekâüdünden’’ 5 kişi, ‘‘Humbaracı tekâüdünden’’ 2 kişi, ‘‘Sipahi tekâüdünden’’ 1 kişi, sadece ‘‘ tekâüd’’ olarak kaydedilmiş olan 6 kişiden oluşan toplam 14 kişinin askeriyeden emekli oldukları görülmektedir.

Meslek	Adet
Demirci	6
Seyis(at bakıcısı)	1
Kasap	1
Çoban	5
Semerci	2
Kalaycı	1
Tahtacı	1
Berber	1

⁸¹ Raif Kaplıanoğlu, ‘‘1830 Yılı İlk Nüfus Sayımına Göre Bursa’da Sosyal Yaşam’’, *Bursa Araştırmaları Dergisi* (Bahar 2012), Yıl: 10, No: 36, s. 62.

Sığırtmaç(sığır çobanı)	3
Değirmenci	1
Arabacı	1
Öğrenci	12

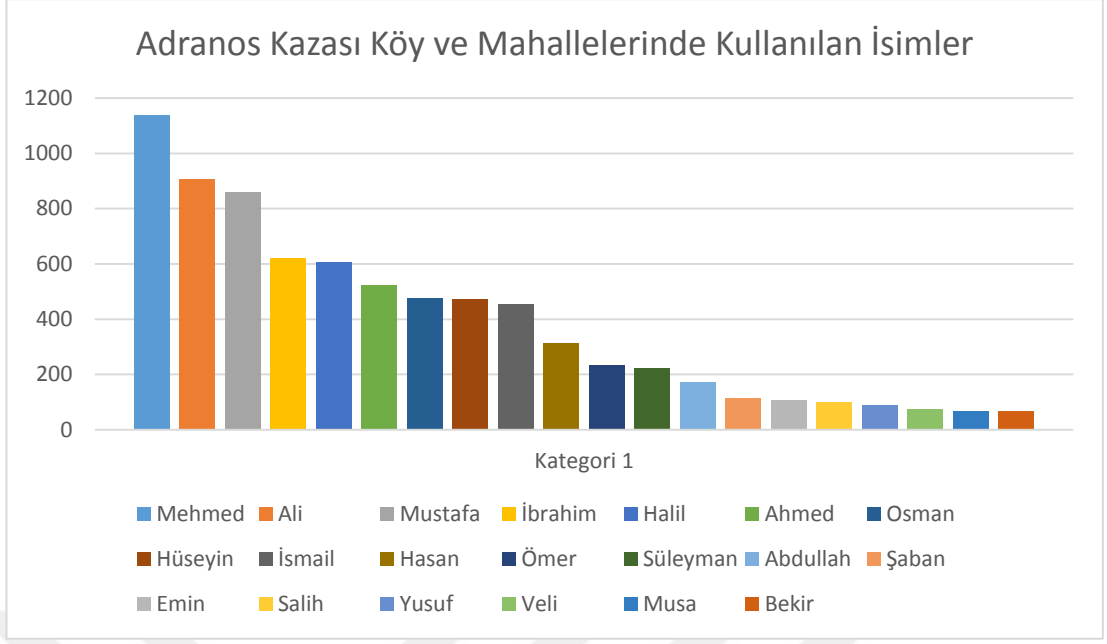
Tablo 11: Halkın İcra Ettiği Meslekler

3.12. KULLANILAN İSİMLER

Nüfus defterine kaydı yapılan kişiler bazen ‘‘Hüseyin b. Mehmed’’, Mehmed oğlu Hüseyin şeklinde yazılmıştır. Burada kaydı yapılmak istenen asıl kişi Hüseyin’dir. Bazen de sadece oğlu Hüseyin, diğer oğlu Ali, üvey oğlu Salih şeklinde yazılmıştır. Baba ismiyle birlikte kaydedilen kişilerin baba isimleri, hem kendi ismi kaydedilirken hem çocuğunun ismi kaydedilirken yazıldığı için 2 defa sayılmıştır. Değerlendirme yapılırken baba adları ve kendi adlarıyla birlikte tamamı dikkate alınmıştır. Böylelikle kazada en çok kullanılan isimlerin tespiti amaçlanmıştır.

Adranos kazası ve köylerinde en çok kullanılan isim günümüzde de tüm Anadolu kapsamında en çok kullanılan isim olma özelliğini koruyan Mehmed ismidir. Bu ismin 1139 defa yazıldığı görülmüştür. Bundan sonra en çok kullanılan isimler şöyle sıralanabilir. Ali (908), Mustafa (858), İbrahim (622), Halil (605), Ahmed (522), Osman (475), Hüseyin (473), İsmail (454), Hasan (312), Ömer (234), Süleyman (224), Abdullah (170), Şaban (112), Emin (106), Salih (101), Yusuf (87), Veli (75), Musa (68), Bekir (66), Yakub (56), Recep (45) isimleri olmuştur. Kaza dahilinde bazı isimlere ise sadece 1 kişide rastlanmıştır. Bunlardan bazıları Bilal, Nuri, İbrahim Edhem, Latif, Abdal, Abdülmecid gibi isimlerdir.

Nüfus defterine göre kaza dahilinde sadece 2 yerde ikizlere rastlanmıştır. İkizlerin her ikisinde de isimlerinin Hasan ve Hüseyin olduğu görülmüştür. Kaza dahilinde bulunan üvey çocuk sayısı ise 55 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 12: Kullanılan İsimler

3.13. HALKIN YAŞ VE FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

3.13.1. Yaş Özellikleri

3.13.1.1. Yaş Dağılımı

Kazada bulunan kişilerin yaş dağılımına bakıldığında 1 ile 95 yaş arasında değişiklik gösterdiği görülmüştür. En fazla rastlanan yaş grubu 335 kişi ile 5 yaşındaki çocuklardan oluşmuştur. Kaza dahilinde 90-100 yaş arasında olan sadece 1 kişiye rastlanmıştır. Bu kişinin 95 yaşındaki Tekerler köyünden Çulhaoğlu Mehmed b. Ali olduğu tespit edilmiştir. 80-95 yaş aralığında ise sadece 10 kişi görülmüştür. Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi Adranos kazasında da çocuk nüfus ve genç nüfusun ağırlıkta olduğu anlaşılmıştır.

Defterde 12 yaşında olan sadece 1 kişiye rastlanmaktadır. Tüvâna olma, yani askerliğe elverişli bulunma yaşının 12 olarak belirlendiği düşünüldüğünde bu yaş grubundaki kişilerin doğru beyan bildirmediği düşünülmektedir. 12 yaşında sadece 1 kişi bulunurken 11 ve 13 yaşında olan kişilerde oluşan yığılma bunu destekler niteliktedir. Kaza dahilinde 34 yaşında sadece 1 kişi varken 35 yaşında 105 kişi olduğu görülmektedir. 64 yaşında sadece 1 kişi mevcutken 65 yaşında 82 kişi bulunmaktadır. Bu yığılmanın, kişilerin tahmini rakamlar söylemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kazada nüfus sayımı yapılırken sayım esnasında orada bulunmayan kişilerin yaşları yazılmayarak taşrada bulundukları ayrıca belirtilmiştir. Kaza genelinde, sayım sırasında taşrada bulunan kişi sayısının 189 olduğu tespit edilmiştir.

Yaş gruplarının fiziki özelliklerle bağlantılı olduğu görülmektedir. Buna göre 15-18 yaş aralığındaki kişilerin şâb-ı emred, 18-25 yaş aralığındaki kişilerinde bıyıklı, 30-35 yaşının üzerindeki kişilerin ise genellikle sakallı olduğu görülmektedir. Bu durumun islami açıdan sünnet olmasından ziyade yörüklerin yaşam şartlarından dolayı tıraş olmanın zorluğundan kaynaklandığı düşünülmektedir.⁸²

Yaş	Adet	Yaş	Adet	Yaş	Adet	Yaş	Adet
1	116	26	44	51	22	76	-
2	192	27	25	52	59	77	-
3	271	28	26	53	54	78	1
4	174	29	5	54	12	79	-
5	335	30	39	55	193	80	4
6	143	31	18	56	22	81	1
7	236	32	32	57	45	82	1
8	105	33	24	58	89	83	-
9	225	34	1	59	28	84	1
10	104	35	106	60	60	85	-
11	158	36	20	61	5	86	1
12	1	37	41	62	40	87	-
13	117	38	88	63	12	88	1
14	29	39	25	64	1	89	-
15	133	40	60	65	82	90	-

⁸² Raif Kaplanoğlu, “Nüfus Defterlerine Göre Uludağ’da Yaşayan Yörüklerin Anatomik Yapıları” *Bursa Araştırmaları Dergisi* (Kış 2012), Yıl: 10, No: 35, s. 31.

16	128	41	7	66	3	91	-
17	51	42	39	67	9	92	-
18	97	43	57	68	20	93	-
19	38	44	2	69	-	94	-
20	2	45	112	70	5	95	1
21	3	46	7	71	-	96	-
22	15	47	49	72	-	97	-
23	98	48	44	73	-	98	-
24	35	49	64	74	-	99	-
25	118	50	99	75	2	100	-

Tablo 13: Yaş Dağılımı

3.13.1.2. Sağır, Şâbb, Mürâhik, Amelmande Sayıları

Deftere kaydı yapılan kişiler yaş gruplarına göre dörde ayrılmıştır. 1-12 yaş arasındaki çocuklar için ‘‘sağır’’(küçük, buluğa ermemiş), 12-14 yaş arasındaki kişiler için ‘‘mürâhik’’(buluğa erme⁸³, yaklaşma), 15-18 yaş arasındakiler için ‘‘Şâbb’’(genç), 70 yaş ve üzerindeki kişiler için ise ‘‘Amelmande’’(iş yapamaz hale gelmiş olan, çok yaşlı) ifadeleri kullanılmıştır.

Kaza dahilinde ‘‘sağır’’ olan 2060 kişiye rastlanmaktadır. Yaklaşık nüfusun yarısına tekabül eden bu rakam kaza nüfusunun ağırlıklı olarak çocuklardan oluştuğunu göstermektedir.

Buluğ çağına ermek üzere olanlar için kullanılan ‘‘mürâhik’’ ifadesi ile kaydedilen 147 kişiye rastlanmıştır.

Askerliğe uygun olan 15-18 yaş arasındaki kişileri ifade etmek için ‘‘matlûbuâliye muvafık’’ (istenilene uygun) anlamında ‘‘ mim’’ harfi kullanılmıştır.

⁸³ Nihat Dalgın, ‘‘Mürâhik’’ *TDV İslam Araştırmaları Merkezi* (2006) C: 32, s. 41.

Bu ifade aynı zamanda ‘şabb’ (genç) manasına da gelmektedir. Kaza dahilinde bu şekilde kaydı bulunan 409 kişi tespit edilmiştir.

Yaşlı nüfusun çok düşük olduğu görülen kazada ‘Amelmande’ olarak kaydedilen sadece 18 kişi bulunmaktadır. Bu da Adranos kazası ve çevresinde yaşayan halkın uzun ömürlü olmadıklarının bir göstergesidir.

Sağır	2060
Şâbb	409
Mürâhik	147
Amelmande	18

Tablo 14: Sağır, Şâbb, Mürâhik, Amelmande Sayıları

3.13.2. Fiziki Özellikleri

3.13.2.1. Boy

Çalışmanın yapıldığı nüfus defterinde, fiziki özellikler adı altında boy uzunlukları, sakal ve bıyık türleri hakkında bilgiler verilmiştir. Kaza dahilinde 2498 kişi uzun boylu, orta boylu, kısa boylu olarak değerlendirmeye alınmıştır. Boy özellikleri dikkate alındığında sadece 4 kişinin kısa boylu olduğu, 432 kişinin orta boylu olduğu, 2062 kişinin ise uzun boylu olduğu görülmüştür. Uzun-orta-kısa ölçütünün neyi kriter olarak hesaplandığı kesin olarak bilinmese de kaza dahilinde yaşayan kişilerin büyük çoğunluğunun uzun boylu kişilerden oluştuğu görülmüştür.

Boy Grupları	Adet
Uzun boylu	2062
Orta boylu	432
Kısa boylu	4
Toplam	2498

Tablo 15: Boy Tablosu

3.13.2.2. Sakal

Defterde kişileri tasvir etmek için kullanılan bir diğer fiziki özelliğin sakal çeşitleri olduğu görülmüştür. Kazada bulunan 2146 kişinin sakal şekli hakkında bilgi verilmiştir. Kişilerin sakal şekilleri ak sakallı, kır sakallı, kara sakallı, kara köse sakallı, kumral sakallı, sarı sakallı, köse sakallı, şâb-ı emred(sakalı, bıyığı çıkmamış) olarak ayırt edilmiştir. Sakal türü belirtilen kişiler içinde 772 kişi ile en fazla kara sakallı kişilerin bulunduğu görülmüştür. Bundan sonra 428 kişi ile en çok şâb-ı emred olan kişiler dikkat çekmiştir. Kazada bulunan kır sakallıların ise 419 kişi olduğu tespit edilmiştir. Bunların haricinde ise ak köse sakallı, ter kara sakallı, ter sarı sakallı olan sadece birer kişinin olduğu görülmüştür.

Sakal Grupları	Adet
Ak sakallı	78
Ak köse sakallı	1
Kır sakallı	419
Kara sakallı	772
Ter kara sakallı	1
Kara köse sakallı	9
Kumral sakallı	269
Kumral köse sakallı	4
Sarı sakallı	143
Sarı köse sakallı	3
Ter sarı sakallı	1
Köse sakallı	18
Şâb-ı Emred	428
Toplam	2146

Tablo 16: Sakal Tablosu

3.13.2.3. Bıyık

Fiziki özellikler hakkında bilgi verilen diğer bir husus ise bıyık çeşitleri olmuştur. Kaza genelinde bıyığı hakkında bilgi verilen kişi sayısı 329 olarak tespit edilmiştir. Kara bıyık, kumral bıyık, sarı bıyık, ter bıyık olarak ayırt edilen kazada 123 kişi ile kara bıyıklı kişilerin en fazla olduğu görülmüştür. Daha sonra ise 116 kişi ile en fazla ter bıyıklıların olduğu tespit edilmiştir. Bunların haricinde ise köse kara bıyıklı, ter sarı bıyıklı, kır bıyıklı, köse sarı bıyıklı olan birer kişi kaydedilmiştir.

Bıyık Grupları	Adet
Kara bıyıklı	123
Köse kara bıyık	1
Kır bıyıklı	1
Kumral bıyıklı	41
Sarı bıyıklı	45
Ter sarı bıyık	1
Köse sarı bıyık	1
Ter bıyıklı	116
Toplam	329

Tablo 17: Bıyık Tablosu

3.13.2.4. Engelliler

Fiziki özellikler hakkında verilen son detay ise kaza dahilinde bulunan kişilerin engel durumları olmuştur. Nüfus defterlerinin hemen hemen hepsinde kayda geçirilen bu bilgi, Adranos kazası 1831 yılı nüfus defterinde çok az kişi için kaydedilmiştir. Tıbbi olanakların ve maddi imkanın yetersizliği gibi dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda bu durumun kayıt esnasındaki dikkatsizlikten kaynaklandığı düşünülmektedir. Kaza dahilinde sağır olarak kaydedilmiş kulakları duymayan 4

kişinin olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında yek çeşm olarak kaydedilmiş olan bir gözünü kaybetmiş 2 kişi görülmüştür. Kaza genelinde dilsiz olarak kaydedilmiş olup konuşamadığı anlaşılan 1 kişi, kolsuz olarak kaydedilmiş olup bir kolunu yahut kollarının ikisini birden kaybettiği düşünülen 1 kişi, hıyre olarak kaydedilmiş olup net olarak göremediği tahmin edilen 1 kişinin olduğu görülmüştür.

Engel Durumu	Adet
Dilsiz	1
Sağır	4
Kolsuz	1
Yek çeşm(tek gözlü)	2
Hıyre(fersiz)	1

Tablo 18: Engel Durumları

3.14. DOĞUM VE ÖLÜM ORANLARI

3.14.1. Çocuk Doğum İstatistiği

Nüfusun yapısını ve oluşumunu istatistik metotlarıyla ortaya çıkaran disipline ‘‘Demografi’’ adı verilir.⁸⁴

Yok olma ihtimali her toplum tarafından endişeyle karşılanan bir olgudur. Devamlılığın ancak nüfus artışıyla mümkün olduğunu bilen milletler gücünü halktan alır. Bu nedenle nüfus miktarı, kalkınmanın ve sürekliliğin mihenk taşı olarak görülür.

Nüfus miktarı zaman içinde büyük değişimler göstermektedir. Fakat bu değişimi tek bir sebebe dayandırmak mümkün değildir. Savaş, kıtlık, salgın hastalık, iş bulma imkânı, sosyal refah gibi etkenler nüfus değişikliklerinde önemli rol oynamaktadır.⁸⁵

Nüfus konusunun ehemmiyetini bilen Osmanlı Devleti’nin, nüfus defterlerindeki tertip ve düzen noktasında hassas davrandığı görülmektedir. İki nüsha olarak tutulan defterlerin bir nüshası ilgili kaza yahut şehir merkezinde kalırken bir nüshasının da İstanbul’a gönderildiği bilinmektedir. Sayımdan sonra gerçekleşen

⁸⁴ Levent Aksu, ‘‘Dünya’da ve Türkiye’de Nüfus Analizleri’’, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, No: 25, 1998, s. 220.

⁸⁵ Nebi Bozkurt, ‘‘ Nüfus’’ ,TDV İA, C: 33, İstanbul, 2007, s. 294.

doğum ve ölümlerin istatistik cetvellerine kaydedilerek bu defterlere işlendiği görülmektedir.

1831-1838 yılları arasında gerçekleşen doğum ve ölümlerin de kaydedilmiş olduğu bu deftere göre kaza dahilinde 8 yıl içinde 1005 çocuğun doğduğu tespit edilmiştir. Bu yıllar içinde ise en fazla 222 çocuk ile 1834 yılında doğumun olduğu görülmüştür. Bundan sonra 141 çocuk ile en fazla 1835 yılında doğum olmuştur. En az doğumun ise 1831 yılında olduğu görülmüştür. Nüfus kayıtlarına 1831 yılında başlandığı düşünüldüğünde, kayıtların geç başlamasından dolayı en az doğumun bu yılda olduğu düşünülmüştür.

Nüfus değişikliklerinin hemen hemen her köyde belli bir yıla yığıldığı görülmektedir. Buna göre 1832 yılında Sadağı köyünde 11 çocuğun, Ağaahisar köyünde 1833'te 11 çocuğun, kaza merkezi Beyce'de 1834'te 11 çocuğun 1838 yılında Güney köyünde 10 çocuğun Serçeler köyünde 11 çocuğun doğduğu görülürken bazı yıllarda hiç doğum olmadığı dikkat çekmektedir. Bu durumun, kaza merkezine ulaşımın zor olmasından dolayı çocukların hemen kaydettirilememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Köy İsmi	1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	Top- Lam
1.Osmanlar Köyü	-	-	-	8	1	-	1	-	10
2.Güney Köyü	-	3	3	-	1	3	-	10	20
3.Bayındır Köyü	-	2	-	1	1	1	-	-	5
4.Düğüncüler Köyü	-	2	1	4	1	5	1	4	18
5.Karaçukur Köyü	-	-	-	2	-	1	-	1	4
6.Geynik Köyü	-	-	-	1	1	1	-	-	3
7.Mazlumlar Köyü	-	-	1	1	-	-	2	-	4
8.Akdere çiftliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.Erecek Köyü	1	2	2	3	2	3	-	1	14
10.Tekerler Köyü	-	2	-	-	1	-	-	-	3
11.Çökene Köyü	-	1	2	-	-	1	-	-	4
12.Veletler Köyü	-	-	-	1	-	-	-	-	1

13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	-	-	-	3	-	-	-	-	3
14.Diğer Mahallesi	-	-	-	3	2	1	-	-	6
15.Piribeyler Köyü	-	-	-	3	-	-	-	5	8
16.Karalar Köyü	-	1	-	4	1	1	-	3	10
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	-	1	1	-	1	3	4	3	13
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	1	7	2	3	2	7	13	17	52
19.Sarnıç Köyü	1	-	-	4	4	-	-	1	10
20.Çavuş Köyü	-	-	1	1	-	-	-	-	2
21.Halıçca/Alutça Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22.Kımık Köyü	-	3	3	7	4	7	2	-	26
23.Derecik Köyü	-	-	2	1	2	-	-	-	5
24.Akçasaz Köyü	-	1	3	2	2	1	1	-	10
25.Danaçalı Köyü	-	-	3	-	5	-	-	-	8
26.Örencik Köyü	-	-	-	2	-	-	-	-	2
27.Danacılar Köyü	-	-	1	2	-	1	-	2	6
28.Kuşlar Köyü	-	-	1	4	-	2	-	-	7
29.Karağız Köyü	-	1	-	-	3	-	-	1	4
30.Gedikler Köyü	-	2	-	3	2	-	-	-	7

31.Perçin Köyü	-	-	3	-	4	3	1	-	11
32.Pınar Köyü	-	-	3	-	3	1	1	-	8
33.Yakuplar Köyü	-	-	2	-	-	1	-	-	3
34.Balaban Köyü	-	1	-	-	-	-	-	-	1
35.Çakır Köyü	-	1	3	2	1	3	-	2	12
36.Yenice-i Kebîr Köyü	-	1	3	1	3	3	5	-	16
37.Çörekli/Çördük Köyü	-	2	5	5	5	2	4	3	26
38.Dere Köyü	-	-	1	1	-	-	3	-	5
39.Celepler Köyü	-	3	2	1	-	1	1	-	8
40.Çeribaşı Köyü	-	-	2	3	1	2	-	-	8
41.Hacılar Köyü	-	1	1	-	2	2	1	-	7
42.Hemşeriler Köyü	-	1	-	1	-	1	1	-	4
43.Armutçuk Köyü	-	1	-	2	-	2	2	-	7
44.Durhasan Köyü	-	6	3	9	4	2	3	6	33
45.Karaoğlanlar Köyü	-	-	7	1	3	2	5	1	19
46.Kadıköy	-	1	-	-	1	2	-	-	4
47.Kayapa Köyü	-	2	2	2	-	4	1	-	11
48.Demirci Köyü	-	-	-	2	-	2	-	-	4
49.Emir Köyü	1	2	1	2	1	1	2	-	10
50.Mahaller Köyü	-	1	1	3	2	2	1	1	11
51.Söğüt Köyü	1	2	2	6	2	-	3	1	17

52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağır)	-	-	-	1	-	-	2	-	3
53.Eskidanişment/ Danişmend Köyü	-	2	1	2	4	-	5	3	17
54.Tepecik Köyü	-	1	1	4	3	6	-	2	17
55.Argın Köyü	-	1	1	8	2	3	2	1	18
56.Akalan Köyü	1	-	2	-	8	2	8	-	21
57.Deliballar Köyü	-	3	2	2	2	3	4	3	19
58.Akçabük Köyü	-	2	-	8	2	1	2	-	15
59.Belenoluk Köyü	-	1	-	3	1	-	1	-	6
60.Çörel Köyü	-	2	-	4	2	2	5	-	15
61.Meyri/Şükriye Köyü	1	3	-	6	2	-	3	-	15
62.Ağaçhisar Köyü	2	3	11	5	2	4	5	-	32
63.Kabaklar Köyü	1	1	3	2	-	-	2	2	11
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	1	7	1	11	5	7	2	3	37
65.Yeşiller Köyü	-	2	-	-	-	6	3	-	11
66.İkizoluk Köyü	-	-	2	1	-	3	-	2	8
67.Sadağı Köyü	-	9	4	4	1	3	-	4	25
68.Serçeler Köyü	-	3	-	3	6	2	1	11	26
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	-	-	-	-	-	-	1	-	1
70.Kusumlar Köyü	-	1	2	2	-	3	6	-	14
71.Girencik Köyü	-	4	3	2	4	3	-	-	16

72.Çivili Köyü	-	4	1	5	3	-	2	1	16
73.Sağırlar/Altıntaş Köyü	-	-	5	2	2	7	3	1	20
74.Dündar Köyü	-	-	2	7	3	-	-	3	15
75.Burunca Köyü	-	6	5	7	4	-	1	-	23
76.Şeytanbudaklar/Uluçam Köyü	-	-	1	3	-	3	2	3	12
77.Çınarcık Köyü	-	4	3	4	3	2	4	1	21
78.Süleymanbey Köyü	1	4	-	6	2	-	1	2	16
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	-	1	-	1	1	-	4	-	7
80.Karıncalı Köyü	-	4	1	3	-	1	4	-	13
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	-	-	-	2	-	1	-	1	4
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	-	-	-	-	2	-	-	-	2
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	-	-	3	1	2	3	-	-	9
84.Koçu Köyü	1	1	-	2	4	-	-	-	8
85.Baş Köyü	1	2	-	1	2	-	-	1	7
86.Orta Köyü	3	1	2	6	1	2	-	-	15
Toplam	17	125	123	222	141	140	131	106	1005

Tablo 19: Çocuk Doğum İstatistiği

3.14.2. Çocuk Ölüm İstatistiği

Dünya nüfusu geçmişten günümüze bulaşıcı hastalıklar, büyük kıtlıklar, savaşlar nedeniyle erimiş ancak 1804 yılında tahminen 1 milyara ulaşabilmiştir.⁸⁶

Maddi olanakların ve tıbbi bilginin kısıtlı olduğu dönemlerde çığ gibi büyüyen toplu ölümler meydana gelmektedir. 1814 yılında Bursa'ya gelen İngiliz ziyaretçi Kinneir, şehirde etkin olan bir tür veba salgınından bahsederek yüzlerce kişinin bu hastalık yüzünden telef olduğunu söylemektedir. Her dönemde çeşitli hastalıklara ev sahipliği yapan Anadolu'nun 1800'lü yıllarda da veba, çiçek hastalığı, kolera gibi hastalıklarla mücadele etmek zorunda kaldığı görülmektedir.

19. yüzyıla yaptığı yeniliklerle damga vuran II. Mahmut'un halk sağlığı üzerine de önemli çalışmalara imza attığı bilinir. 1838 yılında Bursa'da bir veba salgını baş gösterdiği haberi üzerine karantina uygulamasına karar verilir ve bunun için görevli karantina memuru ve tabip gönderilir. Bunun yanında bir talimatname kaleme alınarak vebalı hastaların bakım ve tedavilerinin nasıl olacağı, vefat edenlerin definlerinin nasıl yapılacağı gibi konular açığa kavuşturulur. Karantina uygulaması halk tarafından kabul görmeyip bazı sıkıntılara sebebiyet vermiş olsa da hastalığa yönelik olumlu sonuçlar alınmıştır.⁸⁷

Bu dönemde Adranos kazasında da bazı yıllarda görülen çok sayıda çocuk ölümü dikkat çekmektedir. 1831-1838 yılları arasında 883 çocuğun öldüğü kaza ve civarında bazı yıllardaki yüksek ölüm rakamları dikkat çeker. Örneğin 1836 yılında 44 menzilin bulunduğu Durhasan köyünde 38 çocuğun öldüğü görülür. 108 menzil bulunan kaza merkezi Beyce de 1837 yılında 53 çocuğun öldüğü görülür. Bu yılda Akalan, Deliballar, Akçabük, Çörel, Ağaçhisar, Yeşiller, Sadağı, Çivili, Burunca gibi birçok köyde de çok sayıda çocuk ölümünün gerçekleştiği görülür. 1838 yılında ise Burunca köyünde 23, Meyri ve Perçin köylerinde 14 çocuğun öldüğü dikkat çeker.

Bu sonuçlardan da anlaşıldığı üzere Adranos kazası köy ve mahalleleri de salgın hastalıklar, tıbbi yetersizlik, maddi imkanların kısıtlı olması gibi sebeplerden

⁸⁶ Haldun Akpınar, "Bulaşıcı Hastalıkların Yayılımının Tahmininde Deterministik Modellerin Kullanılması", *Öneri Dergisi* (2012), C: 10, No: 38, s. 97.

⁸⁷ Emre Satici, *19. Yüzyılda Hüdavendigar Eyaleti*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2008, s. 232-236.

büyük oranda etkilenmiş ve bu durum çok sayıda çocuğun hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

Netice itibariyle ölüm oranındaki bu yüksek rakam bölge adına tedirginlik oluştursa da doğum miktarının ölüm miktarından daha fazla olduğu görülmüştür.

Köy İsmi	1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	Toplam
1.Osmanlar Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.Güney Köyü	-	-	-	1	-	-	-	1	2
3.Bayındır Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.Düğüncüler Köyü	1	-	-	-	-	1	2	1	5
5.Karaçukur Köyü	-	-	-	1	2	-	-	-	3
6.Geynik Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7.Mazlumlur Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.Akdere çiftliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.Erecek Köyü	-	-	1	-	-	1	-	6	8
10.Tekerler Köyü	-	1	-	1	3	-	-	-	5
11.Çökene Köyü	-	-	-	1	-	-	-	-	1
12.Veletler Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	-	-	-	-	-	-	-	-	-

14.Diğer Mahallesi	-	-	-	1	-	-	-	1	2
15.Piribeyler Köyü	-	-	-	-	-	1	-	-	1
16.Karalar Köyü	-	1	-	-	-	-	-	6	7
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	-	-	-	1	-	-	-	7	8
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	-	-	3	-	4	2	4	2	15
19.Sarnıç Köyü	-	-	-	-	1	2	14	-	17
20.Çavuş Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21.Halıçca/Alutça Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22.Kımık Köyü	-	-	-	1	-	3	1	5	10
23.Derecik Köyü	-	-	-	-	-	-	4	1	5
24.Akçasaz Köyü	-	-	-	-	-	-	1	-	1
25.Danaçalı Köyü	-	-	-	-	1	6	-	-	7
26.Örencik Köyü	-	-	-	-	-	6	-	-	6

27.Danacılar Köyü	-	-	-	1	2	-	3	9	15
28.Kuşlar Köyü	-	-	-	-	-	-	-	3	3
29.Karağız Köyü	-	-	-	-	1	-	-	6	7
30.Gedikler Köyü	-	1	-	-	1	-	-	7	9
31.Perçin Köyü	-	-	1	1	2	1	1	14	20
32.Pınar Köyü	-	-	-	1	1	1	1	10	14
33.Yakuplar Köyü	-	-	-	-	-	-	-	6	6
34.Balaban Köyü	-	-	-	-	-	-	-	2	2
35.Çakır Köyü	-	-	1	-	-	1	6	1	9
36.Yenice-i Kebîr Köyü	-	-	-	-	-	-	17	5	22
37.Çörekli/Çördük Köyü	-	-	-	1	3	5	2	-	11
38.Dere Köyü	-	-	-	1	-	-	-	-	1
39.Celepler Köyü	-	-	2	-	2	-	-	-	4
40.Çeribaşı Köyü	-	-	-	-	-	1	1	-	2
41.Hacılar Köyü	-	-	-	-	-	-	9	-	9
42.Hemşeriler Köyü	-	-	-	1	-	-	6	1	8
43.Armutçuk Köyü	-	-	-	-	-	-	14	-	14

44.Durhasan Köyü	-	1	1	2	4	38	2	1	49
45.Karaoğlanlar Köyü	-	1	-	2	-	1	5	1	10
46.Kadıköy	-	-	-	-	-	-	4	3	7
47.Kayapa Köyü	-	-	-	-	2	2	12	1	17
48.Demirci Köyü	-	-	-	1	-	1	1	1	4
49.Emir Köyü	-	-	-	-	6	-	1	10	17
50.Mahaller Köyü	-	-	-	-	-	-	2	4	6
51.Söğüt Köyü	-	-	-	-	-	-	-	1	1
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-1 Sağır)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
53.Eskidanişment/Danişmend Köyü	-	-	-	-	2	2	10	-	14
54.Tepecik Köyü	-	-	-	-	1	2	-	-	3
55.Argın Köyü	-	1	-	-	-	1	3	13	18
56.Akalan Köyü	-	-	1	-	1	-	22	2	26
57.Deliballar Köyü	-	4	5	1	1	2	14	1	28
58.Akçabük Köyü	-	-	-	1	-	-	11	2	14
59.Belenoluk Köyü	-	-	-	-	-	-	-	7	7

60.Çörel Köyü	-	-	-	2	1	2	12	-	17
61.Meyri/Şükriye Köyü	-	2	-	1	1	-	3	14	21
62.Ağaçhisar Köyü	-	-	1	-	4	2	17	8	32
63.Kabaklar Köyü	-	1	1	1	-	-	-	11	14
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	-	-	-	3	2	-	53	4	62
65.Yeşiller Köyü	-	1	-	-	1	-	10	3	15
66.İkizoluk Köyü	-	-	-	-	-	3	9	-	12
67.Sadağı Köyü	-	-	-	6	-	-	12	4	22
68.Serçeler Köyü	-	-	1	2	-	-	-	-	3
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	-	-	-	-	-	1	-	-	1
70.Kusumlar Köyü	-	-	-	1	-	-	-	1	2
71.Girencik Köyü	-	-	-	3	-	-	-	-	3
72.Çivili Köyü	-	-	-	-	1	-	14	-	15
73.Sağırlar/Altıntaş Köyü	-	-	1	-	-	1	3	1	6
74.Dündar Köyü	-	-	-	2	3	-	16	1	22

75.Burunca Köyü	-	1	1	1	1	-	10	23	37
76.Şeytanbudaklar/Uluçam Köyü	-	-	-	-	-	2	2	1	5
77.Çınarcık Köyü	-	-	-	-	-	1	-	17	18
78.Süleymanbey Köyü	-	-	-	1	-	-	2	9	12
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	-	-	-	-	-	-	19	-	19
80.Karıncalı Köyü	-	1	1	3	-	-	15	-	20
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	-	-	-	-	1	-	2	5	8
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	-	-	-	-	-	-	-	9	9
84.Koçu Köyü	-	1	-	-	-	-	1	8	10
85.Baş Köyü	-	1	-	-	-	-	-	8	9
86.Orta Köyü	-	-	1	1	-	1	-	6	9
Toplam	1	18	22	47	55	93	373	274	883

Tablo 20: Çocuk Ölüm İstatistiği

3.14.3.Yetişkin Ölüm İstatistiği

Kaza ve civarında gerçekleşen ölüm miktarına baktığımızda toplam rakamın 353 olduğu görülür. 1831-1838 yıllarının değerlendirmeye alındığı bu çalışmaya göre en fazla yetişkin ölüm miktarının 86 kişi ile 1837 yılında olduğu görülür. En az ölüm miktarının ise 3 kişi ile 1831 yılı olduğu dikkat çeker. Daha önce de belirtildiği gibi 1831 yılında gerçekleşen ölen kişilerin deftere kaydedilme ve silinme zamanında oluşan gecikmeler nedeniyle kesin ifadeler içermediği düşünülür. Bunun yanında kaydetme yahut sildirme konusunda maddi imkanların kısıtlı olması gibi durumlardan dolayı halkında çok hassas davranmadığı görülür. Örneğin kaza merkezine en uzak köylerden biri olan 78 kişinin kaydedildiği Güney köyünde 1831-1838 yılları arasında hiçbir ölüm kaydına rastlanamaması bunun göstergesidir.

Köy İsmi	1831	1832	1833	1834	1835	1836	1837	1838	Topl am
1.Osmanlar Köyü	1	1	-	2	-	-	-	-	4
2.Güney Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3.Bayındır Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4.Düğüncüler Köyü	-	-	-	2	1	-	-	1	4
5.Karaçukur Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.Geynik Köyü	-	-	-	1	-	-	1	2	4
7.Mazlumlar Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.Akdere çiftliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.Erecek Köyü	-	2	-	-	2	1	-	-	5

10.Tekerler Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.Çökene Köyü	-	1	-	-	-	-	-	-	1
12.Veletler Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler	-	-	-	1	-	-	-	-	1
14.Diğer Mahallesi	-	-	-	1	1	-	-	-	2
15.Piribeyler Köyü	-	-	-	1	-	-	-	1	2
16.Karalar Köyü	-	-	-	1	-	-	-	1	2
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	-	-	2	1	-	-	1	2	6
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	-	1	-	1	1	-	2	2	7
19.Sarnıç Köyü	-	1	-	2	-	-	2	-	5
20.Çavuş Köyü	-	-	1	-	-	-	1	-	2
21.Halıçca/Alut ça Köyü	-	-	-	-	1	1	-	-	2
22.Kımık Köyü	-	-	-	1	3	3	1	2	10

23.Derecik Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24.Akçasaz Köyü	-	-	2	1	-	-	-	-	3
25.Danaçalı Köyü	-	-	-	-	1	1	-	2	4
26.Örencik Köyü	-	-	-	-	-	2	1	-	3
27.Danacılar Köyü	-	-	1	-	-	-	1	3	5
28.Kuşlar Köyü	1	-	1	-	-	-	-	-	2
29.Karağız Köyü	-	-	-	-	-	1	-	-	1
30.Gedikler Köyü	-	1	1	1	-	-	1	1	5
31.Perçin Köyü	-	-	-	1	-	1	-	-	2
32.Pınar Köyü	-	-	-	-	-	1	-	2	3
33.Yakuplar Köyü	-	-	1	-	-	-	2	2	5
34.Balaban Köyü	-	-	-	3	1	-	-	-	4
35.Çakır Köyü	-	1	2	-	1	2	1	1	8
36.Yenice-i Kebîr Köyü	-	-	-	-	2	-	1	-	3
37.Çörekli/Çördük Köyü	-	-	-	2	1	-	1	1	5
38.Dere Köyü	-	2	-	-	-	-	-	-	2

39.Celepler Köyü	-	-	-	-	-	-	1	-	1
40.Çeribaşı Köyü	-	-	-	-	-	-	1	-	1
41.Hacılar Köyü	-	2	-	-	-	-	3	1	6
42.Hemşeriler Köyü	-	-	-	1	-	-	-	-	1
43.Armutçuk Köyü	-	-	-	1	-	-	1	-	2
44.Durhasan Köyü	-	-	-	1	3	7	1	-	12
45.Karaoğlanlar Köyü	-	2	-	1	1	1	2	1	8
46.Kadıköy	-	-	-	1	-	1	1	-	3
47.Kayapa Köyü	-	-	1	-	-	1	3	-	5
48.Demirci Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
49.Emir Köyü	-	-	-	-	-	-	-	2	2
50.Mahaller Köyü	-	-	-	-	-	-	-	1	1
51.Söğüt Köyü	-	1	-	2	-	-	-	1	4
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağîr)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
53.Eskidanişment/Danişmend Köyü	-	-	1	1	-	1	1	-	4

54.Tepecik Köyü	-	1	1	-	-	-	-	-	2
55.Argın Köyü	-	1	-	2	3	-	1	1	8
56.Akalan Köyü	-	-	1	-	-	2	2	-	5
57.Deliballar Köyü	-	-	1	2	1	1	3	1	9
58.Akçabük Köyü	-	-	1	-	-	-	2	-	3
59.Belenoluk Köyü	-	-	-	-	1	-	-	-	1
60.Çörel Köyü	-	1	-	1	1	1	3	1	8
61.Meyri/Şükriye Köyü	-	-	-	-	-	-	-	-	-
62.Ağaçhisar Köyü	-	2	4	-	1	-	1	-	8
63.Kabaklar Köyü	-	-	-	1	-	1	-	1	3
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	-	3	-	2	3	2	7	4	21
65.Yeşiller Köyü	1	-	-	-	-	-	1	1	3
66.İkizoluk Köyü	-	-	-	-	1	-	4	-	5
67.Sadağı Köyü	-	1	2	1	2	1	1	3	11
68.Serçeler Köyü	-	-	-	1	-	-	-	1	2

69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	-	-	-	-	-	-	-	-	-
70.Kusumlar Köyü	-	-	-	-	-	1	-	1	2
71.Girencik Köyü	-	-	1	1	-	2	-	1	5
72.Çivili Köyü	-	-	-	-	-	-	3	-	3
73. Sağırlar/Altıntaş Köyü	-	-	1	1	-	-	2	5	9
74.Dündar Köyü	-	1	-	-	2	-	4	1	8
75.Burunca Köyü	-	-	1	2	-	1	5	3	12
76.Şeytanbudakl ar/Uluçam Köyü	-	-	-	-	-	1	1	1	3
77.Çınarcık Köyü	-	-	1	1	1	1	3	2	9
78.Süleymanbey Köyü	-	-	1	-	-	-	-	2	3
79.Yürücekler/Y örükler Köyü	-	1	-	-	-	1	3	-	5
80.Karınca Köyü	-	1	1	-	1	1	2	-	6
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	-	-	-	2	2	1	-	-	5
82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	-	2	1	1	-	-	2	-	6

83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	-	2	-	-	1	1	3	3	10
84.Koçu Köyü	-	1	-	-	-	-	2	1	4
85.Baş Köyü	-	-	-	3	-	-	-	2	5
86.Orta Köyü	-	-	1	1	-	1	1	3	7
Toplam	3	32	31	52	39	43	86	67	353

Tablo 21: Yetişkin Ölüm İstatistiği

3.15. ASKERLİK HİZMETİNİ YERİNE GETİRENLER

Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca Avrupa ve Rusya gibi dış güçlere karşı toprak kayıpları yaşamıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bu problemlere birde milliyetçilik hareketleri eklenince imparatorluk içinde iç isyanlar baş göstermiştir. Bu durumun ancak köklü bir değişiklikle çözülebileceğini düşünen dönemin padişahı II. Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağı kaldırılarak yerine batı tipi bir ordu olan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ordusu kurulmuştur. 1826 yılında bu teşkilata ait bir kanunname hazırlatılarak Anadolu'nun her yerinden bu ordu için asker ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır. Devletin çok çetin savaşlar geçirdiği bu dönemde Asâkir-i Mansûre ordusuna destek kuvvet niteliğinde yeni bir ordu kurulmasına karar verilmiştir.⁸⁸

II. Mahmut döneminin yeniliklerinden biri olan bu ordu ‘‘Asâkir-i Redife’’ ordusu olarak isimlendirilmiştir. Padişahın, eyaletlerde asayişten sorumlu kolluk gücü işlevi görmesi ve yeni kurulan orduya yardımcı kuvvet olarak destek vermesi için kurduğu bu ordu için imparatorluk içinde bulunan bütün kazalardan 1400’er kişilik bir Redif taburu oluşturulmasına karar verilmiştir. Kura ile belirlenecek olan bu kişilerin 23-32 yaş arasında olması istenmiştir. Fiziki olarak askerliğe elverişli olmayan kişilerin ise kuraya katılamayacağı belirtilmiştir. Vali ve Sancak Mutasarrıfı bu işleri yürütmekle görevlendirilmiştir.

⁸⁸ Evren Gökçe, ‘‘Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusuna Asker Alımı (Hamid Sancağı ve Isparta Örneği)’’, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* (Aralık 2017), C: 6, No: 4, s. 191.

1834 yılında uygulamaya koyulan ilk karar üzerine Hüdavendigâr vilayetine bağlı kazalardan bir taburluk redif askeri yazılarak isimlerinin bulunduğu defter İstanbul'a gönderilmiştir. Seçilen redif askerleri Bursa'da bulundukları süre zarfında şehrin iç güvenliğini sağlamak için kullanılmıştır.⁸⁹

1831-1838 yılları arasında tutulmuş olan Adranos kazası nüfus defterine göre kazada ilgili ordulara asker temin etmek üzere "Asâkir-i Mansûre", "Asâkir-i Redife", "Kayıt be redif", "Reft be redif" adı altında 169 kişinin kaydına rastlanmıştır.

Bunun haricinde 67 kişi "Reft be Topçu Kal'a-i Çanak" kaydıyla Çanakkale'ye topçu olarak gönderilmiştir.

1831 sayımları temelde yeni kurulan ordunun asker ihtiyacını karşılamak için yapılmıştır. Bu nedenle 1831 yılı nüfus defterlerinde bulunan veriler daha çok bu yöndeki bilgileri ihtiva etmektedir. Bu sayımlara göre kişilerin sadece o anki yaşları yazılmamış bunun yanında "Tüvana"(güçlü) adı altında askerliğe elverişli olacakları yaşa tekabül eden yıl ile "Müsinn"(yaşlı) kaydı altında asker olamayacakları yaşa tekabül eden yıllar da kaydedilmiştir.

1833-1839 yılları arasını içeren bu verilere göre tüvana olacakları dönem 12 yaş, müsinn olacakları dönem 41 yaş olarak belirlenmektedir. Adranos kazası dahilinde en fazla 1837 yılında 213 ile tüvana olacak kişiye, 1834 yılında 112 ile müsinn olacak kişiye rastlanmaktadır. En az tüvanaya ise 73 kişi ile 1835 yılında en az müsinn sayısının ise 13 kişi ile 1836 yılında olduğu dikkat çekmektedir. Her biri ayrı bir tablo halinde değerlendirilen tüvana ve müsinn sayılarının kaydedildiği yıllar arasında büyük farklar bulunmamaktadır.

Yıl	Tüvâna	Müsîn	Asâkir-i Mansûre, Asâkir-i Redife	Topçu
1833	211	20	169	37
1834	197	112		
1835	73	25		
1836	136	13		

⁸⁹ Satıcı, s. 206-210.

1837	213	49		
1838	200	19		
1839	104	14		

Tablo 22: Askerlik Hizmetini Yerine Getirenler

3.16. NÜFUS HAREKETLİLİĞİ (GİDENLER, GELENLER VE NAKİLLER)

Tarih boyunca çeşitli sebepler üzerine ortaya çıkan yer değiştirme olgusu, o bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı üzerinde büyük değişikliklere yol açmıştır.⁹⁰ Bu durumun iş gücü talebi, eğitim, kişiler arasındaki şahsi anlaşmazlıklar gibi çeşitli gerekçeleri mevcuttur.⁹¹

İlgili nüfus defterinde bulunan kayıtlar değerlendirildiğinde Adranos kazasında bulunan köy ve mahalleler içinde, yakın kazalara, kazanın bağlı bulunduğu vilayet olan Bursa'ya, bazen de Hicaz gibi uzak yerlere gidildiği görülmüştür. Bu yerleşme faaliyetleri bazen kalıcı, bazen geçici olarak yapılmıştır.

Defter kayıtlarında gidilen yer için Farsçadaki ‘‘ref‘‘ kelimesi kullanılmıştır. Kaza dahilinde 136 kişinin başka bir yere gittiği görülmüştür. Bu kişilerden 77 tanesinin kazanın bağlı bulunduğu vilayet olan Bursa'yı tercih ettikleri anlaşılmıştır. Daha sonra 10 kişi ile en fazla gidilen yerin Hicaz⁹² olduğu dikkat çekmiştir. Bunların dışında 8 kişi Kite (Ürnlü) kazasına, 6 kişi Sincan kazasına, 5 kişi Âsitâne'ye (İstanbul), 4 kişi Serçeler köyüne, 3 kişi Kırkağaç (Manisa) kazasına, 3 kişi Balı köyüne, 2 kişi Harmancık kazasına gitmiş, bunların dışında kalanlar ise başka bölgelere yerleşmiştir.

Başka yerden gelen kişiler için ise ‘‘Amed’’ kelimesi kullanılmıştır. 90 kişinin bu kayıt altında başka bir köy, kaza veya şehir merkezinden geldiği görülmüştür. Kaza

⁹⁰ Halis Başel, ‘‘İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri’’, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (2006), No: 51, s. 287.

⁹¹ Timur Han Gür-Emel Ural, ‘‘Türkiye’de Kentlere Göçün Nedenleri’’, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2004), C: 22, No: 1, s. 24.

⁹² Hicaz, Kızıldeniz’in doğusundadır. Kuzeyde Ürdün’ün liman şehri Eyle’den (Akabe) güneyde Yemen sınırındaki Asir’e kadar, doğuda ise Necid çöllerinden Irak’a kadar uzanır. Bölgenin kuzey ve doğu sınırlarının nerede bittiği ise ihtilâfıdır. Mustafa Sabri Küçükbaşçı, ‘‘Hicaz’’, *TDV İSAM*, C: 17, 1998, s. 433.

genelinde en çok geline yerin 13 kişi ile vilayet merkezi Bursa olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra 8 kişi ile en fazla Ağaçhisar köyünden gelen olmuştur. Bunların dışında Harmancık kazasından ve taşradan gelen 5 kişi, Kite kazasından gelen 4 kişi, Sincan kazası, Sağırlar köyü, Söğüd köyü, Durhasan köyünden gelen 3 kişi olmuş, geri kalanı ise diğer bölgelerden gelmiştir.

Başka bir yere gitme durumu kişinin kendi iradesiyle olduğu gibi yöneticiler tarafından nakil şeklinde de geręekleřtirilmiřtir. Kaza dahilinde başka bir yere nakledilen kişi sayısının 35 olduğu saptanmıştır. Kusumlar köyüne 3 kişinin nakledildiği diğer yerlere ise birer ikişer kişi halinde nakillerin yapıldığı görölmüştür.

Bunların haricinde nereye gittiği, nereden geldiği söylenmeyip sadece gitti geldi olarak yazılan kişiler de bulunmaktadır. Bunların 108 kişi olduğu saptanmıştır. Örneğin Karaçukur köyüne nereden geldiği belirtilmemiş olan 4 menzilden oluşan toplam 7 kişi gelmiştir. Bunun yanında gittiği yerin ismi verilmeyip sadece Karye-i mezbûr (adı geçen) olarak yazıldığı da olmuştur.

Başka bir yere gitme, gelme ve nakil şeklinde değerlendirmeye alınan köy ve mahalleler içinde en fazla değişiklik yapılan yerin 13 kişi ile Karaoğlanlar köyü olduğu görölmüştür. Bundan sonra 11 kişi ile Düğüncüler ve Ağaçhisar köyleri, 10 kişi ile Çivilî köyü, 9 kişi ile kaza merkezi Beyce ve Kınık köyleri, 8 kişi ile Akalan, Sağırlar ve Dünder köyleri olduğu görölmüştür.

Köy Adı	Giden	Gelen	Nakledilen	Gidip-Gelen
1.Osmanlar Köyü	Harmancık kazası- Körhasanoğlu Ali oğlu Mustafa			
2.Güney Köyü	Cânib-i Hicaz- Alioğlu Hasan b. Mehmed	Mahaller köyü- Mollahüseyinoğlu Mehmed Ali	Gökçedağ kazası- Humbaracioğlu Deli Hüseyin karındaşı Kebîr Halil	
3.Bayındır Köyü	Gökçedağ kazası Çınar köyü- Alikahyaoğlu Osman b. Merhum oğlu Ali (bu dahi)	Tekerler köyü- Çulhaoğlu Hüseyin b. Ali oğlu Mahmud diğer oğlu Ahmed		

	Bigadiç kazası- Cinhüseynoğlu Emin b. Mustafa			
4.Düğüncüler Köyü	Cânib-i Bursa- Hasanbaşaoğlu Ahmet oğlu Yusuf Hacıoğlu Mehmed oğlu İbrahim oğlu Ömer ⁹³ Suhteoğlu Halil karındaşı Mehmed Sincan kazasının Delice/Dalıca köyü-Kahyaoğlu Ali karındaşı Halil (gelmiş) Mollaömeroğlu Musa b. Merhum oğlu Mehmed Ali (bu dahi), (gelmiş)	Okunamadı- Öksüz Mehmed b. Mehmed oğlu Mahmud oğlu İbrahim		Cânib-i Hicaz- Kocaabdullah oğlu Mehmed b. İsmail
5.Karaçukur Köyü	Sincan kazası- Velioğlu Ömer b. Mehmed oğlu İbrahim (bu dahi)		Orhanlar köyü- Karaömeroğlu Abdullah b. Merhum	
6.Geynik Köyü			Balat(Dursunbey) kazasına gidip- Bursa'ya nakledilen- Karamehmedoğlu Memiş oğlu Bekir Okunamadı- Sofuoğlu Memiş b. İbrahim oğlu İsmail (bu dahi) diğer oğlu Ahmed (bu dahi)	

⁹³ Baba adı yazılmamış.

7.Mazlumlar Köyü		Sincan kazası -Balı köylü Ali b. Süleyman		
8.Akdere çiftliği				
9.Erecek Köyü	Kebsud kazası - Molla Mehmed Balat kazası -Hatip Yakub'un oğlu İbrahim		Sarnıç köyü - Çobanoğlu Osman Kuşlar köyü - Ahmedağaoğlu Mustafa b. Merhum	
10.Tekerler Köyü		Okunamadı - Bayramoğlu Abdürrahim	Bayındır köyü - Çulcaoğlu Hüseyin b. Ali oğlu Mahmud (bu dahi) diğer oğlu Ahmed (bu dahi)	
11.Çökene Köyü				
12.Veletler Köyü				
13.Demirler Köyü/Mahalle-i Teymürler				
14.Diğer Mahallesi				
15.Piribeyler Köyü				
16.Karalar Köyü				
17.Orhanlar Evvel Mahallesi (Halılar)Köyü	Cânib-i Ahar - Abdülgağaroğlu Hasan b. Mehmed	Okunamadı - Abdülgağaroğlu İbrahim b. Hüseyin		

	Cânib-i Bursa- Türkmenoğlu Hasan oğlu İbrahim	Abdülgaaffaroğlu Hasan v. Hüseyin Abdülgaaffaroğlu Ali v. Mehmed		
18.Orhanlar Diğer Mahallesi (Yukarı Mahalle)	Kite kazası- Mollaahmedoğlu Halil oğlu Mehmed Musabaşaoğlu Musa oğlu Hüseyin Cânib-i Hicaz- Halilbeyoğlu Abdullah b. Mehmed	Cânib-i Bursa- Mehmed v. Mustafa		
19.Sarnıç Köyü	Cânib-i Bursa- Sağiroğlu İsmail oğlu Arif İlyasoğlu İlyas üvey oğlu Osman Sahrınçlıoğlu Ali oğlu Ahmed Sahrınçlıoğlu Hüseyin oğlu Mehmed			
20.Çavuş Köyü	Cânib-i Bursa- Yazıcızade yeğeni İbrahim Ağa oğlu Abdurrahman Okunamayan- Kimsesiz Yusuf b. Hasan	Cânib-i Bursa- Koşduroğlu - b. Mahmud	Kınık köyü- Sağiroğlu Ömer karındaşı Osman	
21.Halıçca/Al utça Köyü				
22.Kınık Köyü	Cânib-i Bursa- Hızıroğlu Musa	Okunamayan- Kısıroğlu Ömer		

	karındaşı Halil(gelmiş)	Sadağı köyü- İbrahimsipahioğlu İsmail b. Mahmud Cânib-i Bursa- Mehmed b. Ali Katırcıoğlu Mehmed b. Hüseyin Mollahasanoğlu Mehmed b. Hüseyin Oğlu Abdürrahim Domaniç kazası- Köleoğlu Ali b. Ali Çavuş köyü- Sağıroğlu - b. Mustafa		
23.Derecik Köyü	Cânib-i Bursa- Köle Mehmed oğlu Ömer Âsitâne- Züemâdan Hüseyin Bey oğlu Ahmed			
24.Akçasaz Köyü	Kite kazası- Delimedmedoğlu Yakub			
25.Danaçalı Köyü	Cânib-i Bursa- Kelbekiroğlu Mehmed b. İbrahim			
26.Örencik Köyü	Cânib-i Bursa- Molla Ömer oğlu Yusuf Kocabaşoğlu Mehmed karındaşı Abdülkadir Mihalç kazası- Salihoğlu Mehmed oğlu Mustafa	Sincan kazası- diğer oğlu Abidin(kimin oğlu yazılmamış) oğlu İsmail Perçin köyü- Kocabaşoğlu Mehmed b. Ali	Kusumlar köyü- Amedlioğlu Ali b. Hüseyin	

27.Danacılar Köyü	Cânib-i Bursa- Delihaliloğlu İbrahim oğlu Molla Mehmed Candaroğlu Molla Ömer karındaşı İbrahim	Perçin köyü- Mehmed b. İsmail Yakublar köyü- Ömeroğlu Hasan b. Mustafa Çavuş köyü- İbrahim b. -		
28.Kuşlar Köyü		Derecik köyü- Ahmedağaoğlu Mustafa b. Merhum		
29.Karağız Köyü				
30.Gedikler Köyü	Cânib-i Bursa- Bîkes Salih b. Abdullah			
31.Perçin Köyü	Âsitâne- Gedikoğlu Mehmed oğlu İsmail Cânib-i Bursa- Molla Mustafaoğlu Hüseyin b. Halil	Danacılar köyü- Kocamahmudoğlu Hüseyin b. İbrahim	Okunamayan- Kocabaşoğlu Mehmed b. Ali Danacılar köyü- Mehmed hevace b. İsmail	
32.Pınar Köyü				
33.Yakuplar Köyü	Cânib-i Bursa- Karaahmedoğlu Ahmed b. Ali Delimehmedoğlu Hüseyin oğlu Hasan Karacaoğlu İsmail oğlu Ali Ahmed b. İsmail		Hacılar köyü- Ömeroğlu Hüseyin b. Mustafa	

34.Balaban Köyü				
35.Çakır Köyü	Kite kazası- Habiboğlu Ali karındaşı Hüseyin	Cânib-i Bursa- İsmail oğlu Musa		
36.Yenice-i Kebîr Köyü			Tekerler köyü- Bîkes Abdurrahman	
37.Çörekli/Çördük Köyü			Okunamayan- Kocabıyıkoglu Ahmed b. Hüseyin	
38.Dere Köyü	Cânib-i Bursa- Karaalioğlu Halil oğlu Emin		Argın köyü- Kocamehmedoğlu Ali karındaşı Ahmed	
39.Celepler Köyü	Cânib-i Bursa- Köleoğlu Mehmed oğlu Osman	Harmancık kazası- Surtacıoğlu? Cânib-i Bursa- Köleoğlu Molla Mehmed b. Mahmud		
40.Çeribaşı Köyü	Kırkağaç kazası- Bayramoğlu İsmail karındaşı Ömer Âsitâne-Humbaracı Abdülhamid			
41.Hacılar Köyü		Kite kazası- Mahmud oğlu İsmail oğlu Bayram diğer oğlu Ahmed		
42.Hemşeriler Köyü		Kaza-i mezkûr- Mehmed oğlu İbrahim		
43.Armutçuk Köyü		Karye-i mezbûr- İbrahimoglu Ahmed v. Mustafa		

44.Durhasan Köyü	Cânib-i Bursa- Semercioğlu Mehmed oğlu İbrahim Semerci Ömer oğlu Mehmed			
45.Karaoğlanlar Köyü	Cânib-i Bursa- Çağaoğlu Halil Ağa oğlu İbrahim Hacıhasanoğlu İbrahim oğlu İsmail Ali b. – Madenoglu İbrahim b. Hasan Mehmed b. Ömer oğlu Ömer oğlu Mustafa	Karye-i mezbûr- Mehmed v. Mahmud oğlu – diğer oğlu Ahmed diğer oğlu Mustafa Mahmud v. Nasuh	Karye-i mezbûr- Mehmed'in oğlu İsmail Diğer oğlu Ahmed	
46.Kadıköy	Cânib-i Hicaz- Oduncuoğlu İbrahim b. Mehmed (muhtar) Cânib-i Bursa- Karahaliloğlu Halil oğlu Ahmed	Danacılar köyü- Abidin b. Abidin		
47.Kayapa Köyü				
48.Demirci Köyü		Bahoğlu köyü Semerci mahallesi- Bekar Mehmed b. Halil		
49.Emir Köyü	Cânib-i Bursa- Mollahaliloğlu Hasan oğlu Halil			

	Karacaoğlu Süleyman b. Abdullah Delihasanoglu Ali oglu Mustafa			
50.Mahaller Köyü				
51.Söğüt Köyü	Cânib-i Bursa- Musaoğlu Hüseyin oglu Musa Himmedoğlu Osman oğlu Mustafa Bostanoğlu Hasan oglu Halil	Ağaçhisar köyü- Çakırhüseyinoğlu Mahmud b. Mehmed oglu Mehmed diğer oğlu İbrahim		
52.Küçük Orhan Köyü(Orhan-ı Sağır)				
53.Eskidanişm ent/Danişmen d Köyü	Cânib-i Bursa- Hızıroğlu İbrahim b. Osman oglu Osman diğer oğlu Mustafa Delimustafaoğlu Halil oğlu Hüseyin Çakıryenice köyü- Alibaşaoğlu Mustafa oğlu Ali			
54.Tepecik Köyü	Harmancık kazası- Karacaoğlu İbrahim üvey oğlu İbrahim Cânib-i Bursa- Lafcıoğlu Mustafa karındaşı Hüseyin			

55.Argın Köyü	Cânib-i Bursa- Karamahmedoğlu Mustafa karındaşı Hasan Mollaibrahimoğlu Ali b. Merhum	Sağırlar köyü- İsmail b. Hüseyin		
56.Akalan Köyü	Âsitâne- Seferoğlu Mehmed b. Mustafa Cânib-i Bursa- Tosunoğlu İbrahim oğlu Süleyman Kibaroğlu İbrahim oğlu Mustafa Sipahi Hüseyin Bey hizmetinde Kürt Hüseyin Ahmed	Ağaçhisar- Turpuoğlu Abidin sağır oğlu Ahmed diğer sağır oğlu Ali	Demirciler köyü- Kargaoğlu Mehmed b. Mustafa	
57.Deliballar Köyü		Cebel-i Cedîd nahiyesi- Abdurramanoğlu İbrahim Cânib-i Bursa- Mehmed b. Mustafa oğlu Osman diğer oğlu – oğlu Mustafa		
58.Akçabük Köyü			Cebel-i Cedîd nahiyesi- Kallem Ömer b. Abdullah	
59.Belenoluk Köyü	Cebel-i Cedîd nahiyesinin Güney köyü- Bardakcıoğlu/Yarda	Diyâr-ı Ahar- karındaşı Himmed Harmancık kazası-		

	kcioğlu Hasan b. Ahmed	Mustafa b. Ali Ömeroğlu Süleyman oğlu Ali		
60.Çörel Köyü				Cânib-i Bursa- Çoban Hasan b. Mehmed - oğlu Ali sağır oğlu Mustafa diğer sağır oğlu Süleyman
61.Meyri/Şükr iye Köyü	Cânib-i Bursa- Hacıoğlu Halil b. Osman			
62.Ağaçhisar Köyü	Cânib-i Bursa- Mankıroğlu İbrahim oğlu Halil Kelhüseyinoğlu Halil karındaşı İbrahim Mollahüseyinoğlu Ahmed b. Merkum Çobanoğlu Ali oğlu Mustafa Ağaoğlu Osman oğlu İsmail Söğüd köyü- Mankıroğlu İbrahim oğlu Ahmed		Söğüd köyü- Hanıfoğlu Halil b. Mehmed Orhan Sağır köyü- Hacımehmedoğlu Hüseyin b. Mustafa oğlu Mehmed (bu dahi) Kusumlar köyü- Tercioğlu İsmail b. Ahmed	

	Okunamayan- Mehmedoğlu Osman b. Merhum			
63.Kabaklar Köyü	Cânib-i Bursa- Hatib Molla Mustafa(muhtar) oğlu Tahir Mollaahmedoğlu Mehmed oğlu Ahmed			
64.Beyce Köyü/Kaza Merkezi	Cânib-i Bursa- Hacı Osman (muhtar) oğlu Mustafa Külahlıoğlu Mehmed oğlu Süleyman Çelebioğlu Tahir b. İsmail Serçeler köyü- Kıllı Mehmed b. Hüseyin oğlu Halil diğer oğlu Süleyman diğer oğlu Hüseyin	Cânib-i Bursa- Mehmed v. Emin		Cânib-i Bursa- Akmehmedoğlu Ali oğlu Ömer
65.Yeşiller Köyü				
66.İkizoluk Köyü				
67.Sadağı Köyü	Cânib-i Bursa- Molla Yakub yeğeni Mustafa b. Halil		Kadı köyü- Süvari tekaüdünden İbrahim Sipahi karındaşı oğlu İsmail b. Halil	

	Ahmedmollaoğlu Mehmed oğlu Hüseyin Süvari tekaüdünden İbrahim Sipahi oğlu Mehmed Mollamehmedoğlu Ali karındaşı Halil Cânib-i Hicaz- Mollamustafaoğlu Osman b. Merhum			
68.Serçeler Köyü	Cânib-i Bursa- Hamidlioğlu Osman emmisi oğlu Ahmed b. Ali Duralioğlu İsmail oğlu İbrahim Âsitâne- Kahyamustafaoğlu Mehmed karındaşı İsmail	Söğüd köyü- Hızıroğlu Kılıç Mehmed v. Hüseyin oğlu Mehmed diğer oğlu Süleyman		
69.Yazıcızade Karabağ Çiftliği	Âsitâne-Yazıcızade Ali Efendi oğlu Ali Osman			
70.Kusumlar Köyü	Âsitâne- Karaalioğlu Ali b. Halil	Cânib-i Rumeli- Musakahyaoğlu Osman emmisi oğlu Mehmed Cânib-i Kite- Karaosmanoğlu Ali oğlu Mustafa Okunamayan-Ali b. Hüseyin		

		Ağaçhisar köyü- Molla Ahmed b. İsmail oğlu Abdürrahim		
71.Girencik Köyü	Cânib-i Bursa- Katırcıoğlu Ali b. Mehmed Ali			Serçeler köyü- Kürtoğlu İsmail b. Ali
72.Çivili Köyü	Kusumlar köyü- Alibeyoğlu Abdüsselam karındaşı oğlu Mehmed	Sincan kazası-Ali b. İbrahim Sağırlar köyü- İsmail b. Arif sağır oğlu Mehmed Ali diğer oğlu Halil Taşra- Pireoğlu Ahmed b. Mustafa Katırcıoğlu İsmail oğlu İbrahim diğer oğlu Hüseyin Koca Mehmed b. Abidin		
73.Sağırlar/Altıntaş Köyü	Balı köyü- İmamoğlu Mehmed b. Hüseyin oğlu Yusuf diğer oğlu Hasan Cânib-i Bursa- Hacıemiroğlu Ali karındaşı Mustafa Argın köyü- Keleşoğlu Halil oğlu İsmail		Kusumlar köyü- Çakaloğlu Hüseyin oğlu İsmail	

	Sincan kazası- Kındıkoğlu İbrahim karındaşı Ali İbrahim b. Abdürrahim			
74.Dündar Köyü	Cânib-i Hicaz- Nasuhoğlu Hüseyin b. Yusuf Cânib-i Bursa- Molla Mehmed b. Hasan sabî oğlu Hasan		Karye-i mezbûr- Delioğlu Ali yeğeni Mehmed b. Ali Armudluoğlu Mehmed b. Ali	Durhasan köyü- Mollaismailoğ lu Mehmed oğlu İsmail diğer oğlu sağır Mehmed Karye-i mezbûr- Delioğlanoğlu yeğeni Ali oğlu Halil
75.Burunca Köyü	Kusumlar köyü- Pınarcıoğlu Ali b. Hüseyin Cânib-i Bursa- Kılıçoğlu İbrahim	Diyâr-ı Ahar- Hüseyin oğlu Mustafa Karye-i mezbûr- Hıyreoğlu Osman v. Memiş		
76.Şeytanbuda klar Köyü/Uluçam		Cebel-i Atik- Hüseyin b. Mehmed		
77.Çınarcık Köyü	Cânib-i Bursa- Tonbakoğlu Mehmed oğlu İbrahim Akmanoğlu Hüseyin b. Süleyman			

	Eskioğlu İsmail karındaşı Hüseyin Tonbakoğlu Emin b. İbrahim Cânib-i Hicaz- İbrahimbaşaoğlu Ali b. Mehmed			
78.Süleymanbey Köyü	Kite kazası- Taranoğlu İbrahim üvey oğlu Mehmed b. Abdullah Cânib-i Hicaz- Kocahüseyinoğlu Mehmed b. Bekir Kuşlar köyü- Molla İbrahim b. Hüseyin Kul/Köle			
79.Yürücekler/Yörükler Köyü	Cânib-i Hicaz- Hacıoğlu Himmed b. Mustafa			
80.Karınca Köyü	Cânib-i Hicaz- Civelekoğlu İbrahim b. Halil Cânib-i Bursa- Kocaosmanoğlu Osman diğer oğlu Mehmed		Kuşlar köyü- Kara Ali oğlu Mehmed	
81.Balıoğlu Köyü Semerci Mahallesi	Cânib-i Hicaz- Semercioğlu Nasuh b. Abdullah Cânib-i Bursa- Mollahüseyinoğlu Abdullah karındaşı Mustafa			

82.Balıoğlu Hacıahmetler Mahallesi	Kırkağaç kazası- Hatiboğlu Mehmed üvey oğlu İsmail diğer üvey oğlu Ali			
83.Balıoğlu Diğer Mahallesi	-			
84.Koçu Köyü	Kite kazası- Çömezoğlu Ahmed b. İbrahim Cânib-i Bursa- Muradoğlu Ahmed b. Hüseyin	Cânib-i Bursa- Muçuoğlu Hasanoğlu Ali	Cebel-i Cedid- Hacıoğlu Mehmed üvey oğlu Mehmed	
85.Baş Köyü	Kite kazası-Ahmed v. Mehmed		Cânib-i Bursa- Musaoğlu Hüseyin b. Ali Aşıkmehmedoğlu Hasan oğlu İbrahim	
86.Orta Köyü	Kite kazası- Eyüboğlu Ali b. Mehmed	Baş köyü- İbrahim		

Tablo 23: Nüfus Hareketliliği (Gidenler, Gelenler ve Nakiller)

SONUÇ

Bu çalışmada, 1377 numaralı Adranos nüfus defterinden yola çıkılarak 19. yüzyılda Adranos'un nüfus yapısı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bunun neticesinde; ilgili kazada bulunan kişilerin sadece sayısal verilere değil aile isimleri, lakapları, fiziksel özellikleri, yaşları, sosyal statüleri gibi bölgenin genel durumu hakkında da fikir sahibi olabileceğimiz önemli bilgilere ulaşılmıştır.

19. yüzyılda Hüdavendigâr Vilayeti'nin önemli kazalarından biri olan Adranos'ta; çiftlik, mahalle ve köylerden oluşan toplam 86 tane yerleşim yeri mevcuttur. 1. 989 hanenin tespit edildiği kazada bulunan erkek nüfusu 5. 113 kişidir. 1875 yılı Vilayet Salnamesi'ne göre ise kazada 105 köy 3. 638 hane, 9.431 kişi, 1880 yılına göre 105 köy 2. 926 hane, 9.759 kişi, 1884 yılına göre 105 köy, 5.034 hane, 38.928 kişinin olduğu anlaşılmıştır. 1884 yılında kadınlarda sayıma dahil edilmiştir. 1892 yılına göre ise 105 köy, 7. 644 hane, 38.433 kişi, 1899 yılında ise 47.727 kişinin bulunduğu görülmüştür.

Aile isimleri soy kütüğü oluşturmaya yönelik çalışmalara kaynaklık edecek en önemli verilerin başında gelir. Aile isimleri oluşturulurken mesleklerin, dini statülerin, fiziksel özelliklerin, memleketlerin, askeri görevlendirmelerin dikkate alındığı görülür.

Bunun yanında hacı, hafız, molla, derviş gibi dini statü belirten ünvanlar ile bey, ağa, efendi, paşa gibi sosyal statü belirten ünvanlara rastlanmıştır. Dini statü belirten ünvanlardan 107 kişi ile en fazla molla kelimesinin kullanıldığı dikkat çekmiştir. Sosyal statü belirten ünvanlara bakıldığında ise kazada sadece 1 tane bey ünvanlı kişinin olduğu görülmüştür.

Karşılaşılan bir diğer husus ise yetim, köle ve hizmetkarlardır. Kazada 14 yetim vardır. Maddi olanaklar hakkında çıkarımlarda bulunmamıza yardımcı olan köle ve hizmetkarlara bakıldığında ise 6 köle, 23 hizmetkar bulunur. Bunun yanında meslek sahiplerinin kaydına çok nadir rastlanır. Buna göre 6 kişi ile en fazla demircinin olduğu anlaşılır. Tahsil almak için Bursa'ya veya başka bir yere gittiği görülen 12 kişinin kaydı mevcuttur.

Defter kaydında elde edilen bir başka bilgi ise isimlerdir. Buna göre en çok kullanılan isim 1139 kişi ile Mehmed ismidir.

Değinilmesi gereken bir başka konu ise yaş durumlarıdır. Kazada en fazla 335 kişi ile 5 yaşında olan çocuklar kaydedilmiştir. Buna karşın 80-95 yaş aralığında ise sadece 10 kişinin olduğu görülmüştür. Buradan hareketle kazada çocuk nüfusun daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Bunun yanında kişiler yaşlarına göre dört gruba ayrılmıştır. 1-12 yaş arasındaki çocuklar sağır olarak nitelendirilmiş ve 2060 kişi bu şekilde kaydedilmiştir. 12-14 yaş aralığında, buluş çağına ermek üzere olan 147 çocuk ise mürâhık olarak kaydedilmiştir. 15-18 yaş arasında olan genç nüfusun ise şâbb adıyla 409 kişi olduğu görülmüştür. Son olarak 70 yaşın üzerinde Amelmande adıyla 18 kişi tespit edilmiştir.

Nüfus defteri verilerine bakılarak kişilerin fiziki yapıları hakkında da çıkarımlarda bulunulmuştur. Buna göre kazada 2062 ile en fazla uzun boylu, 772 ile kara sakallı ve 123 kişi ile kara bıyıklı kişilerin yer aldığı görülmüştür. Çok nadir olarak kaydedilmiş olan engel durumlarına bakıldığında ise 4 kişinin sağır, 2 kişinin tek gözlü, birer kişinin de dilsiz, kolsuz ve hıyre (fersiz) olduğu anlaşılmıştır.

1831-1838 yılları arasında gerçekleşen doğum bilgilerine göre kazada 1005 çocuk doğmuştur. İlgili yıllar içinde en fazla çocuğun doğduğu yıl 1834, en az çocuğun doğduğu yıl ise 1831'dir. Bu yıllar içinde 883 çocuk ise vefat etmiştir. Buradan doğum oranının ölüm oranından daha fazla olduğu anlaşılmıştır. Yetişkin ölüm miktarının ise 353 kişi olduğu görülmüştür.

Nüfus defterlerinin tutulma amacı yeni kurulacak orduya asker temin etmektir. Bu amaca yönelik en önemli verilerin bulunduğu kısım ise tüvâna ve müsîn değerleri ile askerlik hizmetini yerine getirme durumlarıdır. Buna göre Asâkir-i Mansûre ve Asâkir-i Redîfe bilgisiyle kaydedilen 169 kişi tespit edilmiştir. Bunun yanında 67 kişinin de Çanakkale'ye topçu olarak gittiği görülmüştür. Defter kaydında tüvânâ ve müsîn olacak kişilerin kaydedildiği dönem 1833-1839 yılları arasını kapsamaktadır. Tüvânâ olarak belirlenen yaş 12, müsîn olarak belirlenen yaş 41'dir. Buna göre en fazla tüvânâ olacak kişiye 213 rakamı ile 1837 yılında, en fazla müsîn olacak kişiye 112 rakamı ile 1834 yılında rastlanmıştır. En az tüvânâ olacak kişinin ise 73 kişi ile 1835 yılında, en az müsîn olacak kişinin ise 13 kişi ile 1836 yılında olduğu anlaşılmıştır.

Son olarak kayıtlı olduğu yerleşim yerinden ayrılan kişilerin yeni adresleri ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre 136 kişinin bulunduğu yerden başka bir yere

kaydını aldırıldığı görülmüştür. Bunlardan 77 kişi Bursa'ya 10 kişi Hicaz'a kalan kısmı da genel olarak yakın olan diğer yerleşim yerlerine gitmiştir. Buradan hareketle genelde yakın civarların tercih edildiği dikkat çekmiştir. Bunun yanında az da olsa Hicaz gibi uzak yerlere gidenlerde mevcuttur. 90 kişi ise bazen kaza içinde bazen kaza dışında olan başka bir yerleşim yerinden gelip kaza dahilinde bulunan çeşitli bölgelere yerleşmiştir. Yine burada da 13 kişi ile en fazla gelinen yerin Bursa olduğu görülmüştür. Başka yere nakledilen kişi sayısı ise 35'tir. Herhangi bir adres belirtilmeyip sadece gitti, geldi olarak kaydı bulunan 108 kişi tespit edilmiştir.

Bu bilgiler ışığında inceleme konusu olan nüfus defterinin, Adranos'un nüfusu ve sosyal yapısına dair önemli bilgiler sunduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Açık, T. (2014). ‘‘Beylikten Ağalığa: 17. Yüzyılın İlk Yarısında Tranzon’da Unvan Enflasyonu’’, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Yıl: 8, No: 16, ss. 9-38.

Afyoncu, E. (2009). ‘‘Sipahi’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi*, C: 37, ss. 256-258.

Akpınar, H. (2012). ‘‘Bulaşıcı Hastalıkların Yayılımının Tahmininde Deterministik Modellerin Kullanılması’’, *Öneri Dergisi*, C: 10, No: 38, ss. 97-103.

Aksu, L. (1998). ‘‘Dünya’da ve Türkiye’de Nüfus Analizleri’’, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, No: 25, ss. 219-311.

Bal, H. ve Aygöl, H. (2012). , ‘‘Muhtarların Sosyal-Ekonomik Özellikleri ve Mahalle-Kentsel Sorunlara Yaklaşımları (Isparta Örneği)’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 17, No: 2, ss. 17-40.

Barkan, Ö. L. (1940-1941). ‘‘Türkiye’de İmparatorluk Devirlerinin Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri’’, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C: 2, No: 1, ss. 20-59.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Nüfus Defterleri*, 1377.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Nüfus Defterleri*, 1378.

Başel, H. (2006). ‘‘İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri’’, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, No: 51, ss. 287-321.

Bingöl, S. (2004). *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası*, Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir.

Bozkurt, N. (2007). ‘‘ Nüfus’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 33, İstanbul, ss. 293-294.

Bursa İl Yıllığı1967, (1968), *Fono Matbaası*, İstanbul.

Coştu, Y. (2009). “Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C: IX, No: 3, ss. 117-140.

Çadırcı, M. (Mayıs 1993). “Türkiye’de Muhtarlık Kurumunun Tarihi Gelişimi”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C: 2, No: 3, ss. 1-11.

Çimen, A. (2012). “Sayım, Kayıt Düzeni ve Teşkilatlanma Açısından Osmanlıda Nüfus Hizmetleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 14, No: 3, ss. 183-216.

Dalgın, N. (2006). ‘Mürâhik’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi*, C: 32, ss. 40-41.

Demircioğlu, S. ve Bilgin, S. (2011). *Of Nüfus Defteri*, Şenyıldız Matbaası, İstanbul.

Demirel, M. (2014). *1830 Bursa Nüfus Kütüğü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, C: 1, Bursa.

Dikmen, A. (2011). *Gelenek ve İnançlarıyla Uludağ’ın Arka Yüzü*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.

Dikmen, A. (2012). *Sosyal ve Kültürel Değerleriyle Orhaneli*, Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa.

Dinçel, Ö. F. (2003). *Yörük ve Türkmen Diyarı Bursa Dağ Yöresi*, Dağ-Der Yayınları, Bursa.

Eldem, H. (2015). “Yerel Yönetimler Reformunun Bir Parçası Olarak Köy Kanunu Tasarı Taslağı”, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, C: 2, No: 1, ss. 39-61.

Elibol, N. (2007). ‘‘Osmanlı İmparatorluğunda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları’’, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, C: 12, No: 2, ss. 135-160.

Ercoşkun, T. (Kış 2012). ‘‘Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler’’, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, No: 60, ss. 131-154.

Gökçe, E. (Aralık 2017). ‘‘Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusuna Asker Alımı (Hamid Sancağı ve Isparta Örneği)’’, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, C: 6, No: 4, ss. 191-213.

Gül, A. (2017). ‘‘1893 Sayımına Göre Mamûratül- Aziz Vilayetinin Nüfus ve Etnik Yapısı’’, *Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, C: 5, No: 12, ss. 77-97.

Güneş, M. (2014). ‘‘Osmanlı Döneminde Nüfus Sayımları ve Bu Sayımları İçeren Kayıtların Tahlili’’, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 8, No: 15, ss. 221-240.

Gür, T. H. ve Ural, E. (2004). ‘‘Türkiye’de Kentlere Göçün Nedenleri’’, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 22, No: 1, ss. 23-38.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1287/M- 1870.

İBB Atatürk Kitaplığı, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H.-1287/M-1870.

Kamış, T. (2011). *Bozulmamış Kültür Hazinesi Orhaneli Köy ve Kültür Rehberi*, Orhaneli Belediyesi Yayınları, Bursa.

Kaplanoğlu, R. (2001). *Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları)*, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kaplanoglu, R. (2013). "Özerk Bursa Devletinin Kuruluşu", *Bursa Araştırmaları Dergisi*, No: 41 Güz, ss. 19-30.

Kaplanoglu, R. (2013). *1830-1843 Yılları Nüfus Defterlerine Göre Bursa'nın Ekonomik ve Sosyal Yapısı*, Nilüfer Belediyesi Yayınları, Bursa.

Kaplanoglu, R. (Aralık 2013). , "1830 Yılı Nüfus Sayımına Göre Bursa'da Sosyal Yapı ve Kölelik Kurumu" *Journal of Turkish Studies*, C: 40, ss. 191-205.

Kaplanoglu, R. (Bahar 2012). "1830 Yılı İlk Nüfus Sayımına Göre Bursa'da Sosyal Yaşam", *Bursa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 10, No: 36, ss. 57-64.

Kaplanoglu, R. (haz.). (1997). *Bithynia Küçük Asya*, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, Bursa.

Kaplanoglu, R. (Kış 2012). "Nüfus Defterlerine Göre Uludağ'da Yaşayan Yörüklerin Anatomik Yapıları" *Bursa Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 10, No: 35, ss. 23-32.

Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.

Kodal, T. (2009). "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Genel Nüfus Sayımında Çorum Vilayeti'nin Nüfus Özellikleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 19, No: 1, ss. 233-258.

Komisyon, (1993). *Tarihi, Kültürü, Turizmi ve Folklorü ile Orhaneli*, Orhaneli Kaymakamlığı Yayınları, Bursa.

Kosifoğlu, M. H. (2000). *Geçmişten Günümüze Bursa Tarihi Turistlere Rehber Bursa'da Yunan Mezalimi ve Bursa'nın Manevi Mimarları*, Zikir Yayınları Edebi Araştırma ve Kültür Serisi: 2, 2000.

Köymen, M. A. ve Unat, F. R. (1987). *Kitab-ı Cihannüma*, TTK Basımevi, Ankara.

Küçükaşçı, M. S. (1998). , ‘‘Hicaz’’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C: 17, ss. 432-437.

Kütükoğlu, M. S. (1994). *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

Öztürk, N. (haz.). (2008). *Cihannüma*, Çamlıca Basın Yayın, İstanbul.

Palalı, İ. (Ocak-Haziran 2015). ‘‘Osmanlı Salnameleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Olarak Önemi’’, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 15, No: 23, ss. 1-13.

Satıcı, E. (2008). *19. Yüzyılda Hüdavendigâr Eyaleti*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Serbestoğlu, İ. (2014). ‘‘19. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Nüfus Algısının Değişimi ve Nüfusu Arttırma Çabasinda Müfettişlerin Rolü’’, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 17, No: 31, ss. 255-273.

Sertoğlu, M. (1986). *Osmanlı Tarih Lügati*, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Suzuki, T. (2013). ‘‘ Osmanlı Paşalarının Mahiyetindeki Değişim: Mukayeseli Tarih Bakımından Bir Değerlendirme’’ *Osmanlı Araştırmaları Dergisi/ The Journal of Ottoman Studies*, C: XLI, ss. 219-230.

Topçu, N. (15 Eylül-15 Ekim 2009). ‘‘Adranos’tan Orhaneli Beyce’ye’’, *Güneybursa Dağ-Der Yardımlaşma ve Kültür Derneği Aylık Yerel Kültür Dergisi*, No: 5, ss. 14-17.

Topçu, N. (2013). ‘‘Milli Mücadele Dönemi TBMM’de İlginç Bir Teklif Bursa İl Merkezinin Orhaneli’ye Nakli Veya Orhaneli’nin İl Yapılması’’, *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, No: 41 Güz, ss. 6-8.

Turgut, M. (1935). *İznik ve Bursa Tarihi*, Vilayet Matbaası, Bursa.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1292/M-1875.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1287/M-1880.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1310/M-1892.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1314/M-1896.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1317/M-1899.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, *Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*, H-1324/M-1906.

Türkiye İstatistik Kurumu, *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası (2013), Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2305, 1 Haziran 2018.

Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılap Kitabevi, İstanbul.

WowTURKEY, http://wownturkey.com/t.php?p=tr113/Akin_Alan_bursa.gif, 11 Temmuz 2018.

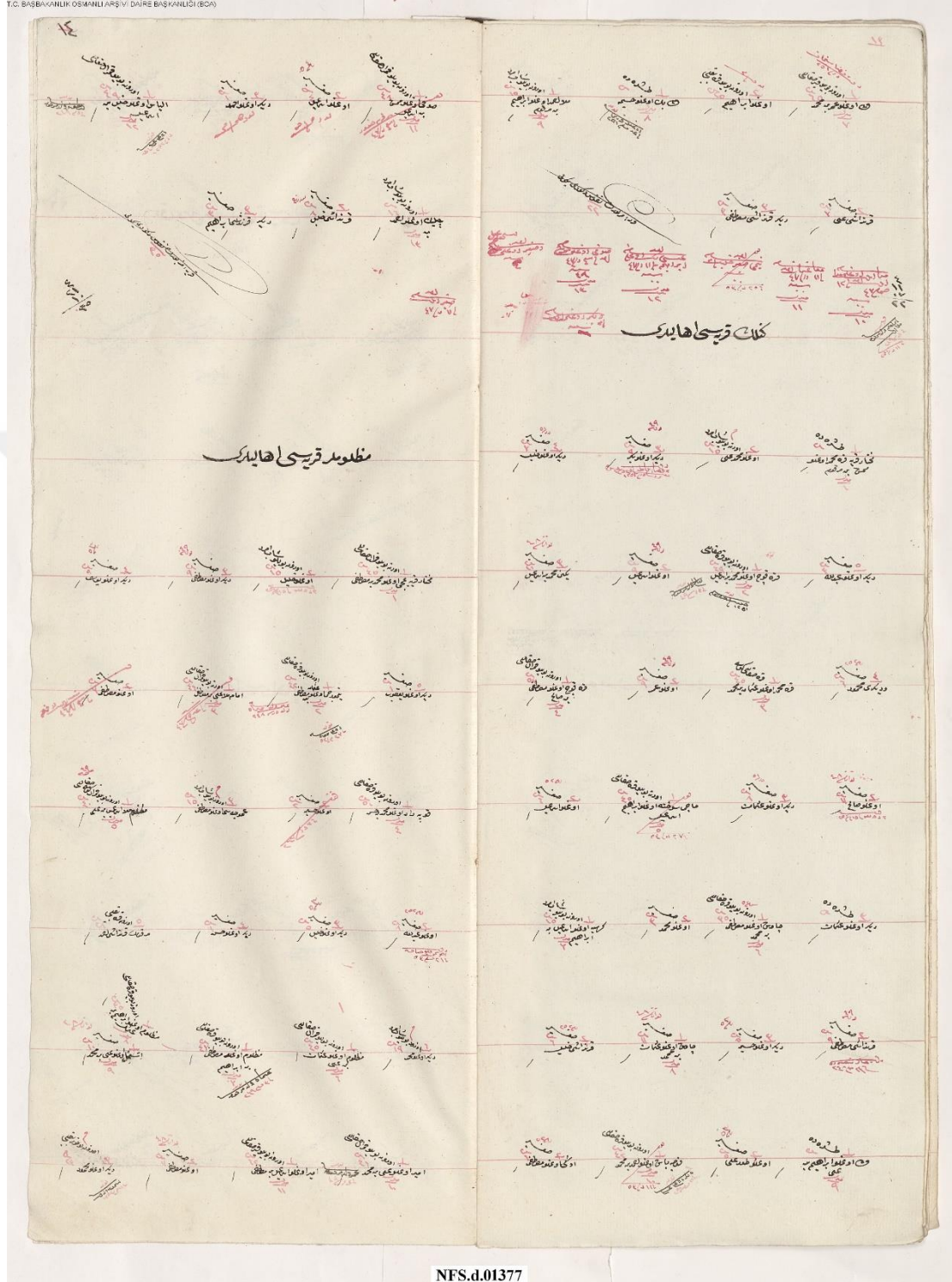
Yavaş, D. ve İnaltekin, E.ve Baba, N. (2008). , ‘‘Bursa Mustafakemalpaşa Yüzey Araştırmaları’’, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No: 14, ss. 239-247.

Yurt Ansiklopedisi, (1982). ‘‘Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını’’, *Anadolu Yayıncılık*, C: 3, İstanbul.

EKLER

Ek-1: 1377 Numaralı Adranos Nüfus Defteri sayfa: 13-14

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BDA)

NFS.d.01377

Ek-4: Orhaneli-Büyükorhan Köyleri Haritası

94

⁹⁴ WowTURKEY, http://wownturkey.com/t.php?p=/tr113/Akin_Alan_bursa.gif, 11 Temmuz 2018.